

EKNIZKY.SK

HOLOUBEK

Díl druhý

Jindřich Šimon Baar

J. Š. Baar

HOLOUBEK

DÍL DRUHÝ

PAN PATRON

Staniční sluha z polanského nádraží přinesl pozdě večer do třeštického zámku telegram. Obsahoval asi důležitou zprávu, protože měl nakázáno pospíšet si, nenechat depeši ležet u vrátného, ale vyburcovat pana centrálního ředitele třeba z nejlíbeznějšího spánku.

Pan centrální sice dosud nespal, seděl ještě v županu a v trepkách u stolu, dočítal svůj žurnál Neue Freie Presse, dopíjel odměřenou porci vína a minerální vody, dokuřoval druhý havanský doutník, a právě když se chystal překročit práh, dělící jeho pracovnu a ložnici, zařinčel v kuchyni zvonek.

„Koho sem tak pozdě čerti nesou?“ zabručel ředitel, odložil noviny i skřípec a upřel pohněvané zraky na dveře. Věděl, že něco důležitého přichází, ježto jinak by se nikdo neodvážil v této chvíli ho vyrušovat. Buď hoří někde panská stodola, nebo nějaká pozdní návštěva, snad dokonce švagrová Luis, ta miluje taková hloupá překvapení, blouzní o dobrodružstvích a je vůbec přepjatá jako víceméně všechny staré panny. Ale než to domyslí, takřka současně otevřely se oboje dveře v pracovně. V jedněch stála všechna bílá jeho paní se svíčkou v ruce a na rtech s otázkou: „Was gibts denn?“ a ve druhých rozcuchaná služka, rozespalá natahovala ruku do pracovny a hlásila: „Poníženě prosím, milostpane, je zde telegram.“

„Telegram!“ — překvapeně, zlobně se rozkřikl ředitel, „a pro takovou hloupost mě vyrušují. Nemůže počkat do rána?“ — ale přece šáhl po blanketu pečlivě složeném a rozbaluje jej stále bručel: „To jistě ten ztřeštěný chlap nám nabízí buď koně nebo ovce, anebo chce koupit pšenici a řepku.“ Ale jak přestal papír v jeho ruce šustět a jak do něho nahlédl, rázem zkrátí, zasmušil se, podal telegram paní a rozčilením ani pero hned nemohl najít, aby podepsal potvrzenku.

Teprve když služka zmizela, ovládl se a pohlédl na paní. Seděla v křesle všechna zhroucená, rty měla zaťaty a v očích jí stály slzy. „Snad přece —“ kmitlo se ředitelovou hlavou, potlačil však ihned černé podezření, které po léta hlodalo na kořeni jeho manželského štěstí, a řekl srdečným, starostlivým hlasem: „Lituji už, že jsem vám zprávu nezatajil až do rána, ale

promiňte, sám jsem byl tak překvapen; jděte jen spat, má drahá, já půjdu dnes na lože trochu později.“

Vstala poslušně a tiše, beze slova zmizela.

Teď ředitel znova rozložil telegram a pozorně přečetl, co mu hraběcí sekretář stručně oznamoval: „Hrabě sletěl z koně a zůstal na místě mrtev.“ Ředitel věděl, že vrchnost prodlévá na parforsních honech kdesi v Uhrách, že hrabě, vášnivý lovec i odvážný jezdec, svou slepou odvalu už zaplatil častokrát pochroumanými údy a teď i životem; srazil si patrně vaz při nějakém krkolomném skoku.

„O milión dluhů mohli jsme mít méně, kdyby to byl udělal před rokem,“ povzdychl si ředitel nevědomky, neboť už vlastně myslel na povinnosti, jež mu nastávají. Pohřeb bude ve Vídni, kde hraběcí rodina má hrobku, ale zde na panství nutno také důstojně projevit smutek. A tu ho napadlo, aby se tím příliš netrápil, že přece v zámecké kanceláři mají archív, že může prostě nařídít písaři, aby vyhledal svazek listin o posledním pohřbu hraběcím — šimla —, který mu nejlíp poradí jako vždy a ve všem ...

Ulehl proto bezstarostně a spal výborně. O své paní to říci nemohl. Seděla ráno při snídani ubledlá, oči zardělé, v černých šatech a nemluvná. Teprve když vstával a zapaloval si doutník, promluvila mírně:

„Jako první úředník musíš i ty projevit soustrast. Už jsi telegrafoval?“

„A komu?“

„Vdově přece, hraběnce.“

„Ach tak!“

„Ty světlé šaty svleč a vezmi si černou kravatu; černé pásky na klobouku a na rukávu už máš přišity.“

„Děkuji, jak jste pozorná, ano, totě důležité, třeba ostatním dát příklad,“ promluvil uznale a znova se vrátil do ložnice.

Když po malé chvíli kráčel zámeckým nádvořím ke kanceláři, šel neobyčejně vážně, i v chůzi i na tváři se zračil stín smutku a bolu, ba i hlas se mu znatelně chvěl, když svolal k sobě všechny přítomné úředníky a oznamoval jim strašnou novinu.

„A v registratuře ať se ihned vyhledají fascikly s listinami, které jednají o pohřbech v rodině milostivé naší vrchnosti,“ ukončil tklivou řeč, a úředníci

se rozběhli splnit daný rozkaz.

Když potom na aktu, pečlivě oprášeném, který písař položil před pana ředitele na stůl, povolil motouz, vyrojilo se těch rozkazů víc. Vyvěsit černý prapor na zámeckém štítu, zastříť závojem hraběcí znak nad portálem, objednat věnec se stuhami hraběcích barev, a z četných ostatních zněl také rozkaz: „Zavolejte mi faráře, hned ať sem přijde.“

Holoubek neudržel se zámek žádné důvěrné styky. Na konci roku donesl do důchodu zádušní účet, před vizitací šel pozvat pana patronátního komisaře s panem důchodním na oběd, při nahodilém setkání vyslechl novinky pana revidenta nebo pana pojezdného, poptal se po zdraví markovského jemnostpána a Katynky a šel zas dál svou cestou, jež ho vodila do kostela, do školy, po polích a hospodářství, takže mu nezbýval ani čas na zahrádku, kterou musel celou přenechat Barušce, natož na nějaké zbytečné návštěvy. Často si vzpomínal na kaplanské časy, kdy se posadil k prostřenému stolu, k vytopeným kamnům a nemusel se starat ani o kuchyni, ani o kancelář, ani o opravy budov a cele se mohl oddat svým zálibám. To teď přestalo nadobro. Nyní ho ustavičně trápila nějaká starost, brzy úřady s konzistoří v čele něco nařizovaly, brzy Honzík hlásil, že valášek nežere, jindy Baruška přiběhla — oči navrch hlavy — že už zase zmizela slepice, to že už letos pátá, že jistě kuna nebo tchoř navštěvuje kurník, a Holoubek se ani natolik nevzmohl, aby si opatřil pořádná železa dénková a vymyslel si nějakou chytrou návnadu, kterou by kunu přelstil. Chodil se skloněnou hlavou, myslil jen a myslil. A o čem to tedy přemýšlel, když nemusil myslit na úřady, ani na hospodářství, ani na kunu, čím vyplňoval všechn svůj volný čas? Vždyť i časopisy zůstávaly nedotknuty v obálkách a noviny v páskách, jak je pošta doručila; faru přece měl opravenou, kostel ve vzorném pořádku — co tedy souží Holoubka, dusí jeho jarou veselost, podlamuje chuť k práci a zřejmě mu otravuje život? Ach, Holoubek přemýšlí o veliké věci! Už přes rok pozoruje a studuje svou osadu, řeší záhadu, proč jeho osada žije bez Boha, v čem tkví kořeny náboženské lhostejnosti, odkud pramení u většiny osadníků zášť proti církvi, kde kotví důvody nedůvěry vůči knězi... Ano, co je toho příčinou? Je to nevěra? Či lakota? Nebo snad pýcha? Vyvěrá ten kalný proud z hlouposti? Podléhá jeho osada jiným

vlivům, a kterým? Na to Holoubek myslí, o tom roztímá. Ještě není s tím hotov a už přeskakují, přebíhají jeho myšlenky na nové pole. Co si počneš? Kterak to napraviš? Čím to odstraníš? ptá se sama sebe farář. Má začít ve škole s dětmi, nebo v kostele s dospělými? Začal už, podařilo se mu pozdvihnout pokleslou návštěvu chrámu, že místo dvaceti mívá dvě stě posluchačů na kázáních, ale ví také proč, ví, že většina chodí z pouhé zvědavosti, co opět veřejně pokárá, nebo pochválí. A co je to: dvě stě, když osada má dva tisíce lidských duší a víc! Neděle se dále nesvětí, ve zpovědnici dál sedí opuštěn, Božího těla nikdo nepřijímá ... skoro nikdo; jednou v roce — v době postní — vystřídá se u oltární mřížky při svatém přijímání dvě nebo tři sta dívek a žen a pak už po celý rok nikdo, ani ženy, ani dívky. Muži a jinoši necítí duchovní hlad ani žízeň. Čím tedy sytí a napájí duši? A čím hlouběji a déle o tom přemýšlí, tím je Holoubek smutnější. Vidí, jak slunce křesťanského světového názoru nad zdejším krajem zachází a jak se zvolna zešeřuje, jak se všecko rozplývá v nejasných obrysech. Lidé opouštějí tvrdě ušlapané cesty, rovné a přímé, a pouštějí se po stezkách, které se v dáli ztrácejí. Nejdou, ale bloudí, nevykračují, ale tápají. Hledají nový cíl života, neurčitý, nejasný, nepřesný a nejednotný. Hesla se vykřikují, tábory se srážejí, pevná půda mizí pod nohama, všecko kolísá jako nad bahnem, které hrozí chodce pohltit. Nezvaní vůdcové, duševní dobrodruzi z pouhé ješitnosti, slavomamu anebo sobectví se stavějí v čelo hloučků jako pastýři v čelo stáda a vedou je na pastvu nezažitých filozofických teorií, systémů a hypotéz. I Holoubek tápe, hledá, bloudí, vrací se ... I před ním šero, nejasno. Cíl sice jasně září před ním, jmenuje se pravda. Pravda je pouze jedna — pravda zákona božího. Zná ji, v srdci i hlavě jako poklad ji chová, ale o to běží, aby jako pastýř přivedl k ní i duše sobě svěřené... Kterak jen, kterak? Holoubek není zbabělec, nepovolí, až udeří na to pravé, až přijde na kloub celé záhadě, a zatím musí všecko stranou — zahrada, zelenina, Baruška, kuny, hospodářství, knihy, noviny, návštěvy ...

Kdyby byl dnes roztrhl pásku na novinách, byl by se v telegramech dočetl, jaké neštěstí stihlo pana patrona, a nebyl by mrzutě zabručel, když mu zámecký poslíček Houdek vyřizoval vzkaz ředitelův:

„A copak mi chce pan ředitel?“

„Ráčejí snad vědět, že pan patron umřel,“ odtrumfl mu posel.

„Ne, nevím, jak bych to mohl vědět?“ prostoduše přiznával se farář.

„I božínku, vždyť už jsou toho plné Třeštice, na zámku se šlehá černý prapor jako had, ve všech novinách už se to hlásá do světa, my v zámku ovšem už jsme to věděli hned včera večer, dostali jsme zvláštní telegram, a naše ředitelka, ta prý vyvádí, Bůh ví, jak to teď s panem centrálním dopadne —“

„Dobře. Vyřidíte, že přijdu hned,“ ut'al Holoubek poslíčkovi řeč zrovna v nejlepším.

„Já, pane, pamatuji v zámku věci! Jenže se o nich nahlas nesmí mluvit,“ chápal se starý Houdek znova slova. Cítil, že úmrtím hraběte se zámecká situace podstatně mění, proto svrběl jazyk tomuto starému lišáku a rád by si ve sdílné náladě ulevil a prozradil bolestně skrývaná svoje tajemství.

„Nu, dobře,“ zabručel znova Holoubek, který neposlouchal a nechápal narážky, ničím Houdka nepovzbudil, nepobídl, takže se poslíček konečně urazil, odsekl: „Taky dobře,“ a odešel. „Jiný by byl rád, kdybych mu tajnosti zámecké odkryl, ale tenhle svatoušek div mě nevystřčil,“ hněval se cestou.

Pan centrální ředitel přijal Holoubka s vybranou zdvořilostí. Posadil si ho do pohodlné lenošky, nabídl mu jemný doutník, omluvil se, že obtěžuje, poptal se po zdraví, politoval, že tak zřídka veledůstojnost vidí. — Holoubek už nemohl déle ty marné řeči poslouchat.

„Tak co si vlastně, pane řediteli, přejete?“ vyhrkl trochu hrubě a nazdvihl se, jako by ne v měkkém křesle, ale zrovna na špendlíkách seděl.

„Račte už zajisté vědět o tragické smrti osvíceného pana patrona.“

„Ano, právě mi to starý Houdek pověděl.“

„Byl to vzácný muž, vlast i církev v něm mnoho ztrácí —“

„Ani bych nemyslil.“

„— a proto památka jeho musí být i zde, v Třešticích, důstojným způsobem uctěna,“ nedal se mýlit ředitel, zadíval se do archu bílého papíru a s vážnou tváří četl teď: „Proto musejí se dnes, zítra i v neděli, vždy po celou hodinu a všemi zvony vyzvánět hrany.“

„Snad by stačilo zvonit jen v neděli,“ namítl Holoubek, „kostelník už je starý, nikdo mu nezaplatí, aby si mohl zjednat —.“

„Ne, důstojnosti, to by nikterak nestačilo, musím trvat na svém rozhodnutí. V Třešticích se zvoní jedna hrana žebráku, dvě sedláku, a panu patronu proto se musí zvonit tři.“

„To je pravda,“ přiznával Holoubek, „ale spravedlivé to není.“

„Dále si přeji,“ zvýšil pan ředitel hlas, který byl vždy a všude a všemi slýchán bez námitek, „aby ještě dnes do večera zavlály na patronátních budovách — kostele i faře — černé prapory.“

„A kde bych je vzal? Nic takového ve farním inventáři není,“ vyhrkl neopatrně Holoubek.

Zase opozice, hněval se v duchu ředitel, povýšil ještě o tón hlas a tvrdě pokračoval: „Konečně vám nařizuji, abyste v neděli při službách božích prohlásil, že v pondělí ráno v devět hodin — v den pohřbu Jeho hraběcí Milosti ve Vídni — bude ve zdejším patronátním chrámu Páně slouženo slavné rekviem ...“

Holoubek už otevíral ústa, aby namítl, to že slíbit nemůže, že musí nahlédnout do direktáře, dovolují-li to rubriky, ale poslední věta pana centrálního mu je ucpala.

„... a po rekviích že chudým účastníkům, zvláště těm, kteří pracovali v našich dvorech, rozdílet budete almužnu, kterou pan hrabě v poslední vůli na ně pamatoval.“

„A to ano, s největší radostí,“ souhlasil hned farář a celý jako by naráz ožil, usmíval se a sliboval „všecko s největší ochotou vykonám, i ty hrany a prapory budou — všecičko, jak si račte přát, zasluhuje si to pro ten krásný čin, že na chudé nezapomněl.“

„Těší mě, že jsme se dohodli,“ zesládl opět hlas pana ředitele, „já ovšem s paní pojedu na pohřeb do Vídně a zde mě ve všem bude zastupovat pan správce a podá mi pak zprávu.“

„Budete jistě spokojen,“ sliboval farář a chvatně vstával. Umiňoval si, že té příležitosti použije, že v neděli v kázání i osadníkům se zmíní o tom, jak pan patron na svou duši pamatoval a jak je to důležité, že nevíme dne ani hodiny, kdy nás Bůh k sobě povolá a řekne: „Petře nebo Pavle, vydej

počet z vladařství svého,“ jak si pan hrabě zdráv a vesele vyjel ráno na lov a hle — jak se sám stal kořistí smrti, a po smrti že už člověk nic pro svou duši učinit nemůže, to že pan patron dobře věděl, a proto včas sepsal poslední vůli a myslil na ty, kteří se pro něho lopotili... Myšlenky se v duši i v hlavě zrovna rojily, nadšení ho nadnášelo, už dávno se necítil tak lehký a spokojený.

A tak vzešlo pondělí. Po celém panství, ač podzimní práce polní běžely v plném proudu, celé dopoledne se nepracovalo. Koně stáli, voli leželi a panští lidé všichni bez rozdílu — pán, nepán — spěchali do kostela. Kostelník vysmýčil pečlivě patronátní lavici, na které ležela vrstva prachu, protože byla stále uzamčena a nikdo do ní nesedal. Holoubek jindy na ni hledíval bolestným okem, ale dnes se usmíval. „Tak přece, tak přece jednou,“ kýval si radostně hlavou, když viděl, jak se do ní hrne pan správce a za ním všechny ostatní zámecké šarže, pan důchodní, pan pojezdny, pan lesní, pan revident, až lavička stačit nemůže a písaři a adjunkti se musí spokojit obyčejnými kostelními lavicemi. „Všichni přišli i s paničkami,“ liboval si, ale hned zesmutněl a povzdychl: „škoda, že kvůli tomu musil chudák pan hrabě umřít.“ Úředníci ovšem přišli poslední, jak žádala důstojnost jejich stavu. Už dávno před nimi se přihnali šafáři, poklasní, ovčáci, hajní, kočové, skotáci, oráči a deputátníci, ale ze všech nejdříve přiběhli chudí. Ti se tísnili kolem kostelíčka už od božího rána, mnohem dřív, než kostelník otevřel. Hned v neděli se rozkřiklo po osadě, o čem pan farář kázal, jak velebil hraběte, že svými dědici ustanovil i chudé, a proto přišli se přihlásit k dědictví. Takový zástup jich byl, že kostelník s klíčem v ruce musil se protlačit ke dveřím chrámovým, a sotvaže je otevřel, už se cpali za ním, divže ho nepovalili.

„Pomalů, lidičky, pomalů,“ bránil se, ale marně. Všichni se horempádem mačkali do otevřených dveří jako včely do úlu plného medu. Jisté je jisté, myslil si každý z nich, kdo dřív přijde, ten dřív mele, postavím se hodně dopředu, co kdyby se na ty zadní už nedostalo. V kostele nasedali do lavic a měřili se navzájem zlými, závistivými pohledy. Seděli tu především „pátkoví“ žebráci, tedy jaksi žebráci z povolání, všeobecně uznání a oprávnění chodit po almužně. Činili si větší právo i větší nárok na

dědictví, „nám to patří,“ četlo se zřetelně v jejich nedočkavých planoucích zracích.

Jinou skupinu tvořili panští chudí, starci a stařeny, sedření dlouholetou prací na hraběcích lánech a požívající „cestou milosti“ osm až deset korun měsíční podpory ze zámeckého důchodu. „My to jsme, kteří jsme na panství pracovali,“ už před kostelem rozkládal chromý Hrášek, kterého splašení koně před lety zmrzačili, „na nás jeho osvícenost myslila, a ne na tyhle tam,“ a opovržlivě hodil očima po obecních chudých.

Konečně se však protivy vyrovnaly, obě skupiny se jakžtakž smířily, pokládaly se za uzavřený celek a každého nového příchozího za vetřelce.

Stará Hadryčka svítila očima jako rys a nemohla je ani od dveří odtrhnout, také Bradačka, která o sobě říkala, že je hluchá, jakmile cvakla klika, hned bystře otočila hlavičku po dveřích.

Žebrák Krčma, starý a dýchavičný, mrzutě špulil scvrklé, promodralé rty, když spatřil Kořízku; ani na místě božím nemohl se ubránit, aby nezaklel a nezavolal: „Kampak ty sem mezi nás lezeš, tys přece mívala barák.“

„A starý Dlouhý, ten přece není zdejší, co ten tu chce,“ upozorňoval hned na nového příchozího strašnou kýlou trpící a znetvořený Jouza.

To se trousili do kostela ti, kteří brali chudinskou podporu od obce, kteří nebyli sice veřejnými žebráky, neměli ten potupný cejch vypálený na čele, ale ve skutečnosti se jim vedlo třeba ještě mnohem hůře. Vcházeli nejistě, ostýchavě, klopili oči k zemi a krčili se hned u dveří, neodvažující se pokročit dál. Dostanem? Nedostanem? říkali si v duši — za pokus to stojí, snad se smilujou a nějakým grošem i nás obdarujou. Bída dodávala jim odvahy, že snesli všechny nenávistné pohledy i poznámky a ničím se nedali vypudit. Reptání v řadách žebřáků rostlo s každým novým chuděsem, který do kostela vešel, neboť tím novým přírůstkem se zmenšoval podíl jednotlivců. Všichni věděli, že dělit bude farář, ten že je spravedlivý a bude dělit rovným dílem.

Když na kostelním prahu stanul i „pan Knot“, který propil statek a nyní protloukal ten život, jak se právě dalo — počestně i nepočestně —, dostoupila nespokojenost té míry, že musil kostelník vyjít ze sakristie, poručil hřmotným hlasem „ticho“ a ještě pohrozil: „Uslyší-li vás jemnostpán,

všecky vás vyžene.“

Jemnostpán všecko viděl a slyšel. Klečel na kostelním kůru a modlil se „officium defunctorum“ za mrtvého patrona. Dočetl poslední oraci, zavřel breviář, nic se nerozčiloval tím neuctivým chováním, ale hluboce se zadumal. Jaktěživ neviděl tolik bídy — mravní i hmotné — pohromadě, ani doma, ani v horách, v Markově. A zde, v kraji, který platí právem za nejbohatší, ale i za nejuvědomější, tolik bídy, a tak strašné bídy! Kde se vzali všichni chudšasi, tlačící se a hašteřící tam dole před oltářem? Znal a podporoval chudé na osadě, ale že by jich bylo tolik, neměl ani tušení. Jako by příšerný blesk se mu kmitl hlavou, spatřil Holoubek v té chvíli svou farnost v pravé podobě. Zjevilo se mu bohatství zámku, blahobyt statkářů na jedné straně a na druhé straně bezmezná chudoba lidí bezzemků. Nic nestálo uprostřed, žádný chalupníček s několika korečky půdy, žádný podruh s kravičkou neb alespoň kozičkou, jen divoká nenávist jako hráz, jako černý mrak stála mezi nimi. „Živíme vás!“ volali jedni. „Vysávajíte nás, a když jste vysáli naši krev, vymačkali všecku mízu, vyhazujete nás na smetiště jako citróny,“ odpovídali druzí.

Blesk zhasl, a jako by zahřmělo, slyšel kněz v duši hlas: A kam ty se postavíš? Na kterou stranu ty se přidáš?

Na schodech ozvaly se kroky, pan řídící přicházel a Holoubek procitl. Dohodli se spolu o obřadech po rekviích „apud tumulum“, které dnes poprvé konali, a rozešli se. Faráře, krácejícího k sakristii, napadlo teprve nyní, že vlastně neví, že se neoptal pana ředitele, jak veliký je ten hraběcí odkaz, „kéž by to bylo alespoň pět, a když ne pět, alespoň čtyři, tři, dva — ale jeden, jeden, jeden tisíc korun to určitě bude,“ počítal v duchu, ani u oltáře se nemohl dotěrné myšlenky zbavit, pletla se mu do zpěvů u katafalku po rekviích, a až se mu dech zatajil, když po obřadech vstoupil do sakristie pan důchodní, položil na kredenc několik svitků peněz a s uctivým úsměvem podotkl: „Račte nejprve pořídít seznam chudých a pak dělit rovným dílem.“

„A mnoho-li vlastně odkázal pan hrabě zdejší chudině?“ neubráníl se Holoubek, aby se neoptal.

„Padesát korun, prosím.“

„Pa-de-sát - korun pravíte?“ vybuchl farář.

„Ano, zde jsou v těch balíčkách, dvě stě padesát dvacetihaléřů leží zde svinuto, abyste se nemusel zdržovat sháněním drobných.“

Holoubkovi se v té chvíli chtělo zazlořit, odplivnout, odmítnout podělování, vyhodit ze sakristie celý ten odkaz i s důchodním, vyběhnout do chrámové lodi a vykřiknout: „Lidičky, vzdejte se toho dědictví, buďte aspoň vy kavalíry, šesták — dva už vás z bídy nevytrhnou.“

Ale vtom se strašně zastyděl, všechnen vzdor se v něm zlomil a celý kostel se s ním zatočil. Vždyť jsi je sám sem pozval! Sám jsi pana patrona velebil! Za příklad jsi ho stavěl. Tak jen kousni do toho kyselého jablíčka, slyšel v sobě řezavý, posměšný hlas.

A Holoubek kousl. „Kostelníku, skočte k nám, aby mi Baruška ihned poslala ten balíček korun, co jsem jí dal včera do kuchyně,“ nařídil klidně a s archem papíru v ruce vyšel mezi netrpělivě už čekající chudšasy.

V kostele nastalo rázem utišení. Myš běžet bylo by slyšet v nastalém tichu, natož drsný stařecký hlas nahluclého Jouzy, šeptajícího radostně do ucha starému Krčmovi: „Už to nese!“

Hraběcí úředníci v patronátní lavici stáli vzpřímeni jako svíčky, s bradami zvednutými a s tváří sebevědomou, na které stálo zřejmě napsáno: „To my, my jsme dárci, farář je pouze náš výkonný orgán.“

„Bere to přísně, zapisuje jména,“ sípal Krčma, „všechněm asi nedá,“ a hrnul se z lavice, aby se dostal i do seznamu na přední místo.

„Netlačte se, miláčkové, netlačte se,“ ozval se konejšivý hlas Holoubkův, „sed'te jen bez starosti na svých místech, na všechny se dostane stejně, nikoho neošidím.“

Hadryčka počítala na růženci, kolik jmen už je napsáno.

„Už je nás třicet,“ svěřovala Bradačce, když jí proklouzl prsty třetí desátek. Ale ani celý růženec jí nestačil.

„Když on farář nic nevyšetřuje, každého zapíše, i toho pyšného Knota zapsal.“

„A to je nespravedlnost, na nás, panské lidi, má mít ohled.“

„Tamti se nedřeli na panském.“

Holoubek všecko slyšel, ale nikoho ostře nezakřikl, aby se v kostele

choval tiše, nemluvil, jak jindy činíval, ale jen v duchu si povzdychoval: Jaká bída! Jaká hrozná bída!

Konečně byl soupis ukončen, složil ho, zastrčil do kapsy kleriky, oznámil, že každý obdrží dvě koruny, kostelník podal mu svitky peněz, a farář už je sázel na chvějící se, nastavené dlaně.

Každý z podělených se obrátil k patronátní lavici, poklonil se hluboce, řekl: „Zaplať Pán Bůh, milostpáni,“ a vyšel z kostela.

Teprve až za posledním žebrákem se zdvihla i zámecká honorace k odchodu.

Pouze důchodní se zastavil v sakristii.

„Prosil bych o ten seznam, kdyby snad pan centrální, až se vrátí —“

„Pošlu vám opis, nepřečetl by to po mně,“ skočil mu do řeči farář.

„Tak se mi zdá, že jste se ráčil přepočítat. Myslím, že jste prodělal.“

„Naopak, vydělal jsem,“ usmál se Holoubek.

„Vydělal? A co, prosím?“

„Ten seznam zde,“ zatřepal mu farář archem před očima.

Pomodlil se ještě a pak s kostelníkem opouštěl kostel. Podzimní vítr šuměl venku opelichanými korunami stromů, zčernalé listí šustilo pod nohama, po hrobech vadla tráva a po zakalené obloze se honila černá, dešťová mračna. Sluníčko se ani na chvíli neukazovalo.

„Tak vida, co se jich tu dnes sešlo,“ hovořil vesele kostelník, „jindy všedního dne žádná babka o kostel ani nezavadí, ale takhle místo svatých hostí podávat korunky, to by byl nějaký nával.“

Farář mlčel, naslouchal hloučku žebráků, hádajících se před hřbitovem. Hrozili holemi a vykřikovali:

„Dobře dělil!“ — „Špatně dělil!“

Je zle, tuze zle tam, kde i žebrák žebráku závidí, řekl si Holoubek a rychle proběhl hřbitovními vrátky do fary.

Po paměti šel do kuchyně a sestra před něho postavila snídani. Míchal prudce malou lžičkou v kávovém hrnku, až pohněval Barušku.

„Načpak to stále mícháš —? Vždyť kafe ani nemůže být tak horké, měla jsem je stát na samém krajíčku.“

Přestal tedy míchat a upíjel.

„A oslad' si! Přece to nebudeš pít hořké.“

Sáhl po cukřence a dvě kostky cukru vhodil do kávy a pil.

„Ale, Pepíčku, načpak zase myslíš, zamíchej, sic to budeš mít sladké jenom na dně.“

Holoubek neodpovídal, ale zcela mechanicky plnil rozkazy Baruščiny.

Nač myslil? Na co jiného než na ten hlas, který mu zahřměl v duši na kostelním kůru, když se mu jeho osada zjevila v pravé své podobě.

Kam ty se postavíš? Ke které straně ty se přidáš? hučelo mu v uších.

A ještě dřív, než si to ujasnil, slovy vyslovil, už v srdci cítil, jeho místo že je právě uprostřed, tam v tom černém mraku, který dělí jeho osadu na dva tábory, v to ovzduší prosycené nenávisťí že se musí postavit, rozepnout ruce, jednu podat chudým, druhou napřáhnout k bohatým, jako most překlenout propast mezi nimi se šklebící, i kdyby sebevíce při tom trpěl, i život kdyby ho to stálo, jako obilné zrno mezi dvěma mlýnskými kameny na prach kdyby byl rozdrčen a rozetřen, není vyhnutí...

„Bud' se mi podaří rozptýlit to příšerné mračno, nebo mě zadusí, ale do něho musím, děj se co děj, musím tam,“ umiňoval si.

„Pročpak si nenalámeš? Tak srkáš čisté,“ znova ho vyrušila sestra, a když vstal a chtěl odejít, aby v tichu a samotě všecko domyslel, ještě jednou si všecko živě představil, aby si zopakoval, co v Třešticích už vyzoroval, všecky zkušenosti, kterých tu za několik let nabyl, ještě ve dveřích ho Baruška zastavila otázkou: „A co peníze?“

„Peníze? Jaké peníze?“ optal se zamyšlený Holoubek.

„Poslala jsem ti po kostelníkovi sto korun, cos mi dal pro kuchyni, abych měla na maso, kávu, cukr, pivo.“

„Ach ano, ovšem, nevzpomněl jsem, dám ti jiné, toť víš, že dám, hned jak dostanu za řepu nebo za pšenici, hned ti je vrátím.“

„Kams je, prosím tě, dal?“

„Kam jsem je dal? Nu — ehm — sáňky varhánky — nu ovšem — tak je to, půjčil jsem je, ano, půjčil.“

„Těm chudým snad?“

„Ach nikoli, nebožtíku panu patronu jsem je všecky půjčil.“

„Pepíčku, Pepíčku!“ zahrozila za ním prstem Baruška, ale Holoubek to

neviděl, cupal už po schodech rovnou do svého pokoje.

PÁN VOLÁ

Kostelník má pravdu, rozjímal Holoubek v následujících dnech, jakže to řekl? Aha, už vím. „Takhle místo svatých hostií podávat lidem dvoukoruny, pane, to by byl nával do kostela i všedního dne!“ Ano, tak nějak to pravil. Je to sice až rouhavé, ale koneckonců — pravda. V pondělí se ukázala. Sáhl znovu po peru a opět napsal několik řádek na čistý bílý papír. Psal soupis podělených žebráků, o který ho už dvakrát ze zámku upomenuli, a dnes tu byl Houdek potřetí. Práce mu šla špatně od ruky. Nad každým jménem se zamýšlel, na mnohé se vyptával a slyšel historie, při kterých pěsti se mu svíraly, ale srdce mu krvácelo ... Otrava alkoholem, tíha chudoby, kletba karbanu, následky neřestného života, prudké vášně, zhýralost, žalář, paličství, křivé přísahy, bídné poměry zdravotní, zanedbaná výchova — zkrátka bída v nejrůznějších podobách šklebila se na něj z toho seznamu ustavičně.

„Líto jest mi zástupu,“ jemně zašeptalo cosi v srdci Holoubkově, ale tak zřetelně, že se ohlédl. Spatřil jen prostý kříž, visící na holé zdi nad klekátkem, a už z něho oči nespustil.

„Víš, kněže Holoubku, kostelník má vskutku pravdu. Já jsem se ve sbornících a kázáních nevadil ustavičně s lidmi; pane, to by se za mnou nebyli hnali zástupové. Sem tam jsem je ovšem klepl přes prsty napomenutím, i hrozbou i trestem, ale všecko s mírou a láskou. Hlavní věci u mě byly, jsou a zůstanou skutky. Jen čti pozorně svaté evangelium. Víno neroste jen pro boháče, popřál jsem ho v Káně i chudým svatebčanům a měl jsi vidět, jak se radovali. Hlad vyvolává vzpoury proti Bohu i lidem. Jak jsem nasytil chlebem a rybami tisícihlavý zástup, všecky jsem je rázem získal na svou stranu, ba dokonce i králem mě chtěli provolat. I svatého Petra jsem ohromil, když jsem mu pomohl rybařit. Také jsem pamatoval, když nadešly svátky, aby se uchystal beránek, víno, nekvašené chleby a večeřadlo. Nelze modlit se v chrámu, když kručí v žaludku. Jak vidíš, nezanedbával jsem otázku žaludkovou, ačkoli jsem na ni nikdy nekladl

hlavní váhu. Chceš-li něco dokázat, za tenhle konec to musíš v Třešticích chopit i ty, jinak bys nebyl mým učedníkem. Nestaral jsem se jenom o duši, nezapomínal jsem ani na tělo. Vzpomeň si, co nemocných jsem uzdravil, ani malomocných jsem se neštilil. Neplísnil jsem je, že si neduh zavinili většinou svým nerozumem, ale především jsem jim pomohl. To otřáslo i takovým pyšným Římanem, jako byl v Kafarnaum setník. A nevěř, že smrt je štěstím na zemi. Smrt je vždycky trestem za dědičný hřích a život největším, od Boha pocházejícím darem. Proto, jak víš, jsem i mrtvé křísil. Ty tu moc máš a nemáš. Tělesně vzkřísit žádného mrtvého nemůžeš, ale duchovně mrtvé zde v Třešticích můžeš budít k novému životu, ale musíš mě následovat. Jinak zde prohraješ. Budeš-li si přát, pohovořím s tebou častěji, vždycky ti poradím a nikdy tě neopustím.“

„Jemnostpane, prosil bych ten seznam,“ ozval se za zády pana faráře Houdek a musil svou prosbu dvakrát opakovat, než Holoubka probudil, „a neráčeji se hněvat, že jsem je z té dřímotinky vyrušil, vědí, služba je služba, pan centrální už si zlostí ani do huby nevidí, ani jim nepovím, jak se vyjádřil..“

„Hned, Houdku, hned to bude, posadte se,“ chápal se Holoubek rychle pera a psal, až to vrzalo.

Houdek si sedl poslušně a rozjímal u sebe, jaký je ten farář podivný člověk. Každý jiný, kdyby mu takové slovo nadhodil, něco napověděl, hned by vyskočil a po dobrém i po zlém tahal by z poslíčka, co ředitel říkal, jak se vyjádřil, a kdyby Houdek dělal drahoty, cigáro by nabídl, sklenku nějakého dobrého vínka by nalil...

„Kdopak je vlastně ten Karel Jouza?“ ozval se náhle farář u psacího stolu.

„Rebelant, jemnostpane! Od té doby, co si tu průtrž uhnal, nemůže přijít pánům na jméno.“

„A čím se tak zmrzačil?“

„Nosíval pytle s obilím na špýchar, do druhého patra a po příkrých schodech; dnes už to přestalo, je tam postaven pohodlný výtah a jenom si s tím hrajou, ale bývalo to dření, já je dobře pamatuju, já —“

„Dobře, dobře, až jindy mi to povíte. A copak — platí důchod Jouzovi?“

„Nu, platí, toť vědí, že platí. Hned jak se mu neštěstí stalo, ustanovili ho hlídačem. Ale potom přišel nynější pan ředitel, začal s námi se všemi míchat, Jouzu, protože nemůže utíkat, ale každý zloděj jemu uteče, propustili a chodí si pro podporu. Pět korun bere čtvrtletně a teď křičí, aby se mu koupil alespoň kýlový pás, a pan doktor mu jde na ruku, je při něm, to je potom panský lékař — „

„Nu, dobře. A copak Hrášek, víte, ten kulhavý mrzák,“ načínal opět Holoubek. Ale poslíček počal věřit. Copak tím myslí? Pročpak mě tak vyslýchá? Abych něco neprořek a nenadrobil si něco! lekal se v duchu, odpovídal neslaně nemastně a při čtvrtém nebo pátém jménu vyskočil a spustil skoro plačtivě: „Jemnostpane, líbějí si pospíšit. Neznají našeho starého, jaký je divoch. On sice řekl: ‚Běžte na toho kněžského lenocha a nehněte se mu z krku, dokud vám ten seznam nedá‘ — ráčejí odpustit, že to tak upřímně povídám — ale přece mi neuvěří, že jsem na faře dlouho seděl, a vypálí na mě: ‚Kde jste vězel tak dlouho? Co? To jste jistě vytloukl všechny třeštické putyky,‘ a pohrozí, že mě shodí ze služby, že mě vyžene, někoho mladšího si vyhlídne, že se na takové pěkné místo třese lidí! Až někdy jindy rád jim posloužím, ale dnes by nám ten seznam trval do večera, kdybych měl vykládat o každém kroniky.“

„Jen, Houdku, všechno na mě sved'te. Já jsem opravdu lenoch. Se mnou mají slavné úřady hrozný kříž, jak mám něco napsat, musí mě dvakrát i třikrát upomenout, pokutou pohrozit, i stížnost už na mě poslali, lenoch jsem, pan centrální má pravdu,“ usmíval se Holoubek a rychle dopisoval řádku jmen. Pospíchal, protože ho hlava v posledních dnech silně pobolívala a toužil po svěžím vzduchu.

Ihned jak si Houdek v tašce odnesl ten pečlivě složený arch papíru, farář si oddychl jako po namáhavé práci. „Musím se projít,“ zvedl se od stolu, a ačkoli věděl, že je venku všude bláta po kotníky, zmužile si vyšel na procházku. Pokoj, čtyři stěny rdousily ho jako žalář, ven do širého kraje a pod vysoké nebe musil, aby tam promyslel, srovnal a uspořádal, co mu v divokém zmatku táhlo nitrem. Cítil jasně, že se přiblížil vrchol, krize jeho kněžského života, že musí rozřešit problém, tajemství, jaká musí být jeho pastorační práce na této osadě, aby zde nežil marně a zbytečně. Pochopil,

že jeho markovská zásada: „potírat zlo a bojovat s ním, kde je napadne,“ je pěkná sice, ale prázdná fráze, která právem markovského jemnostpána dráždila k smíchu; zlo musí potírat jenom v sobě a navenek musí se jevit jeho činnost kladná, pozitivní, musí stavět, a ne bořit, nestarat se o zlo, které Pán Bůh stvořil právě tak jako stín. Zlo musí být, bylo a vždycky bude. Ano, on, Holoubek, musí konat dobro. „Konat dobro“ zdá se mu mnohem krásnější zásadou než „potírat zlo“. Ale které dobro, a jak je konat? O to jde a s tou starostí běží Holoubek do polí, dívá se na svou osadu a trýzní ho otázka, čeho je těm lidem zde nejvíce třeba? Čeho se jim nedostává? Co jim mám přinést, darovat, i kdybych to měl někde třeba sám ukrást? táže se sama sebe, rozhlíží se krajem a zastavuje se.

To je falešný kraj, div že hlasitě nevykřikl, jak se mu náhle silně a živě vymrštil nový dojem nad povrch jeho duše, buď ať má charakter krajín horských, nebo ať je to rovina, ale tohleto přede mnou není nic než ubohý rozbředlý kompromis. Tomu kraji zde chybí kámen, tato páteř země; svou úrodou daleko široko vyhlášené zdejší žlutky a červenky nejsou nic než měkký jíl, poddajná hlína, bláto, které se teprve pálením stane trochu tvrdší cihlou. A jakpak v tomto bezcharakterním kraji mohou vyrůstat charakterní lidé? Řekl bys: hle, tamto se černá les! Přijdeš blíž a poznáš omyl. Zdá se to jako les, a není to les. Na habrové houští narazíš, na křoví, které se nekácí, ale jen seká, které se nesází, ale samo roste a vyhání z pařezu jako plevel... Zde, kde stojím, říká se Ve vrchách. Je to opravdu nejvyšší bod osady, ale jsou to vrchy? Nejsou, ba ani vršky ne, to jméno je falešné, lže, berou je nadarmo, zlobí se Holoubek a obrací se jiným směrem. Vidí řeku, jak se líně provaluje v mělkých březích a voda v ní, těžká jako olovo, se sotva hýbe. Bahnisko, jezero, rybník, močál, každé jiné jméno spíše zasluhuje ten těžkopádný, špinavý tok než bystré, čisté a krásné jméno řeka! To není řeka, ale sběrač kalu a splašek z celého kraje, ze všech cukrovarů, továren, koželužen, pivovarů i lihovarů. Svatý tvor boží — ryba — dávno tam pomřela, žijí tam jen pulci a žáby, jen komáři a slepice, jen chlupaté myši a nohatí čápi, ale i ti se tu pouze zastaví v tahu na jaře. Průmysl vodu okradl o nevinnou její krásu, poskvřnil a zotročil ji. Musí mu sloužit poslušně jako prodejná děvka. Nosí jeho lodi, vleče jeho vory, žene

jeho mlýny, napájí jeho továrny, dílny a parní kotle. Odložila svůj přirozený půvab a dala se zregulovat. Podle pravítka upravili a kamením vyzdili její zelené, trávou a olším lemované břehy, nastavěli do ní jezy, zdymadla a vorové propouště, překlenuli ji mosty a lávkami, zrušili brody a převozy, rozstříleli v ní balvany a rozkopali ostrůvky. Urvali si z ní mnoho korců výborných luk i polí, aby ji — bezbrannou — ochudili. I jarní povodně jí zakázali a ona se podrobila a poslechla. Na řeku se Holoubek v té chvíli nejvíce zlobí. Raději od ní odvrací své zraky a dívá se jinam, aby přišel na jiné myšlenky. Vidí Třeštice i Polany, kvetoucí vesnice své osady, bohaté a zámožné, a zase ten dojem falešnosti se mu vtírá neúprosně do hlavy. Klam a mam je to všecko. Jaké bohatství? Jaký blahobyt, když tam žije takové hejno žebráků? A znovu se viděl na kůru svého kostela a dole pod sebou spatřil vychrtlé, nuzně oděné, špatně živené, pro zlatku se hašteřící účastníky hraběcí mše. Ne, to nejsou poctivé české vesnice; ani svým zevnějškem, ani svým vnitřním životem — to už dokonce ne! Ani žába ani pulec, ani město ani ves. Což tedy? Jakýsi přechodný tvar vývojový, který odhodil krásy a přednosti vesnice, získal vady a neřesti města, ale nemá dosud ani jeho hospodářské výhody ani kulturní vymoženosti. Domy v těch vesnicích se pnou jedním i dvěma patry do výše jako ve městě; stavby dřevěné, prostý šindel nebo snopky daleko široko nespatriš, ale všecko olíčili hloupými sádrovými ozdobami, nevkusně natřeli, přikryli vzorkovanými taškami z cementu křiklavých barev. A v těch falešných domech musí žít i falešní lidé, rozumuje Holoubek, a zdá se mu být zcela jasné a přirozené, proč. Odložili vesnický kroj, oděli se v mezinárodní městské hadry, opičí se po měšťácích šatem, bytem, stolem i způsoby, celým životem, porušili i patriarchální ráz české dědiny, rozvrstvěli se na boháče a chudáky, na pány a dělníky. Sedlák neseďá více v čele stolu se svým oráčem, pohůnkem, děvečkou a dělníkem. Jako s nimi nejí, tak také s nimi nepracuje, on jen na ně dozírá, hlídá je, aby nezaháleli a nekradli... Na těle sedláka — na jeho statku totiž — jako paraziti žili podruzi, cítili selsky se statkem, on s nimi dělnicky, a dobře bylo všem. V této zpronevěřelé vsi setřásli však sedláci podruhy ze svého těla, nahradili je deputátníky, které přijímají na výpověď, a vychovávají si tak selský proletariát, prosycený závistí a nespokojeností,

stejně jako továrny v městech. Když Holoubek dospěl až sem ve svých úvahách, otřásl se odporem. Ne, není již selských, chlebných živností, ale jsou jen továrny a továrničky na výrobu živných látek: obilí, bramborů a řepy. Panské dvory jsou velké a selské statky malé továrny. Ve všech hrčí stroje, žentoury, šrotovníky, řezačky, parní mlátičky, lisy na slámu a seno, sečky a sekačky — ale v žádném už nestojí pec ve světnici, toto středisko půvabného života selského, opředené kouzlem pohádek a teplem nejkrásnějších vzpomínek. Nikde tu nepekou a nejedí svůj vlastní domácí chléb, ale prodávají obilí a kupují od pekaře krámský chléb i mouku. Jací to jsou sedláci? Měšťáci to jsou —

„Copak se, pane faráři, díváte na Třeštice, jako byste je poprvé viděl?“ vyrušil náhle Holoubka známý hlas. To chalupník Jína se vracel přes Vršky z pole a chvíli už pozoroval souseda-faráře.

„Pane Jíno, povězte mi, pročpak si nepečete doma chleba?“ udeřil na něho hned Holoubek a rázně s ním vykročil ke vsi.

„Protože se to nevyplatí, spálí se při tom hromada dříví, o které máme bídu, stráví se mnoho času a mladé hospodyně z pohodlněly; já jako dítě pamatuji, jak maminka zadělávala na chléb, jak jej v díži opatrovala, v teple držela, mísila, válela, do pece sázela, pane, to není maličkost, tyhle dnešní slečinky by to nesvedly za nevím co! Kdepak aby měly vlézt do pece, narovnat tam hranici, podpálit, rozhrnout, aby dlažba i klenba v peci se rozžhavía doběla, hřeblem uhlí vyhrábnout na kraj, ku přípalu, pometlem, namočeným ve vodě, rychlostí blesku pec vysmýčit a bochníky chleba, velké jako kola, po lopatě do ní sázet. To by, pane, praskala kůže na ručičkách i tvářičkách. Vždyť je vidíte — ty dnešní panímámy — mohou zastat takovou práci? Chlebiček, který by upekly, by byl ubohý boží dárek, já bych ho nechtěl jíst.“

„U nás sedlák, který by nejedl svůj vlastní chléb, by byl pro posměch celého okolí. Všichni by jím opovrhovali.“

„Inu, hloupí horáci, neumějí počítat,“ usmál se Jína dobrácky; nechtěl Holoubka píchnout, ale ten se přece zakohoutil:

„Hloupí nehloupí, to je vedlejší, ale žitný chléb dává sílu, je základem selské stravy, almužnou chudině, předmětem modlitby, božím darem.“

„Nu, abych řekl pravdu, o chléb u nás nikdo nestojí.

Nepojí se ho mnoho. Kdyby se pekl doma, ztvrdl by a zplesnivěl. Od pekaře můžeme jíst denně měkký, čerstvý. Tu — v kraji — ani žebrák neprosí o chléb. Dáte-li mu ho almužnou, jistě vám jej pohodí na práh, a vezme-li ho přece, pak jej v kořalně prodá za pulčík šedé. Náš kupeček vykrmí si takovým vyžebraným chlebem každoročně dva vepře. Domácím chudým dáváme proto v pátek po krejcaru a před cizími žebráky zavíráme.“

Holoubek se odmlčel a utvrzoval se ve svém úsudku. Falešná vesnice, říkal si v duchu, chleba si nepeče, žebrákům dává krejcaru.

Jína šlehl po faráři očkem a optal se nevinně:

„A zdalipak si vy, velebníčku, pečete doma chléb?“

Farář se začerveněl jako růže. Ale s pravdou musil ven. „Ne, nepeču, milý pane Jíno, rád bych, ale nemohu, vždyť víte, že na faře není pec.“

„Nu, tak vidíte, jiný kraj, jiný život — a sbohem, pěkně jsme si popovídali,“ loučil se před kostelem, poťouchle se usmívaje. Věděl, že faráři nasadil štíra do hlavy.

Holoubek pomalu kráčel k faře a zpytoval svědomí. Ano, ano, peskoval se v duchu, sem tam pošlou mi naši z domova bochník domácího chleba a vždycky si na něm pochutnám nejen já, ale i Baruška, i Honzík i služka, ale sám se vskutku na vlastní nezmohu, ač pěstuji žito. Ba ani svaté hostie ke mši sám z pšenice, vyrostlé ve zdejší půdě, nepeču, ale také kupuji. Ani žebrákům nepodávám almužnou chleba od té doby, co mi jej kterýsi z nich nechal ležet na schodech, ale dávám také peníze. Za penízem všecko se zde žene, penízi všecko se zde klaní; ba, pravdu má kostelník, peníz měl by být zasazen i v monstranci, neboť on je bohem tohoto falešného, neupřímného kraje, který si podle bohatství cení a váží lidí. Bohatec se stane v obci starostou, v okresu výborem, v kraji poslancem, kdežto chudšasa si nikdo nevšimne. Vyhosподаřit co možná nejvíce peněz stalo se ideálem všech. Tomuto peněžnímu hladu, této sprosté vášni obětovali zde staré selské tradice, ba i své děti, své syny a dcery; když se žení a vdávají, nutí řídit se tímto nízkým hlediskem. Odrodili se, necítí selsky, ale kapitalisticky, zatvrdili se, nedají dobrovolně nic, dají jen to, co musí, co povinnost velí, k čemu zákon je nutí, a proto je tu tolik chudých a tak uboze

se jim vede ... I mě by hnedle byli zkazili. To už stál na chodbě, odupával a oškrabával bláto, které mu na botách uvázlo, a měl pocit, jako by se byl i duševním blátem brodil, ale neuvázl v něm, šťastně se probrodil a teď se na tvrdé dostal. Vyjasnilo se v něm i před ním, snad i hlava ho teď přestane brnět —.

„Že už konečně jdeš,“ vítala ho s mrzutou tváří Baruška.

„Nu, stalo se něco? Hledal mě snad někdo?“

„Přišli sem už zase dva žebráci pro dědictví po panu hraběti.“

„A odkud?“

„Kdopak by si zdejší jména pamatoval! Vykládali, že se o té mši pozdě dozvěděli, že zde nebydlí, ale přísluší sem a na panském že pracovali, že musí dostat, co jim patří.“

„Ovšem, ovšem,“ svědčil Holoubek, „spravedlnost to káže, dala jim po zlatce, to se rozumí.“

„Dala jsem jim všecko, cos mi zde pro ně nechal,“ trochu sršatě vyjela sestra, a už se neopanovala, aby si neulevila. „Dnes mi dáš na kuchyňská vydání sto korun, zítra si pro ně pošleš kostelníka, pozítří mi slíbíš, že mi dáš jiné, a nedáš, krmíš mě týden sliby, kupuji buď na dluh nebo sahám na své věno a úspory, a teď bych ještě měla rozhazovat pro nic za nic zlatky lidem, které ani neznám! Ty se jen sebereš, utečeš na procházku a mě zde necháš tahat se s takovými drzými, dotěrnými lidmi.“

„Kteří to byli? Jak se jmenovali?“

„Nevím. Neptala jsem se jich.“

„Tak cos jim řekla?“

„Pravdu, kterou by jim řekl každý rozumný člověk. Poslala jsem je do zámku, tam aby si šli, a ne k nám.“

„A poslechli?“

„Nechtělo se jim, ale musili. Na mně si ovšem vylili zlost jako vždycky. Pan farář, to prý je zlato pán, ale ta jeho kuchta hrbatá, to je drak, který ho hlídá a nikoho k němu nepustí, vykřikovali to před farou.“

„To že mluvili?“

„Ano! A víc! Stydím se to opakovat. Nemám napsáno na čele, že jsem tvá sestra. Víš, Pepičku, tohle mi nejvíce ztrpčuje život, ty nepočítáš, ale já

musím počítat, ty nešetříš, ale já musím šetřit, musím shánět, abys mohl rozdávat. Lidé tě za to chválí a mně nemohou na jméno přijít. Jakpak vše má skončit? Umořila bych se tu, ohlédni se po jiné hospodyni, mám — chvála Bohu — kam jít, a cizí lidé už tě naučí starat se a počítat.“ To všecko mluvila Baruška tvrdě, rozhodně. Šero se už kradlo do farského čeledníku, takže Holoubek sestře do očí dobře neviděl, ani se do nich podívat nechtěl, neboť uznával kajícně, že má ve všem pravdu. Zvykl si na bezstarostné pohodlí, dal, když měl, slíbil, když neměl, a ani kolikrát nevěděl, kam se mu všechny peníze poděly. Počítal, kolik dostal nájmu, kolik vyneslo hospodářství, co vydal, ale ať počítal, jak počítal, nemohl se nikdy dopočítat. Kolikrát už mu to sestra mírně, v dobrotě vyčetla, ale dosud nikdy tak ostře a rozhodně, nikdy mu nehrozila útekem jako dnes, a ona je schopna to provést. Musí ji usmířit, uchlácholit. Má ječmen na špýcharu, hned zítra jej zaveze Honzík do sladovny, dostane pár stovek a všechny dá Barušce, na kolik měsíců napřed jí dá a zaplatí i staré dluhy a knížku příjmů i vydání pořádně si povede. Nebude se jen toulat po polích, zpívat s dětmi, oprašovat kostel, prolézat půdy, hledat potlučené sochy a potrhané obrazy; tak jako na počátku, hned jak sem do Třeštic přišel, vezme zase hospodářství do ruky, Barušce se tím uleví, půl starostí z ní spadne ... Jen ta hlava kdyby mu dala pokoj ...

Právě se jí to chystal říci, když se na chodbě ozvaly prudké kroky a už také hrubé hlasy:

„To jsou kněží! Takhle jednají s chudým lidem!“

„Jemine! To jsou oni! Vrátili se!“ vykřikla Baruška.

„Copak si přejete?“ otevřel dveře Holoubek a vyšel na chodbu.

„Co nám patří. V zámku nám otevřeli oči. Tam nám řekli, že farář to dědictví má v moci, on že rozděljuje.“

„To vám řekli na zámku?“ podivil se Holoubek a chtělo se mu zasmát.

„Ano, tu se máme o to hlásit. My neprosíme, rozumíte, my si jdeme pro své, ta nás odbyla, upřela nám to, ta kněžská k ... — ta — „

„Ven!“ rozkřikl se Holoubek, až jeho hlas zazvonil farou jako úder na zvon. Vzkypl náhle a prudce; všecko, co ho dnes trá pilo a mořilo, seznam chudých, jeho hovor s Jinou i výčitky Baruščiny ho činily lehce vznětlivým,

napjatým, podrážděným. To jediné hrubé slovo, ta strašná křivda, učiněná ne jemu, ale bezbranné sestře, působila jako jiskra, zapadlá do sudu prachu.

„Až budem chtít, to je —“ ozval se znova neznámý. Ale už tu větu nedokončil na faře, nýbrž před farou, kam vyběhl, strkaje před sebou i svého méně odvážného druha.

Holoubek zapráskl dveře a zamkl. Ale sotvaže cvakl zámek, slyšel, jak se mu v duši zachechtal hlas:

A to pěkně přemáháš zlo dobrem. To pěkně pečuješ o chudé.

Divoký zmatek zmocnil se kněze. Ano, co jsem to udělal? Čím jsem se dal svést? Jak je to možné?

Před farou láli a vyhrožovali oba pobudové, lidé se zastavovali, Baruška plakala v kuchyni, jediný Honzík nepozbyl duchapřítomnosti a optal se: „Jemnostpane, mám jít na ně s bičem?“

„Nechod', hochu, nech je vykřičet,“ usmál se Holoubek a bez večere šel do svého pokoje. Krev mu prudce tepala v skráních a mozek jako by chtěl čelem proniknout.

To mám dnes strašný den, povzdychl si bolestně, odkládaje klobouk a plášť, a kdybych tu alespoň měl někoho — nějakou duši věrnou — která by mi mohla rozumět, ale takhle sám a sám se vším se trápit. — Ach, kdepak je markovský jemnostpán! povzdychl si náhle, usedaje ke stolu. Ta samota ho tak tížila, že si i bolavou hlavu musil podepřít a sevřít oběma rukama, tak se mu zdála těžká, a zrovna jako by mu prasknout chtěla.

Venku se křik vzdaloval, nadávky a vyhrůžky hasly bez ozvuku jako rakety, snad i strážník nebo četník se objevil před farou, Holoubek nevěděl a nestaral se o to. Ale ani ticho večera nepřineslo mu útěchy. Seděl potmě a myšlenky, kterými se v posledních dnech obíral, přece našly k němu cestu. Jak vyplašení ptáci se vracely a usedaly v jeho hlavě.

I chudí rodí se zde falešní, povzdychl si, přetvařují se a není divu, ba i to je přirozené, vždyť i oni jsou děti tohoto falešného kraje, vyrostli ve zdejších poměrech, ano, musí být falešní, nemohou jinak. A přece tenhle rovinatý kraj by měl odchovat lidi upřímné, otevřené, trochu lehkomyšlné, ale vesele a radostně žijící, neznající třídní rozdíly ani v hostinci, ani v

zábavě, proč se to tomu kraji nepodařilo? Proč tu rostou lidé polovičatí, třtiny nalomené a větrem se klátící? Proč nehoří jejich duše čistým, zářícím plamenem, ale jen doutná a čadí? Proč se kloní kam vítr — tam plášt', v politice, náboženství i ve stycích společenských, když to žádá hmotný zisk anebo jiný prospěch?

Oj, hory, hory! vyšlehla náhle vysoko v duši Holoubkově vzpomínka na Markov. Horáci a horačky stáli před ním, jak je tam potkával i jak je vítal v neděli pod kazatelnou, skromné, lehce jako děti vznětlivé, až přecitlivělé. Nesnesli pohled na bolest, na bídu, na křivdu a bezpráví... Požár nebo krupobití jedné obce se dotýkalo celého kraje, mlynářův spor s hrabětem o přepadní vodu z rybníka jítíl nejen mlynáře, ale všecku obec. A jak se uměli veselit! Tam neznali uzavřené zábavy „jen pro zvané“, ani zvláštní místnosti, ani vyhrazené stoly, neboť tam nebylo rozdílu mezi chudým a bohatým. Starý podruh směl mladému hospodáři tykat a také mu tykal, a sedlák mu říkal jako staršímu „vy“ a „strýčku“. I to se Holoubkovi líbilo, jak dovedli stát na svém. Co takový horák řekl, to drželo pevně jako tvrdý suk zarostlý do dřeva. „Paličáci,“ zlobíval se na ně někdy jemnostpán, „co si jednou umíní, ani párem koní je od toho neodtrhneš.“

Chelčický, Štítný, Hus, Žižka, Komenský, Havlíček, Palacký — sami horáci — šeptal si Holoubek, hledě upřeně do tmy před sebe, a zdálo se mu, že vidí ty bohatýrské postavy, nořící se z mlh minulosti a krácející dějinami... Mohli by vyrůst v takovém prostředí, jako je zde? táže se sama sebe, a až vstát musil, vyskočil od stolu, jak se všecko v něm vzepřelo a volalo — ne, nikdy ne! Přistoupil k oknu a náhle zaplavila jeho srdce lítost. Jeho farní obec, dušená tmou i mlhou, ležela před ním. Kolikrát už tak na ni hleděl! Kolikrát už viděl zastřená okna, slabě osvětlená, jak se vrývají do tmy a jen v obecním hostinci jak září blesková lampa nad vchodem. Ne, zde nikdy lidé nepocítí trýzeň duševních bojů, nikdy se neprobijí k vlastním názorům a zásadám. Ale budou vždycky nosit barvy, jaké jsou právě v módě, přísahat na prapor, který vítězí, vyznávat víru, která nejvíc zisku slibuje. Jako obnošený kabát svléknou přesvědčení a s lehkým srdcem obléknou nové, když to bude žádat jejich prospěch a časový směr veřejného mínění. Vyčerpávají se cele starostmi hmotnými o hospodářství,

o prodej a nákup, o rodinu — o zisk! — to mají za nejvyšší metu, chudí i bohatí, věřící i nevěřící, agrárníci i ti druzí. Duševní kaše, mělcí lidé, polovičatí a nedůslední, kteří nic nedovedou do krajnosti domyslit, duševní lenoši, kterým dodávají pokrm stranické noviny — ano, takoví jsou moji osadníci. Holoubek odvrátil se od okna, otočil se na patě, škrtl sirkou a rozsvítil si. Světlo se rázem rozběhlo pokojem a rozplášlo tmu. Celý pokoj, stěny, strop, nábytek i Holoubek sám se koupal v jeho záři a plamen lampy svými měkkými, jemnými paprsky se všeho dotýkal a něžně všecko opřádal.

Já jsem světlo světa, nezašeptal, ale hlasitě zavolal Kristus na kříži, u jehož nohou Holoubek poklekl k večerní modlitbě; tak zřetelně slyšel tu větu ve své duši.

Když jsi světlem celého světa, musíš být i světlem mým, už se modlil kněz a zvedl oči od nohou Kristových k jeho trním korunované hlavě. Tys mým mistrem a já tvým hloupým učedníkem.

Tak pojd' ke mně blíž, zaslechl Holoubek ještě sladký hlas Kristův, ale vtom už zahučelo mu v hlavě, zatmělo se v očích, v uších prudce mu zapraskalo, jako by se ne žilky, ale kořeny trhaly, strašná bolest sevřela mu čelo, studený pot na něm vyskočil, chtěl se pozdvihnout, otevřít okno, vykřiknout — ale už pozbýval vědomí, rozpřáhl ruce, zachytil se na mžik květinového stolku a skácel se z klekátko k zemi.

„Copak se nahoře děje?“ dole v kuchyni pozdvihla hlavu Baruška, když na stropě zaduněl temný úder a hned za ním rachotily padající květníky. „Že tam převrhl květinový stůl! Ale ať! Nepůjdu tam! Ať si to jen sám uklidí! Však přiběhne sám dolů pro smeták a lopatku — To se ještě v duchu hněvala, ale přece bystře naslouchala. Ale ničehož nic nezaslechla, ani myš se tam nehnula, a tu náhle popadl Barušku strach.

Aby tak —! a bála se domyslit. Na hlavu si ustavičně naříkal, jíst mu nechutnalo, bez večere odešel, ti pobudové tak ho rozčilili —, nohy pod ní zrovna leknutím dřevěněly. Co bych si tu počala samotinká sama v té cizině? kmitlo jí hlavou, a už se svíčkou v ruce běžela po schodech k bratrovi.

„Lékaře, rychle běžte pro lékaře,“ zazněl náhle chodbou její zoufalý hlas.

„Co se stalo, slečinko?“ vyběhla z kuchyně služka.

„Pošli sem Honzíka a ty rychle leť pro lékaře, pan farář omdlel,“ kupodivu ostrým, jako ocel tvrdým hlasem nařizovala hospodyně, a už klečela u bratra a polévala ho studenou vodou..

Lékař seděl v hostinci, ale hned položil karty, jak přiběhla farská služka, a šel. Vrátil se asi za hodinku. Společnost našel ještě pohromadě a oznámil jí suše a klidně:

„Faráře ranila mozková mrtvice. Každá pomoc je marná.“

DO NEBE

Pán Bůh mě volá, musím poslechnout — hučela mozkiem poslední jasná myšlenka Holoubkova na tomto světě. Bolestně sice rozvazovala se pouta, pojící jeho tělo s duší, ale jak to měl přeskočeno, skoro vesele a radostně odpoutával se cele ode všeho, co mu na světě bylo milé a drahé. I na své hříšné tělo, ležící bezvládně na posteli, na Barušku, Honzíka i na lékaře hleděl lhostejně, s ničím a nikým se bolestně neloučil, ani s kostelem ne, ani se školou a dětmi, ani s chudými, ani se zámkem, ani s krajem.

V Markově bylo by se mi asi hůř umíralo, pomyslíl si, chystaje se k odchodu.

„Copak já si samotinká sama počnu,“ slyšel bédovat sestru, ale ani to jím nepohnulo.

Milá Baruško, však si nějak poradíš, kostelník se ráno rozběhne k vikáři, pošlou ti sem administrátora, ty budeš telegrafovat domů, přijede tatínek s maminkou a budeš mít vyhráno. To mně nastává jiná starost! Takhle neočekávaně si mě Pán Bůh povolal, musím se nyní cestou k němu sebrat, aby na soudu —

„Tak už pojd' a nemeškej zbytečně,“ slyší Holoubek, a když hlavu otočil, vidí, že těsně pod křížem, u Samého klekátka stojí jeho anděl strážce.

„Andělíčku! Můj strážníčku!“ hned se zaradoval slovy modlitby, kterou vysál z mateřských úst a nikdy se ji nezapomněl navečer před spánkem modlit. Hned vstal a ochotně se s ním vydal na cestu.

Sychravý, podzimní večer ho ovanul, tma tmoucí ležela nad Třešticemi, studená, hustá mlha pohlcovala světla nádraží, ba ani elektrické, obloukové lampy cukrovaru nemohly ji protrhnout. Po stacích štěkali psi, puštění z řetězů, a na zvonici naříkal sýček. Jinak vládlo všude hluboké, mrtvé ticho.

„Děkuji ti, žes pro mě přišel,“ počínal Holoubek nesměle hovor, „tma jako v pytli, jakpak bych sám našel pravou cestu, nabloudil bych se asi!“

„Trpělivost!“ odpověděl mu stručně jeho průvodce a vtom počaly tmy řídnout, černá noc blednout, nad hlavou na temně modré obloze — hle — jedna — dvě — deset — sto — na milión hvězd se vesele zatřepalo a mezi nimi už zřetelně vinula se vzhůru úzká, kamenitá, hložíím, trním a bodláčím lemovaná i porostlá pěšinka.

„Toť cesta k nebi vedoucí,“ ukázal na ni anděl vzdušnou rukou. Farář se neodvažoval ani hlesnout, ale jak na tu cestu vkročil, viděl, že je tvrdě ušlapaná. A není také divu, pomyslně si v hlubinách své duše, tolik mrtvých musí po ní kráčet k soudu, to je nějaká frekvence!

Vtom zakopl, a nebýt anděla, jistě by byl upadl.

„Nemysli na marnosti,“ napomenul ho při tom vážně.

Cesta vskutku prabídná, jaktěživ jsem po takové nešel a co jsem se nabrousil v Markově po horách a lesích! Copak tu nemají žádného cestmistra, aby jim pověděl, jaká je zákonitá šířka silnice, největší přípustné stoupání, kde vzít štět, jaký štěrk volit, jak silnici popískovat a parním válcem jako mlat srovnat?

Holoubek zakopl podruhé a taktak že se v letu zachytil svého průvodce. Rozčílilo ho to, takže div hlasitě se neozval: Z obou stran krkolomné srázy a nikde žádné zábradlí, ani parapet, ba ani strůmek tu není podél cesty nikde vidět! Klub českých turistů by se měl i téhle cesty ujmout. Patrně už tudy dávno nešel žádný onačejší člověk. Jaká ostuda, kdyby měl tudy jít třeba pan biskup —

Hlavou farářovou mihla se vzpomínka na generální vizitaci, jak se cesty uhrabávaly, písčovaly, každý kamínek pečlivě sebral a odklidil — náhle mu však noha ujela a už se řítit po hlavě kamsi — do tmy — do propasti nějaké tajemné a neznámé.

„Zachránil jsem tě naposledy,“ promluvil přísně anděl, stavě Holoubka opět na pěšinku, „natrápil ses mě už dost na světě svými plány a reformami a ani zde nedáváš pokoj a všecko hned ostře kritizuješ. Varuji tě před takovými myšlenkami. Ta cesta tě nemá překvapovat, máš ji znát z bible a konečně dovol — pro vesnického faráře je ta cesta dost dobrá. Na zemi jsi měl sedm stovek platu, za osm krejcarů jsi musil ujít tisíc metrů do filiální školy přes hory a doly, v dešti, v parnu i blátě —“

„Prosím, prosím,“ omlouval se kněz hned zkroušeně, „nejde o mě, já se třeba po kolenou za tebou povleču, dobře jsem to mínil, na jiné jsem myslil, chtěl jsem poradit, povědět, co a jak by se mělo zařídit, opravit, zreformovat — „

„Toť tvoje stará chyba, tvoje neštěstí; už zaživa ses do všeho pletl, po svém rozumu všecko chtěl vést. Jsem ti radou, abys toho zde nechal a myslil jen na to, nač se tě otáží.“

„Ale pomysli, kdyby tak nějaký velký pán se sem měl hrabat —“

„Bez starosti! — U nás platí zásada, že první budou posledními. — A hle, jsme u cíle!“ zastavil se náhle anděl, pokynul opět rukou a zmizel. Holoubek se rozhlížel ustrašeně, tísnivý pocit opuštěnosti se ho zmocnil, těšil se, že se svého andělíčka ještě na všelicos optá, jak by si měl u soudu počínat, ke komu především jít, koho o pomoc a přímluvu vzývat, ujme-li se ho „advocata nostra“ [Panna Maria], leč marně se ohlížel — po jeho průvodci nikde už ani památky!

Zachvěl se a svatá bázeň jím projela. Chvíli přešlapoval v rozpacích, co by měl počít, když náhle hvězdy počaly blednout a podivuhodná jasnost obklíčila Holoubka. Takové lahodné, opálové světlo měkce a jemně linulo se kolkolem, že náš poutník ihned uhodl: „Aha, to je jistě Mléčná dráha, a to jsem na dobré cestě, nezabloudím, neboť maminka už jako dítěti mi ji ukazovala jako cestu do nebe; dobře mě ten andělíček vedl.“ Skoro současně padly jeho zraky na vysoký sloup s ohnivým šípem a nápisem K bráně nebeské.

Ach, zde už panuje zcela jiný pořádek. Zde už je všude jasno, bezpečno, zmýlit se není možné, oddychl si radostně a směle vykročil. Strmě, ba až příkře ta cesta také sice stoupala, ale přitom nad všelike

pomyšlení lidské krásná. Vzpomněl si na Dantovu Božskou komedii a skoro se rozhněval. Ani stín, ani zdání proti skutečnosti, kritizoval v duchu veledílo světové poezie. Tohle převyšuje všecko, co si člověk představit může, a upřel oči na nádherné schodiště, které se před ním zvedalo, lesklo se, zářilo, ale neoslepovalo, tak tlumeně, jako by schody byly vytesány z nejčistšího alabastru, ani ne z alabastru, spíše z perleti, tak matně, zrovna sametově svítily. Kdežpak perleť nebo alabastr mohly by se tomuhle rovnat, hned se opravoval Holoubek a přeběhl schodiště nejdříve očima. Bystré jeho oči lehounce přeletěly, nahoře však, nejvýše, se zarazily leknutím. Nebeská brána — ne písmeny, ale živými plameny kmital se tam nápis.

Pod farářem rozechvěly se nohy, prudce dýchal únavou i vnitřním napětím a rozčilením. Cítil, že si musí oddechnout, odpočinout, k poslednímu rozhodnému kroku načerpat dechu a nových sil. Posadil se tedy na nejnižší schod a zamyslíl se. Věděl, že první dojem u každého rozumného bývá rozhodující. Prozpytoval ještě jednou pro jistotu svědomí, jak každý den činíval, a potěšil se vzpomínkou, že právě před týdnem se vyzpovídal v městě u františkánů, kam každý měsíc nosíval panu kvardiánu své hříchy a pět pravých havanských viržinek. Žádost o místo v nebi bych tedy napsánu měl, jen bude-li v pořádku, nebude-li jí zase něco chybět — třeba rubrum, a až se začervenal hanbou jako tehdy, když si osobně podával nějakou žádost v konzistoři a konzistorní písař se na něj obořil: „Kdopak má čas to číst? Napište rubrum, vyloupněte jádro žádosti, vložte je do jedné věty jako do skořápky, aby se dalo rovnou zapsat do podacího protokolu.“ A když Holoubek poslechl, pochválil ho a poručil: „Pamatujte si: rubrum! Rubrum je u každé žádosti nejdůležitější.“ A nemá-li teď ta jeho žádost rubrum! Starostí až ruce sepal a složil na kolena. Vida! Nějaké rukavičky také jsem si měl vzít, napadlo ho, když se zadíval na své veliké, upracované ruce. Teď už jsou hezčí, ale když se dostal do Třeštic, když opravovali kostel a faru, když těma rukama i cihly podával, zahradu ryl, vodu vážil, obilí metal a když vtom přijela vrchnost do zámku a on jako nový farář se musel jít představit, položil ty ruce v salóne na stůl, na kterém už spočívaly jako dva něžné kvítky sněhobílé, útlé, aristokraticky pěstěné ručky staré paní patronky — a neštěstí hotovo. Pan ředitel mu důvěrně vytkl, proč

neoblékl rukavice, že se Její Milost až otřásla odporem, stále že opakovala: „Der hat garstige Hände“, vytýkala panu hraběti, proč ho prezentoval na faru, že ani do kostela teď nemůže, že by musila při mši svaté hledět na ty ruce a ošklivila by si to ... Ano, měl by navléknout rukavice! Ale ať hledal jak hledal v útrobách svého kněžského taláru, nenahmatal nic než čistý, pečlivě složený kapesní šátek.

„I to je důležité,“ zaradoval se rychle a zabořil do šátku půl obličeje. Ačkoli si opatrně čistil nos, přece to v tom řídkém vzduchu zrovna zahřmělo, až se Holoubek lekl a bojácně se kolem ohlédl. Ale nic, nikdo mu nehrozil ani ho neokřikoval. Potěšil se, že na to připadl, neboť často slyšel vyprávět markovského jemnostpána, kterak kapička u nosu připravila hodného kněze o výnosné beneficium. Člověk nikdy neví, co se může přihodit...

Holoubek stále se ještě neodvažoval povstat a přiblížit se k bráně nad ním se pnoucí. Stále ještě úsilně přemýšlel, nezapomněl-li na nic důležitého. Po starém zvyku sundal klobouk, přihladil si vlasy a novým leknutím až zbledl. Tonzura! projelo mu hlavou, mám-li pak tonzuru? a už chvějícími se prsty sahal po kolečku, vystříhaném v bujně kštici vlasů přímo na temeni. Mám, oddychl si, bude už sice trochu drsná, před biskupa, ba ani před vikáře bych se s ní neodvážil, ale Pán Bůh ví, jak to na vsi chodí. Holiče vidíme jednou za měsíc a starý Niklíček je rád, odře-li nám v sobotu bez krveprolití ježatou bradu. Rychle se vzmužil a povstal. Celý se ještě ohladil, šátkem si oprášil boty, přejel rukávem klobouk, zapnul všechny knoflíky na klerice a ještě hledal pod schody, není-li tam někde škrabák na bláto nebo kokosový obdélník s krásně vybarveným slůvkem „salve“, nebo alespoň ze slámy upletené kolo, aby na něm zanechal ze své obuvi všecko pozemské bláto a prach. A v Třešticích mají něco bláta! Lehounce by se mohlo stát, že by se s ním chtělo i do nebe dostat... Ale nikde nic nespáčil, na čem by si mohl utřít nohy, a pak už nezbývalo, než aby vykročil. Učinil tak opatrně, pravou nohou napřed, a po špičkách taje v sobě dech dostal se až k rajske bráně. Že byla zavřená, Holoubka nepřekvapovalo. To se rozumí v každém slušném domě samo sebou. Nalezlo by tam všelijakých nezvaných lidí; vždyť sám ví, jak to chodí u něho, doma na faře, když Baruška nezavírá. Každý si musí zazvonit... Ale ovšem není radno v ničem

se ukvapovat. Na takových vysokých místech mívají všelijaká zařízení a podivné zvonící aparáty. Někde musíš zatáhnout za rukojeť dolů, jinde nahoru, jinde opět táhnout k sobě nebo tlačit dovnitř. Někdy musíš hodně trhnout, než se rozkývá uvnitř líný zvonec, jindy jen zavadíš o nějaký knoflíček nepatrný, a už ječí uvnitř splašené zvonítko jako straka na buku a pes se rozštěká, div se nezblázní. Nutno tedy hned u dveří vše okouknout, aby si člověk nezkazil první dojem, vzpomínal si na různé známé rezidence, aby na něho ve zlé náladě nevylítli: „Člověče, co tu zvoníte, jako když hoří, buďte tak dobrý, utrhňte nám ten zvonek ještě, vždyť nejsme hlší a nečekali jsme na vás.“ Tak a všelijak vítají neopatrného hosta. Holoubek přešlapoval, pak už pokašlával doufaje, že tím na sebe upozorní, a pilně pátral po zvonečku. Ať hleděl jak hleděl, nic neobjeoval. Nevzdával se však naděje. Zaklepej, radil mu vnitřní hlas, vždyť víš, že stojí psáno: Každému, kdo tluče, bude otevřeno, a to zde platí. Je to sice svůdný hlas, ale kněz ještě váhá a říká si: Vždyť on tu někde zvoneček bude, žádná starost; to tak, aby se na mě obořili jako u generálního vikáře tehdy: Což jste slepý? Nevidíte zvonec? Proč boucháte jako na vrata? Ví dobře, jak potutelně bývá zvonítko někdy umístěno v nějakém ornamentu nebo arabesce, tak nenápadně, že se lehce přehlédne a na první pohled ani nepozná... Srdce už mu samo bilo jako zvon, strach na něho padal, rozpaky se všecek ošíval právě tak, jako když byl ještě dítětem a matka ho poslala buď na faru nebo k panu učiteli. Na prahu ho vždycky přepadla taková úzkost, že by nejraděj i byl utekl... V každé vteřině umírá padesát lidí, rozpomínal se Holoubek na meditaci o posledních věcech člověka, kterou slyšel na posledních exerciciích v semináři — to by bylo, abych se tu někoho nedočkal a s ním se nesvezl. V páru budu mít víc kuráže, rozhodoval se opatrně.

„Slyším bít lidské srdce. Čí je to srdce a co si žádá?“ vlídný, laskavý a přímo otcovský hlas ozval se v té chvíli, když už Holoubek nakročoval, že se vrátí a počká, až někdo půjde, aby se k němu přidal. A kupodivu, nejen že se teď nelekl, ale jak zaslechl ten líbezný hlas, všechna bázeň, všecken ostych z něho rázem spadl, zaradoval se a vesele hlásil: „To jsem já. Já, Josef Holoubek, třeštický farář.“

Farář si jako kazatel navykl sice zřetelně a jasně mluvit, ale zde v těch nebeských končinách jeho hlas přímo burácel, jako by se rozkřikl pod vysokou klenbou nějaké liduprázdné katedrály; ozvěna každé slůvko snad desetkrát opakovala a hlukem naplnila nekonečné prostory kolem. Už čekal, že se jistě na něj někdo oboří, proč tak huláká a povykuje. Přikrčil se bojácně, sklopil oči a naslouchal. Ale nikde nic se ani nehnuo, ani nezašustilo, klíč v zámku nezachrastil, klika necvakla, vrátnice ve stěžejích nezaskříply, a Holoubek přece věděl, že se před ním brána nebes otevírá dokořán. Takový světelný proud ho oblil, že ještě více přitiskl víčka k sobě, a cítil, jak nejen víčky, ale i kůží, celým povrchem těla vnikají do něho světelné paprsky, prozařují a prostupují ho celého, takže stojí, jako by byl ne nahý, ale přímo průhledný. Opět se tím potěšil a posílil. Jistě v tom podivném světle vidí i mé myšlenky a nejtajnější moje úmysly, a proto je ten můj křik neuráží. Vědí, že nerad proti své vůli často chybují, povídal si spokojeně a zavřenýma očima viděl, jak proti němu kráčí velebný kmet, jako by sestoupil z oltářního obrazu v kostele třeštickém. Toť svatý Petr! Každý omyl je vyloučen. Poznává ho zcela určitě, jako by ho poznal každý věrný Čech, jenž četl pohádky Boženy Němcové anebo staročeské rozmlouvání svatého Petra s Kristem. Žádného z apoštolů Holoubek tak nemiloval jako tohoto klíčníka nebes. Ba častokrát tajně, v nejhlubších záhybech duše se i opovažoval sebe s ním srovnávat, omlouval své křehkosti, svou horkokrevnost, náhlé vzkypění krve právě tím, že i tento světec dal se kolikrát unést citem. Jednou z lásky k Pánu i člověka zmrzačil... Holoubek nesmírně rád by ho pozdravil, poklonil se mu, pověděl, jak ho blaží, že na něj smí hledět tváří v tvář. Bojí se však ústa otevřít, především proto, aby zase nekřičel jako na lesy, a pak také proto, že vlastně nevěděl, jak by měl tohoto knížete apoštolského oslovit, aby ho neurazil, nepohněval snad.

Měl v té příčině nadmíru hořkou zkušenost s mnohem menšími pány, než je svatý Petr. Má mu říci *illustrissime*? Anebo jen *reverendissime*? Vaše knížecí

Milost? Či jenom nejdůstojnější pane? Ale vtom sám světec vyvedl ho ze všech trapných rozpaků.

„Kněže Holoubku,“ ozývá se opět jeho otcovský, laskavý hlas, „v

našem jemném prostředí netřeba mluvit, světlo nebes proniká nás a prozařuje tak, že k vzájemné výměně myšlenek je zde zbytečné užívat lidské řeči. Netrud' se marnými starostmi. Nepřetvařuj se farizejsky. My zde mluvíme ne slovy, ale pouhými myšlenkami. Jakpaks mě vzýval na zemi?“

Svatý Petře, oroduj za nás! Tak jsem volával v litaniích nesčíslněkrát, pomyslí si Holoubek, a jak si to pomyslí, už slyší odpověď:

„Ano, zcela správně. A proč bys mi měl říkat teď, když si stojíme tváří v tvář, najednou Vaše Svatosti nebo Vaše Milosti? Jen mi dál tykej a neboj se hlavu pozdvihnout, ani oči otevřít, toto světlo tě proniká stejně i při sevřených víčkách, ale neoslepuje. Však spatříš světlo, které tě jako blesk zasáhne, a pak se budeš muset teprve vrhnout na svou tvář a zakrýt své smrtelné oči.“

Jakže? Ještě prudší světlo? leká se v duchu Holoubek, ale poslušně otevírá oči a napřimuje hlavu.

„Ovšem, protože můj Mistr a Pán, Světlo světa, chce s tebou mluvit, ale nejprve se na to musíš připravit. Svědomí znova vyzpytuješ, dokonalou lítost vzbudíš, takhle bys před boží tvář předstoupit nesměl.“

„Rád, od srdce rád,“ slibuje Holoubek a vidí, že ani svatý Petr vlastně nemluví, jen myslí a pouhé myšlenky že zaznívají jako nejlahodnější hudba.

„Tys nezemřel, ale vrátíš se do života, a proto — hle — tvůj anděl strážce přináší sem ze světa tvoje papíry.“

A Holoubek vskutku vidí, jak se jeho andělíček strážce prohýbá pod ohromným svazkem kancelářských listin a svatý Petr už bere celý fascikl do ruky. Překvapený farář poznává především svůj křticí list, růžky na něm jsou už otrhané, papír je celý uválený, přeleželý a křížem podlepený, div se světci v rukou nerozsype. Pane, ten už něco prodělal, myslí si Holoubek pohlížeje na něj, od té chvíle, co mi ho otec vyzvedl na faře k zápisu na plzeňské gymnázium. Stal se základem téhle papírové laviny. Každý rok k němu přibylo nějaké vysvědčení, papírový doklad, třeba že jsem byl očkován nebo že jsem propadl při maturitě. Později jsem přidal k tomu i index a absolutorium ze studií bohosloveckých, všecko na kolku, plachta, jurisdikce, všecko tam najdeš v pořádku.

Svatý Petr souhlasně kýval hlavou a odkládal arch po archu. Ale teď

došel na balíček pevně omotaný motouzem.

„Nerozvazuj to, snažně prosím,“ sepjal ruce farář.

Ale už praskla klička a v Holoubkovi se zatajil dech, krev se mu hrnula do hlavy, dusil se jako před chvílí dole ve svém pokoji, jenže teď studem a hanbou.

„Co tohle?“ slyší se tázat přísně.

„To jsou — prosím — samé nosy.“

„Nosy! Hmhm! Nosy?“ opakuje si svatý Petr a náhle udeřil přímo:

„A proč tomu tak říkáte?“

„Protože obyčejně začínají se latinským slůvkem ‚nos‘, anebo jsou to různých úřadů výnosy.“

„Hm,“ usmál se světec a četl, odkládaje půlarch po půlarchu: „v litaniích neříkal ‚Kyrie elejson‘, ale modlil se dál postaru ‚Pane, smiluj se‘. Místo ‚Panem de coelo‘ zpíval ‚Chléb z nebe‘. Pašije zpíval česky. Podávaje boží tělo lidem vždycky šeptal: ‚Ejhle, beránek boží‘ a ne ‚Ecce agnus dei‘. Česky křtil i pohřbíval. Jazykem mateřským se modlil při průvodech, o Božím těle i na Vzkříšení a o křížových dnech. Je to pravda?“ pozdvihl náhle svatý Petr oči od listin.

„Je,“ musil Holoubek přikývnout chtěj nechtěj.

„Statistické tabulky čtvrtletní v předepsané lhůtě neposlal. O seznamy zemřelých a nemanželských dětí musil ho okresní soud upomínat. Seznam branců dvakrát vypracoval špatně. Výkaz očkovaných včas nezaslal obvodnímu lékaři a o týden tak zdržel očkování.

Jednou neodevzdal místní školní radě seznam šestiletých dětí. Pětkrát na úřední obálce, kterou posílal poštou, zapomněl napsat číslo. Patronátnímu úřadu dovolil si vytknout, že znesvěcuje neděle.“ Dál svatý Petr nečetl. Tvář se mu chmuřila čím dál tím více a teď skoro až hněvivě vybuchl.

„Prosím tě, pověz mi, co je to? Vždyť s Mistrem jsem tu církev svatou přece zakládal a ani za mák tomuhle nerozumím. Kdopak jsou to ti branci, hnanci, nalezenci? Copak je okres, hejtmanství a školní rada? Copak kněz má co činit s vojáky? Komupak říkáte patronátní komisař?“ A ani nečekal, co ustrašený kněz odpoví, a zavolal: „Tu máš a hod' tam, kam to všecko

patří.“ Anděl strážce hned ochotně popadl svazek listin, rozběhl se, až se mu hlavička třásla a křidélka za ním poletovala, nadzdvihl malý příklop a házel tam k ohromnému ustrnutí Holoubkovu všechny jeho žádosti, přílohy, vysvědčení, dekrety, konduity, anonymní listy, kvalifikační tabely, takže po chvíli vyrazil do výše rudý plamen, čpavý kouř a sirný zápach. Andělíček rychle přirazil záklopku a šťastným, dětským úsměvem se na Holoubka usmál. „Co to za otvor?“ zamrkal farář důvěrně na svého strážce.

„To je jeden z pekelných jícnů,“ usmál se andělíček.

„Dobře, dobře,“ zaradoval se nejprve Holoubek, ale hned vzápětí se ho zmocnila úzkost. Svatý Petr tvrdí, že se zase vrátí do Třeštic, na faru, na svět, do života, a — Ježíšku na křížku! — co si tam počne bez těch papírů? Co je kněžský člověk bez vysvědčení, bez jurisdikce, bez křestního listu?

„Hlouposti!“ dost nevrle ozval se svatý Petr, „knězem tě činí posvěcení a dobrým knězem láska ke Kristu, a ne ty papírové hadry, ani to roucho, co na sobě máš. Řekni, nač nosíš tohle,“ a světec dotkl se rukou Holoubkova expozitoria a synodálek, přišitých na taláru.

„To jsou, prosím, rukávy a límec.“

„K čemu to je?“

„K čemu?“ v nových rozpacích opakuje farář, „nu, k čemu by to bylo? Není to vlastně k ničemu. Taková paráda naše to je.“

„Pěkně! Pěkně!“ mračí se světec a Holoubka popadá strach, jako by na skřipci ležel, a cítí, že se musí bránit, a brání se.

„Rukávky obdržíme současně s farou. A límec mi vymohl Kulich, víš, přítel Souček, trávil u mě na faře prázdniny, a když se stal kanovníkem, tohle mi na panu biskupu vyprosil. Proto se na mě nemrač, rukávky a límec dostane u nás každý, mnohý i notářem nebo vikářem nebo kanovníkem se stane, zlatý prsten na prstu, zlatý řetěz na krku nosí.“

„Hm! Pěkně! Tuze pěkně!“ pohoršuje se svatý Petr.

„Jsem jenom vesnickým faráříčkem,“ rozpaloval se Holoubek čím dál tím víc, „sedím na farce za větrem, pasu osádku, jak se dá, hrabu se na té viničce v potu tváře ne pro slávu a chválu světskou, ale protože ji miluji. Jen se podívej do šematismu, co mých spolužáků —“

„Počkej. Pověz, co je šematismus.“

„Ty, probůh, ani nevíš, co je šematismus? Katalogus.“

„Nevím.“

„To máš takový seznam všech kaplanů, katechetů, farářů, vikářů, děkanů, kanovníků, mnichů a mnišek. Víme, něco takového, jako zde máte — smím-li to rovnat — litanii všech svatých.“

„Dobře, vypravuj dál.“

„Kdepak jsem přestal? Už vím! V tom šematismu tedy bys viděl, že například můj spolužák — ‚Voják‘ jsme mu říkali, ale Sochor, František Sochor se jmenuje — stal se dokonce už v konzistoři generálním vikářem; ani jsem ho nepoznal, když jsem s ním musil jednat, ten byl nějak ověšen a vyparáděn, načesán a navoněn, až k zemi jsem se mu poklonil, ruku uctivě mu políbil a ‚reverendissime‘ mu řekl —“

„A on si to dal líbit?“ svatý Petr skočil horkokrevně Holoubkovi do řeči.

„I toto! Hned se na mě rozkřikl: Osle, odkudpak jste? Což nevíte, že se mi říká illustrissime?“

„I sáňky varhánky! Osle ti řekl?“ usmál se vesele světec, „to ti dost polichotil, osly máme i v nebi, i toho, co na něm prchal Mistr do Egypta, i toho, co na něm vjížděl do Jeruzaléma, i tebe. Ale takový — jakže se jim říká?“

„Prosím, illustrissimus, eximius, celsissimus, amplissimus, reverendissimus ...“ chrлил ze sebe Holoubek tuze potěšen, že i svatý Petr říká „sáňky varhánky“.

„Kde jen ti lidé taková slovíčka berou a proč?“ divil se svatý Petr. „Kdybych se měl vrátit na svět, vždyť bych s nimi ani mluvit nedovedl.“

„I ba dovedl. Ale musil by sis nejdřív koupit nějakou příručku, třebaš jus od Eichnera nebo starého Borového u antikváře, za pár grošů se dnes dostane, a především nadřít důkladně nejdůležitější odstavec v právu: titulatury osob duchovních a světských.“

„A jak tobě říkali osadníci?“

„Jen tak posprostu: velebný pane.“

„Jenom tak po sprostu!“ zalomil světec rukama. „A tys to trpěl?“

„A proč ne?“ divil se naivně Holoubek.

„Nešťastníče! Což nevíš, že se říká božímu tělu Velebná svátost? A co

jsi ty proti tomu?“

„Červ! Prach! Hříšník!“ zdrceně koktá zkrušený Holoubek, ale vzmužuje se, dodává si odvahy a pln upřímné lítosti se ptá: „Ale pověz mi, svatý Petře, jak mě tedy mají lidé oslovovat?“ a div že se lítostí do pláče nedal.

„On se ještě ptá!“ rozhořčoval se světec, cožpak nečeš v bibli, jak jsme se my nazývali? Pavel v listech svých sebe nazývá dědicem, služebníkem a vězněm Ježíše Krista a ostatní nazývá buď bratrem, sestrou, pomocníkem nebo soudruhem, synem, spolubojovníkem. Tebe mají zvat buď starším, nebo prostě otcem.“

„Ano, to by bylo krásné!“ souhlasí Holoubek.

„Ale tys pyšný, a proto i neposlušný,“ rozhovořuje se vážně svatý Petr a Holoubek vidí, že drží v ruce nějakou knihu a přemítá v ní listy — „už v semináři jsi lhal a podváděl.“

„To snad, prosím, ne,“ bránil se nejistě Holoubek.

„Neskákej mi do řeči, sice nebudeme hotovi, čas kvapí, musíš se rychle vrátit dolů na svět, abys předešel velikému zlu. Tato kniha života nelže, přemoz svou pýchu a poslouchej pokorně,“ poručil přísně světec, „abys tedy věřil, vzpomeň si jen, kdo neodevzdal ten dvacetník při ofěře o Květné neděli v biskupském chrámu?“

„Kulich mě svedl.“

„Mlč, hříšníče, nečiň své viny ještě těžší! Kdopak říkal v semináři o nešporách v hymnu místo ‚iste confessor‘ — ‚jistý profesor‘?“

„Toho všeho Kulich je vinen.“

„Kulich. Všecko Kulich. A kdopak vypravoval tu lehkomyšlnost markovskému faráři, takže od té chvíle při brevíři, jakmile se tento hymnus vynoří, pokaždé se usměje. Kdopak ho pohoršil, co?“

Holoubek přemožen klesl na kolena, udeřil se v prsa a kajícně zvolal: „Má největší vina!“

„Nečeš postní mandáty, opravuješ pastýřské listy, vynecháváš v nich celé odstavce,“ jako švihy bičem nemilosrdně dopadá na ubohého, zhrouceného hříšníka, „jsi nevděčník, zanedbáváš otce i matku, nikomu nepíšeš, ani markovskému faráři neodpovídáš — „

„Dost!“ — jako úder na zlatý zvon ozval se náhle silný, ale přitom nevýslovně sladký hlas. „Svatý! Svátý! Svátý Pán Bůh zástupů,“ kdesi v dáli tlumeně zpívaly neviditelné sbory. S Holoubkem zatočilo se netušenou blažeností všecko kolem, ohromná, prudká světelná vlna měkce na něj dolehla, padl na tvář a sepjatýma rukama jako věncem ovinul si hlavu. „Teď se musíš modlit, tak vroucně se modlit, jak ses dosud nikdy nemodlil,“ poručil si, a chvěje se blahem i bází jako list, počal šeptat „Otče náš“, „Zdrávas“, „Věřím“ a všechny modlitbičky, kterým ho maminka učila, když jí sedal ještě na klíně.

„Neboj se, můj synu,“ svatým tichem nesl se teď hlas velebnější a čarovnější než všecko, co farář na světě i v nebi dosud byl slyšel.

„Ty jsi Kristus, Syn Boha živého, Pán můj a Bůh můj,“ sténá a omdlévá Holoubek.

„Ano, já jsem, který jsem si tě vyvolil za svého kněze. To já tenkrát — před mnoha lety jsem ti popletl u maturity všecku světskou učenost, vzal jsem ti z hlavy ležatou čárku, takže živou mocí nemohls vzpomenout na rovnici hyperboly — vedl jsem tě dosud příjemnou cestou kněžského života, až jsem tě poslal do Třeštic. Ty nerozumíš mému poslání. Jako kdysi Otec Augustin, i ty chodíš pyšně Třešticemi, chceš odkrýt nějaké tajemství kraje, které není, spoustu hloupostí jsi namyslil a namluvil i natropil, na moje vnuknutí pozor nedával. Napřed jsi chtěl potírat zlo, potom konat dobro, ale všecko bereš do ruky tak nešikovně, že tím jiné rmoutíš, vlastní sestru mučíš, sebe otravuješ a užíráš. Trápíš se samými darebnými myšlenkami. Tys zrovna taková třtina jako tvoji osadníci. Jednou pyšně si říkáš: Já je obrátím, já je polepším, já je napravím, ale vzápětí si zoufáš, nejraději bys zahodil všecko do žita a utekl, zbaběle naříkáš: tyhle ospalce já neprobudím, jen na sebe spoléháš, na mě zapomínáš. Musil jsem tě zavolat zaživa do nebe, jako kdysi apoštola Pavla, abys pochopil jednak marnost toho, na čem si dole zakládáš, jednak pravdu i ducha mého zákona. A v zákoně co čteš napsáno?“

„Miluj Boha, miluj bližního,“ šeptá Holoubek a poslouchá dál s utajeným dechem.

„Správně jsi odpověděl. Na těch dvou zákonech spočívá celá svatost

kněze, ony musí zůstat jeho mravním základem. Mše svatá, breviář, svaté svátosti, svěcení, žehnání, všecko z nich musí vycházet. Bez nich i dobro se zvrhá ve zlo. Pravé štěstí je činit jiné šťastnými.

O to se starej a ostatní ponech mé vůli. Já jsem také hned rázem neobrátil svět, ba ani svoji vlast; naopak, ukřižovali mě a zdálo se všem, že jsem přemožen. Nechtěj na osadě sjednocovat násilím katolíky, agrárníky, socialisty i ateisty pod jeden klobouk. Sjednotit lidstvo v jednom ovčinci jsem si vyhradil já. Různost názorů je tak krásná jako pestrost jarních květů na louce. Jakmile lidstvo dojde k pravdě, pozbude život na naší zeměkouli půvabu i důvodu svého trvání a nadejde konec světa. A teď si pospěš — vrať se — neboť v Třešticích už činí přípravy k tvému pohřbu.“

„Pane, dobře jest mi tu býti,“ sténá Holoubek, „nevyháněj mě, nech mě tu někde v zastrčeném koutečku.“

„Nevíš, zač prosíš. Slyšel jsi své hříchy, svůj očištec za ně vytrpíš si v Třešticích a pak teprve vejdeš do radosti. Dlouho to trvat nebude; protože tě miluji, křížem tě navštívím, aby sis i zásluhy pro nebe získal a nepřišel sem jako dnes — s prázdnýma rukama.“

„Pane, Pane!“ úpí Holoubek znova, „alespoň krátkou radu nějakou mi dej, abych nezapomněl na tato věčná Tvoje slova.“

„Nechej maličkých k sobě přijít! Odejdi v pokoji.“

A jako když slunce zapadne, čirá tma rázem obklopila Holoubka. Neslyší Kristův hlas, nevidí svatého Petra, darmo volá anděla strážce, tmoucí tma a hluboké ticho zavládlo kolem.

OKRADEN

„Neplač a pojď,“ ozval se náhle ze tmy známý, jasný hlas.

„Andělíček, můj strážníček,“ zaradoval se hned Holoubek, jak poznal hlas věrného přítele.

„Doprovodím tě opět dolů, abys zase cestou neklopýtl někde a nezbloudil,“ usmál se na něj anděl.

„Anděle boží,“ sepjal farář ruce, „neodváděj mě, cítím, že zde pravý a věčný domov mé duše, nech ji zde, neodháněj ji od tohoto prahu, přej jí

svobodu, volnost, nenut' ji, aby znova se spojila s tím hříšným tělem, s bídnou hmotou, se starostmi a bolestmi, se světem, zemí, blátem, před nímž cítí ošklivost a v němž už nikdy šťastná nebude.“

„Musíš nazpět — a dolů,“ zavrtěl hlavou anděl a Holoubek už cítil, jak padá, prudce letí, prorážený vzduch ovívá tvář, v uších mu hvízdá, syčí, hučí, jako by prudký víchř ho unášel, a vtom se mu zdá, že slyší zvonit. Bim-bam, bim-bam, pomalé, vážné údery slabě zaznívají z velké dálky, ale zvuk každým okamžikem roste, sílí, blíží se ... Zvonění zní silněji a jasněji a knězi se zdá nějak povědomé, jako by zvonili v Třešticích „Petrem“ a „Pavel“ jako by mu přizvukoval. I malý sanktusníček teď zaslechl, ale nevěří si a pro jistotu se ptá svého průvodce:

„Neslyšíš zvonit?“

„Slyším, jak bych neslyšel!“ přisvědčuje anděl.

„A kde to zvoní?“

„Cožpak nepoznáváš? V Třešticích přece, v tvém kostele.“

„A co, prosím tě, zvoní? Vždyť přece je pátek, všední den, pročpak vyzvánějí všemi?“

„Zvoní ti hrany, myslí, žes umřel, a chtějí tě pochovat, pospěš si, než dozvoní, musíš do Třeštic dorazit a vejít do své tělesné schránky. Dojem sluchový už se ti vrátil, teď procitnou i dojmy zrakové a probudíš se doma na svém loži. Sbohem a na shledanou!“

Třeštice se opravdu chystaly na slavný pohřeb. Sám starosta Boháč rozhodl, že obec položí na rakev svého duchovního pastýře věnec. „Dlouho tu mezi námi nepobyl, ale znamenitě nám všecko za těch několik let zvelebil. Kostel, fara, pole — jedna radost. Hlaváč sice neústupný a protivně upřímný, srdce však měl zlaté. Celkem je ho škoda. Bůh ví, koho nám zas pošlou na krk. S Holoubkem už jsme si rozuměli,“ tak uvažovala a odůvodňovala hlava obce sousedům večer v hostinci neočekávané rozhodnutí a všichni svědčili.

Smutné zprávy líhnou se ve tmě a jezdí na rychlých koních. Hned po ránu oznámil obecní úřad náhlé úmrtí faráře okresnímu soudu, pan řídící vikariátnímu úřadu, zvon umíráček osadě, osada širému kraji a stručným telegramem: „Přijedte ihned — stalo se neštěstí —“ volala Baruška na

pomoc svoje lidi z domova.

Kostelník s hrobníkem vynášeli zbytečný nábytek, aby v pokoji bylo o pohřbu dost místa pro kněze i zpěváky, třeštický truhlář a obstaravatel pohřbů bral latí Holoubkovi míru na rakev a Honzík na dvoře zapřahal koně do bryčky.

„Tak, slečno, račte se ve všem na mě spolehnout, ve městě vyberu krásnou rakvičku, černou, prohýbanou, polštář pod hlavu v ní bude, v tiskárně se zastavím a dám vytisknout dvě stovky smutečních oznámení s obrázky, pan řídící je krásně, dojemně sesadil, svíčky přivezu, pro kněze liberky, pro ostatní osminky, na nic nezapomenu, jenom se račte rozhodnout, pochováme-li důstojného pána zde, anebo si račte přát, aby byl odvezen domů, do rodiště? V tomto případě bych musil ihned zakročit u slavného hejtmanství o povolení převozu mrtvoly, objednat dvojí rakev, jednu kovovou, druhou dřevěnou — čas utíká — nelze déle odkládat, pláč už nic nepomůže, slzy mrtvého nevzkřísí, nářek ho nezvedne, nutno jednat.“

Za truhlářem v patách vtáhl se do kuchyně i hrobník a také uznal za vhodné se ozvat. „Pan mistr má pravdu, slečinko, musejí říci, co a jak bude. Na kohopak jiného se máme obrátit? Má-li tu být jemnostpán pochován, musil bych začít kopat hrob, snad by si zasloužil i hrobku, pěknou, zděnou a klenutou jako světničku, nutno jednat se zedníky, shánět písek a cihly, taková věc se nesfoukne ani nevytřese z rukávu.“

„Hlavní je, aby se už řeklo, kdy a v kolik hodin bude pohřeb — hlasem skoro velitelským promluvil kostelník, který náhle pocítil, že musí vzít otěže do ruky, když Baruška ztratila hlavu. Seděla v koutečku kuchyně celá zdrcená, ustrašená a plachá jako štvaný ptáček. Na všechny naléhavé otázky buď mlčela, nebo propukala v zoufalý pláč, anebo odpovídala: „Já nevím. — Dělejte, jak chcete.“ Paní řídící stála u ní, těšila ji a za ni vysvětlovala všem: „Počkejte ještě, hned ráno jsme telegrafovali, někdo jistě přijede, snad otec nebo bratr, pak se to všecko rozhodne.“

„Počkejte, počkejte, stále jen počkejte —“ rozhazoval ruce kostelník, který se tu cítil jako doma, „pan řídící také nečeká, už zkouší ve škole s dětmi smuteční sbory, hasiči cídí helmy, obec objednala už věnec, přípravy běží v plném proudu, jenom hlavní osoby — my tuhle s hrobníkem —

ničehož nic nevíme a čekáme. To tak dál nejde. Moje dcera musí oběhnout sousední faráře a pozvat je, poštou by to došlo bůhvídkdy, strážník aby do večera roznesl oznámení, jež dá tuhle pan mistr vytisknout, všecko aby se včas zařídilo, jak se sluší a patří. Pode mnou už nám umřeli tři faráři, proto vím, jak to chodí. Stane se nějaká chyba a hned pan vikář řekne: „Kostelníku, copak to je?“ Mně, ano, mně se potom dá vina,“ čím dál více se rozhorloval stařec.

V té chvíli kdosi na dveře nesměle zaťukal.

„Dále!“ přerušil se kostelník právě v nejlepším. Dveře se pootevřely a do kuchyně se plaše, bojácně vtáhl mladý kněz s taškou v ruce. Všichni ztichli a překvapeně se na něj zadívali. Hoře rozpaky, přešlapoval chvíli, až přece se ovládl a představil se. „Posílá mě sem veledůstojný pan vikář, jsem jeho kaplanem a mám zde pobýt do pohřbu, než bude jmenovat nejdůstojnější konzistoř administrátora.“

„A stafra, ten si pospíšil,“ mrzutě zabručel kostelník chápaje dobře, že jeho autorita utrpěla smrtelnou ránu.

„Mám vyřídit od veledůstojného pana vikáře soustrast slečně sestře,“ velebníčkovy oči se otočily kuchyní a ihned spočinuly na zhroucené Barušce, „mám vzít k sobě intenční knížku pana faráře, klíče od kanceláře, najít inventář farní i kostelní — tak bych prosil —

„Na to je dost času, velebníčku,“ uznal za vhodné zakročit kostelník, „posadte se nejdříve, odpočiňte si, však jste se ušel, takový kus cesty! Tuhle paní řídící musí slečnu zastat, nikdo z nás dosud nejedl. Hle, plotna je studená, vajíčka na másle budou ve mžiku, sám skočím pro pivečko, jíst se musí, abychom nepomřeli i my všichni, pak si o tom pohovoříme,“ a sháněl se hned po džbánu.

To všecko viděla i slyšela Baruška. Dívala se na služku, jak v kamnech rozdělává oheň, na paní řídící, jak ťuká vajíčky na okraji velikého rendlíku, shání máslo, chléb, příbory, a tak lhostejně se dívala, jako by seděla kdesi v cizím domě. I potom, když všichni seděli za kuchyňským stolem, jedli a pili — duše její ničím se nevzrušila, přitisknutá balvanem bolesti tupě snášela všecko a jen si přála: „utéci, umřít, za bratrem odejít“ a znovu a znovu dávala se do pláče.

Ještě netáhlo ani k polednímu, když odhrčel povoz s mistrem truhlářem do města a kostelník spokojeně, zvolna vystupoval po schodech zvonice odzvonit poledne a první hrany mrtvému faráři. Dohodli se u stolu, že pohřeb bude pozítří ráno v deset hodin, hrobka že se postaví a všecko uchystá k pohřbu. Budou-li si příbuzní přát převoz, musí si další sami obstarat a průvod místo z kostela na hřbitov půjde na nádraží, čímž pořádek nijak neutrpí. Všem se uvolnilo, rozjasnilo se před nimi a skoro vesele se rozešli po své práci.

Kaplan podle pokynů pana vikáře hrabal se v papírech Holoubkových, četl jeho soukromé dopisy, poznámky, prohlížel účty, pátraje při tom pilně po poslední vůli; hrobník zanesl motyku do kovárny naostřit, a než bude hotova, zašel si do krámku na stupičku žitné; sotva kostelník odzvonil hrany, sháněl fialový ornát se štolou navrch na rakev a přebíral se v rochetách a biretech, hledaje nejobnošenější kousky, aby je dal mrtvému do rakve. „Do hrobu až dost dobré,“ zabručel konečně spokojeně, prohlížel proti světlu jako pavučinku tenkou, silně už sepranou kněžskou komži s protrhanou úzkou kraječkou na okraji, ohmataný biret na rozích a přeleželou modrou štolu. Přehodil si konečně ty kousky církevního roucha přes ruku a zvolna se klátil k faře. „Někdo mi musí pomoci, sám takové tělo nezvednu a do rochety neobléknu,“ staral se cestou, když vtom zahlédl hrobníka vycházet z kovárny. Počkal si na něj a zdaleka už volal: „Tak pospěš, člověče, pospěš, vždyť vidíš, že na tebe čekám.“

„A co zas máte pro mě dobrého?“ přidal hned hrobník do kroku.

„Kdepak jsi chodil?“ přísně se ho optal kostelník.

„Vždyť vidíte, z kovárny jdu,“ ukazoval mu hrobník čerstvě v ohni kalenou motyku.

„Odkdypak prodává kovář kořalu?“ odplivl si kostelník cítě zápach lihoviny.

„Nu, nabrousil jsem kapičku i sebe, ale to nic. Mluvte, co chcete.“

„Pomůžeš mi ustrojit faráře do rakve, mohou zde být z města každou chvíli.“

„Snad by vám pomohl potom Honzík nebo slečinka — víte — ráno se přiženou zedníci a vykopat hrobku, to dá rachotu.“

„Hlupáku, farář má pod talárem pěkné, nové černé kalhoty, ty ti budou jako ulité.“

„Myslíte?“

„A na nohou zánovní střevíce, bez nich se také dostane na věčnost. Nač mají v hrobě shnít — co?“

„To vám tedy rád pomohu, jen aby si nikdo nevšiml ...“

„A kdo by si všiml? Pan doktor už ho prohlédl a jiný ho prohlížet nesmí. Kleriku stáhneme hezky přes nohy a ještě ji i zelení obložíme, tak jen pojď.“

Z okna v kuchyni hleděla Baruška.

„Ta se z toho ještě zblázní,“ ukázal na ni kostelník, „hloupá ženská, ničeho si nevšimne a ve faře krade, kdo ruce má.“

„Inu, musíme si pospíšit, dívá se k nádraží, přijede-li ten starý, pane, ten udělá rázem pořádek.“

„Žádné strachy. To není, jako když byl farář živ. Teď se tu nesmí roztahovat. Musí být rád, bude-li trpěn. Řekne se mu: vy zde nemáte co poroučet, tuhle je velebný pán a ten teď vládne. To každému velebníčkovu lichotí a hned okřikne příbuzné, aby ukázal svou moc.“

Došli spolu do fary a rovnou zamířili k pokoji, ve kterém na úmrtním loži ležel nebožtík tak, jak ho ještě v noci po odchodu lékařově sestra oblékla. Ležel klidně, sepjaté ruce měl ovinuté růžencem, prošedivělé vlasy pěkně přičísnuté, tváře mírně červené a na rtech jako zaživa i teď po smrti jako by mu pohrával čtveračivý úsměv.

„Jako živý,“ zarazil se kostelník na prahu při tom pohledu — „smrt ho ani trochu nezměnila.“

„To proto, že nic nestonal, nemoc ho nevysála, neměla čas.“

„Ano, tím to bude,“ osmělil se kostelník a rozložil si po klekátku, jež stálo v nohách postele, přinesená roucha.

„To už oblékám do hrobu třetího faráře,“ pochlubil se hrobníkovi, „tohohle jsem myslel, že už nepřežiji, a hle — přece mi tu milost Pán Bůh dal — tak vezmi ho za ramena, nadzdvihni a já přehodím rochetu, vzadu ji rozstříháme, nedá-li se to jinak udělat, abychom do ní dostali ruce.“

„Pane, tři kněze vyprovodit, to je co říct! Ale krásně jste si pomohl, jen nezapírejte, po každém jste se opeřil, obrostl.“

„Však jsem se také něco nasloužil! Kdopak je oblékal k oltáři? Zvonil na mše? Rozsvěcoval a zhasínal? Kostel jim otevíral a zavíral? Co? — I stafra — pozor, čerstva ho polož,“ přerušil se náhle kostelník a znova odložil rochetu, kterou se právě chystal nebožtíkovi navléci. Jak hrobník Holoubkovi hlavu pozdvihl, hle, z nosu spustila se mu krev; hustá, černá, zvolna kapala mu na talár ...

„I to nic není, to se často u mrtvoly ukáže, někdy i z úst vystoupne krvavá pěna,“ odborně-vykládal hrobník, „přinesu kousek vaty, ucpeme mu nos a po chvíli krvácení samo se zastaví.“

Vtom celou farou z přízemí ozvalo se pronikavé zaštkání, takže hrobník s kostelníkem mimovolně přiskočili k oknu. Viděli Barušku vyběhnout z fary a pověsit se na krk starci opřenému o hůl.

„Už je tady pantáta — nu, pospíšil si,“ poznal kostelník starého Holoubka, utíral rukou opocené okno, aby lépe viděl, jde-li sám, nejde-li s ním i panímáma.

„Tatínku! Tatínku!“ křičela zoufale Baruška a tiskla se jako uštvaný ptáček starci na prsa.

„Co se stalo? Baruško, co se to jen stalo? Co to jen Pán Bůh na nás dopustil? Slyšel jsem už ve vlaku — všecko vím,“ rozplakal se i starý otec a vedl Barušku do fary, lidem z očí, aby se nepásli na jejich bolu.

„A kde ho máte? Kde leží?“

„V jeho pokoji, kostelník s hrobníkem ho oblékají, Honzík s rakví přijede co nevidět.“

Těžké kroky se ozvaly na dřevěných schodech. Stařec se jednou rukou chytal zábradlí, druhou opíral se o hůl a jaktěživ — zdálo se mu — nevystupoval tak namáhavě a do takového vrchu jako tentokráte.

„Tak rychle, než přijdou,“ upozornil kostelník a hrobník jediným hmatem zul Holoubkovi oba střevíce a schoval je pod kabátem.“

„Pepíčku, můj Pepo zlatý, takhle se shledáváme —“ ozvalo se na prahu, starý sedlák se opřel o dveře, rukávem si zakryl oči a dal se do pláče.

„Pepíčku! Takhle odejít, beze slova rozloučení, nic nevzkázat — Pepíčku, alespoň slovíčko kdybys na mě promluvil —“

„Ta-tínku!“ prudce, chraplavě vydralo se náhle z úst Holoubkovi — pozdvihl hlavu, rozhodil ruce — opřel se o ně a posadil se na loži. Ještě se mu zdálo, že slyší: Pepíčku! Pepíčku!, že povídá andělíčkoví: Maminka s tatínkem mě volají, hledají mě, mají asi strach, že jsem se jim ztratil, a že ho nutí andělíček: Tak se jim ozvi, promluv, nenech je déle v těch úzkostech, že cítí, jak něčí ruka mu hlavu pozvedá, a vtom, jak se mu v hlavě rozjasnilo, jako by závoj protrhl, mlhu rozptýlil... Otevřel oči a rozhlédl se pokojem.

„Ježíš! Maria! Obživ'!“ strašlivým hlasem vykřikl kostelník a uháněl jako mladík ze dveří.

„Pro pět ran Kristových, farář obživ',“ pln hrůzy volal hrobník a oči strachem vyjevené upřel venku na dvoře na Honzíka, na vozík s černou lesklou rakví i na koně...

V té chvíli mdlé, podzimní slunéčko, schýlené už nad samým západem, protrhlo šedivé mraky a po dlouhé době se opět na chvíli usmálo na Třeštice. Našlo i faru a oknem podívalo se na faráře Holoubka a políbilo ho na čelo.

„Tatínku, prosím vás, otevřete okna, bolí mě hlava a je zde tak dusno,“ těžce, namáhavě prosil Holoubek.

Otec beze slova vstal a jako u vidění se obrátil k oknu. Nevěděl, bdí-li nebo sní, živ-li jeho syn nebo mrtev, zdá-li se mu to všecko, nebo má-li uvěřit v zázrak ... Hrdlo se mu úzkostí sevřelo, nemohl promluvit a ruce se mu chvěly bázní tak velikou, že nemohl hned ani nahmátnout okenní závorku.

Čerstvý proud chladného vzduchu vhrnul se do pokoje, i slunéčko sem vešlo a pozlatilo Holoubkovu hlavu.

Kde jsem to byl? Bože, Bože! Co se se mnou dalo?

I A kde jsem? farář mezitím usilovně přemýšlí a rozhlíží

se kolem. Zdá se to být jeho pokoj, a není. Chybí skříň, pohovka, stůl, nic nestojí na svém místě, všecko je páté přes deváté, hodiny nenataženy, květiny nezalily a on sám na loži — a v taláru — as růžencem v ruce — a lože bez peřin ...

„Jak je ti, Josífku?“ ozvalo se nesměle od okna. To Baruška tlačí se

tam k tatínkovi, bojácně hledí na bratra, neosmělujíc se k němu přistoupit, rukou se ho dotknout, ale přece nemůže odolat, aby se ho alespoň jedním slovíčkem nedotkla.

„A dobře, milá Baruško, tuze dobře. Je zde tatínek? Pojdte sem ke mně,“ hlas jeho zní jaksi cize, jako by mluvil v rozespalosti, ale měkce a vroucně, „povězte mi, proč jsem v taláru a ležím na loži?“

„Těžce jsi stonal, včera dva pobudové tě tak rozčilili.“

„Ach ano, ovšem, vzpomínám si, psal jsem ten seznam chudých, bavil se se starým Houdkem, na procházku jsem si vyšel, potkal jsem chalupníka Jínu, na všecko už se pamatuji, Bože, vždyť já jsem vlastně umřel, nu ovšem, umřel jsem a chystáte se mě pochovat, proto je zde tatínek, proto jste vynesli nábytek, proto mi kostelník oblékal rochetu a hrobník ukradl střevíce, podívej se, Baruško, že mám holé nohy.“

„Ale nemáš, to se ti zdá, vždyť sama jsem ti obouvala sváteční střevíčky.“

Holoubek se usmál, přehodil nohy přes pelest a hle — ukázaly se pod talárem opravdu nohy pouze v černých ponožkách ...

„Jak je to možné?“

„I dobře. Vykonal jsem dalekou cestu, ani si představit nemůžeš, jak daleko jsem v této noci byl, myslí si, že jsem roztrhal střevíce na daleké cestě, a už o tom nemluv.“

„Sbíhají se sem lidé,“ upozornil otec u okna, „musím ven, aby sem nikoho nepouštěli, dokud si neodpočineš —“ a rázně, vesele otevřel dveře. Na chodbě div nevrazil do kaplána, Honzíka, paní řídící a služky, kteří se všichni tlačili vyjevení, neodvažující se překročit práh.

„Pan farář žije?“ zadrkotal zuby velebníček.

„Živ a zdráv — buď z toho Bohu čest a chvála,“ přikývl starý Holoubek.

„A já — hovado — přivezl jsem mu rakev,“ strašlivým hněvem zaplál Honzík, „a to všichni jen si vedou: umřel — mrtev — zapřahej — člověka k němu nepustí, ale mně pořád tuhle cosi říkalo: není možná, aby to vzal panoušek tak zkrátka.“

„Pustte sem Honzíka,“ ozval se vtom z pokoje pana faráře hlas, jeho hlas, zvučný a milý. Honzík rozhrnul oběma rukama hlouček a vřít se do

pokoje.

„Tys mi přivezl rakev?“

„Hm.“

„Pěknou?“

„Pěknou, černě leštěnou, truhlář ji v městě ve skladě dlouho vybíral, padesát jednušek stála.“

„Kde ji máš?“

„V slámě na fasuňku, aby se neodřela.“

„Ukaž mi ji —“ a Holoubek vstal, postavil se na nohy, ale jak chtěl krok udělat, pocítil, že pravá noha je jaksi bez vlády, těžká, že ji sotva utáhne za sebou. Chytil se rukou za pelest a povídá: „Přeležel jsem si nohu, nemohu se na ni postavit, podejte mi hůl.“

Baruška běžela do kouta, kde stávaly hole a deštníky, ale koutek byl prázdný. „Budou někde uklizeny, vezmi si zatím tatínkovu a zkus chodit, zkus to — „ a sama ho vedla za ruku jako dítě a Holoubek nesměle, bojácně přešel pokojem. „Snad se rozchodím, ale po schodech teď ještě nemohu; víš co, Honzíku, přines mi sem tu rakev z vozíku — „

„Ale bratře!“ sepjala ruce Baruška.

„Nu, co zas? Proč by ne? Vždyť je moje. Hned jdi a pomoz Honzíkovi, sám by ji neunesl.“

„A co si s ní počneš?“

„Zde si ji postavím. Císař Karel V. také měl rakev již zaživa, proč by ji nemohl mít třeštický farář? Běž a nehněvej mě, nebo ti znova umřu a víš, jak ti beze mě bylo.“

„Slečinko, nezlobte velebníčka, musíme poslechnout,“ přidával se Honzík na stranu farářovu.

„Ne, za nic na světě nemohu,“ odmítla rozhodně Baruška.

„Jemnostpane, přinesu ji sám, vezmu ji nadvakrát.“

„Přines, dostaneš zlatník,“ a po starém zvyku sáhl Holoubek do kapsy po peněženke.

„I vy lakomci, vždyť nemám ani kalhoty.“

„Ale máš, ty černé, nové jsme ti oblékli, jenom peněženku v nich ovšem nemáš, klíčky, nožík, hodinky s řetízkem, to všechno jsem ti z kapes

vybrala a uložila do tvého stolku. Tam to najdeš.“

Místo odpovědi vyhrnul Holoubek talár až po kolena a plátěné, jako kment bílé podvlékačky zasvítily pod černým okrajem kleriky.

„To je hrozné, jak se to jen stalo?“

„Má úcta, pane faráři, to je překvapení, to je přímo senzační událost, v celé mé praxi tohle se mi nepříhodilo, ač medicína zná takové případy —“ hned na prahu volal doktor — „byl jsem u pacienta a už cestou jsem slyšel neuvěřitelnou novinu a teď na své vlastní oči vidím ... A jak je vám, důstojnosti, a jak se cítíte?“

„Dost dobře, pane doktore, pouze zima je mi, mám hlad, rád bych si obul svoje trepky, svlékl kleriku, udělal si pohodlí a nikde nemůžem nic najít. Všecko je bůhví kde a kam uklizeno, všichni si mě jen prohlížejí, vyptávají, obdivují —“

„A nic vás nebolí?“

„Trochu noha.“

„Aha! Tady je to. U vás se prodrala krev stěnou cév a nastal, milý pane faráři, výron krve do mozku, upadl jste v hluboké bezvědomí, které jsme omylem pokládali za konec, za smrt. Zatím se však krev vstřebala, nerozrušila naštěstí mozkovou tkáň, srdce počalo znovu bít, mozek pracovat, zbylo vám nepatrné ochrnutí nohy na památku — nu — vyhrál jste. — Můžete mluvit o velikém štěstí, jeden z tisíců případů končí takhle vesele, musím o tom podat zprávu do našich odborných listů, vzbudí senzaci; tak jen teď klid, ještě týden alespoň zachovejte úplný klid, nohu vyléčíme elektřinou a ochrnuté nervy zase vzpružíme masáží, co nevidět budete běhat zase jako zajíc.“

Po faře zatím bloudila všecka ulekána Baruška. Ničeho nic nemohla najít. Ani peřiny pana faráře, ani jeho župan, ani jeho šaty.

„Ale kam se jen poděly? Kam zmizely?“ ptala se už asi podesáté.

„Rozkradli to,“ odpověděl zlostně Honzík nesa na rameni pozorně, aby o nic nezavadil, víko z rakve a po chvíli i rakev samu.

„Kam to postavím, jemnostpane?“

„Semhle, kde stávala pohovka.“

Baruška po chvíli snášela z uzamčené půdy svoje „forotní“ peřiny, ze

skříňě bratrovy sváteční šaty a služka se přihnala od kupce s novými trepkami, pro které ji narychlo poslali.

Slunéčko zapadlo, hvězdy se vyrojily na obloze, tichý večer se snesl nad širý kraj. Uhodil toho dne první mrazík, vysušil bláto i cesty, jako cukrem posypal jíním střechy i stromy, zmizela mlha, vyjasnilo se ...

„Ale důkladně tě okradli,“ usmál se otec po večeři.

„Také mě, tatínku, obdarovali,“ vážně odpověděl farář.

„A co ti darovali?“

„Rakev, tatínku, a totě velice cenný dar, protože ji všichni budeme potřebovat a nikdo si ji za života nekoupí. Vidíte, a já už ji mám.“

„Také pravda,“ přisvědčil otec a zamyslel se — po chvíli trpce dodal: „Červy se hemží země a někteří lidé vrhají se jen na mrtvolu.“

„Dobře jste řekl. Potravou červů jsme, my i náš majetek.“

„Živý strom ožírají housenky. Ale ty lze zničit, hubit, strom před nimi ochránit, před červem však nikdo bezpečný není.“

„Ale i červi jsou užiteční. Kypří zemi a zbavují ji mrtvolného jedu.“

„Ano. Pán Bůh všecko moudře stvořil.“

„Okradli mě, tatínku, housenky nebo červi?“

„Myslím, že červi.“

„Tak je nemám žalovat a chtít, aby vyvrhli, co pohltili?“

„Nežaluj, synu, nežaluj!“

Tu noc spali oba Holoubci spolu v jednom pokoji a dlouho si místo spaní potichu vyprávěli.

ZNOVA NA SVĚTĚ

Když se třeštický farář ráno probudil a pomodlil se, cítil se úplně svěží a zdravý, kromě — pravé nohy, kterou za sebou ustavičně vlekl. Pocítil hlubokou vděčnost k Pánu Bohu, vděčnost nejen za to, že mu vrátil život, ale i za tu chorou nohu, za křížek, který na něho vložil jako důkaz své milosti a lásky. O holi se belhal nejprve do kostela. Jak otevřel hřbitovní vrátka, zavadil očima o čerstvě nasypaný hrob. Ten zde nebyl — koho to

sem pochovali? ptal se sama sebe a přistoupil blíže. Hrob se vršil těsně po boku jeho předchůdce a Holoubkovi rázem vzešlo světlo. Můj hrob! A proč jej zaházeli? Chvíli postál u hrobu, ale pak se náhle obrátil a rychle vešel do chrámu. Klekl si tam před svatostánek a čekal, až přijde kostelník zvonit na mši svatou. Ale už sedmá minula, děti se trousily na školní mši, dveře vrzaly a zvon pořád mlčel.

Konečně se Holoubek zvedl ze stupňů oltářních a vešel do sakristie. Ministranti stáli tam v koutečku a dívali se na faráře nějak plaše.

„Jděte poprvé zazvonit,“ poručil jim. Oba hned jako střela vyběhli. Spadla z nich všecka bázeň a po zvyku přinesli z fary konvičky, odkryli oltář, postavili na něj pultík pod misál, rozdali po lavicích modlitbičky a pak se dívali na jemnostpána, jak si vytahuje ornát, strojí kalich a hledá v mešní knize.

„Co že kostelník tak dlouho nejde?“ optal se Holoubek, když už se měl pomalu oblékat ke mši svaté.

„Prosím, on stůně,“ současně odpovídali hoši.

„Tak? A vždyť jsem ho ještě včera viděl.“

„Prosím, paní kostelníková povídala, že se rozstonał z leknutí,“ vyrazil ze sebe kurážnější Jína, ale hned se vzpamatoval a spolkl další slova.

„Tak to asi nebezpečné nebude, oblečem se sami a ty, Járo, rozsviť na oltáři dnes všecky svíčky. Musíme Pánu Bohu poděkovat.“

Pan řídící, když sezváněli, seděl už za varhanami a lidí sešlo se mnohem víc než obyčejně. Zvědavost je sem přivedla, a když se u sakristie ozval zvoneček, vstávali hned v lavicích a natahovali krky.

„Tak je to přece pravda,“ slyšel Holoubek až k oltáři sípat žebráka Krčmu hluché Hadryčce do ucha, „ošidil nás, darmo jsme se za něho modlili, když mu zvonili hrany, a marně se těšili na funus.“ Snad i více by byl zaslechl, ale vtom se podařilo panu řídícímu sehnat kalkanta, pedál zahučel a varhany se rozehrály, i děti rozezpívaly nejmilejší Holoubkovou písní: „Ach můj nejsladší Ježíši, dárce života mého!“ Přestal poslouchat a počal se zbožně modlit stupňové modlitby, rozradostněn, že i s chorou nohou může sám a bez pomoci na stupně i ze stupňů. Pan řídící, vida z kůru slavnostně osvětlený oltář, při „gloria“ po první strofě přestal hrát a Holoubek u oltáře

zazpíval překrásně, jak ho dosud nikdo ani předtím, ani potom už zpívat neslyšel: „Sláva na výsostech Bohu.“ Celé jeho vidění mihlo se mu v té chvíli jako blesk hlavou, slzy mu vytryskly z očí, dokončil gloria, ale stál dál, čekal, až pan řídící dohraje, a říkal si: Rodiče mi život darovali, tatínek mi život, když hořelo u Boháčů, zachránil, Pán Bůh mi ho vrátil; byl bych darebák, kdybych si ho teď nevážil a nehospodařil poctivě s každou jeho vteřinou — a od té chvíle se mu zdálo, že se vlastně znova narodil. Všecko viděl v jiném světle a jinak než dosud, všechny jeho dosavadní úsudky jako by se na hlavu stavěly, všechno jeho život jako by se naruby obracel. Jako by byl až po tu chvíli trpěl šedým zákalem a po šťastné operaci prohlédl, tak se pomalu rozhlížel a zvykal na nové dojmy, pohledy, na staré prostředí a okolí svého života. Zdálo se mu, že až dosud hleděl na všecko zdola nahoru, kdežto teď jako by se díval opačným směrem — shora dolů, každému lidskému činu jako by nazíral až do jeho kořenů, ze kterých vyrostl, proto všecko chápal, omlouval — a odpouštěl.

Hned po mši svaté pan řídící utekl z kůru, za žádnou cenu se nechtěl s Holoubkem setkat boje se, že by se optal: „Tak, pane řídící, kterýpak sbor jste k mému pohřbu cvičil?“ Ale žebráci vytrvali před kostelem, až farář vyšel. I v jejich zracích se sice jevila plachá bázeň, neosmělovali se jako jindy hnát se knězi po ruce a jenom nesměle pozdravili: „Pochválen bud'!“

„Až na věky,“ usmál se Holoubek a zastavil se. Pocítil živě povinnost omluvit se a odprosit tu hrstku lidských trosečnicků, kteří se zachraňují na nepevném břehu lidského milosrdenství.

„Odpust'te, lidičky, a nehněvejte se na mě, že jsem vás tak zklamal,“ spustil nejistě, „věřte mi, že se stalo proti mé vůli, nechtělo se mi zpátky na svět, ale Bůh —“ vtom se však zarazil a vzpamatoval se; pochopil, že prozrazuje něco, o čem si umínil zachovat hluboké mlčení, protože by lidé jeho snu nevěřili, jeho vidění by se posmívali, hrubě, s posměchem by o něm mluvili a to by nesnesl, to by ho nejvíce bolelo i uráželo ...

„Ale já vás nechci ošidit —“ pokračoval hned vesele — „Pán Bůh chraň — mnoho-li pak dostáváte o pohřbu?“

„Šesták i dva — jak jsou kde štedří,“ odvážil se odpovědět Jouza, uznáný vůdce a mluvčí obce chudých.

„Dokud ještě pekli chléb, dávali nám ve statku všude ‚dušičku‘,“ ozvala se polohluchá Bradačka.

„Ano, ‚dušička‘ nám také patří.“

„Anebo alespoň náhrada za ni.“

„Chudí se nemají šidit, utiskovat, na nás se nemá šetřit,“ stávali se žebráci smělejšími, odvážnějšími.

„Tak dostanete za všecko po zlatce — jste spokojeni?“ rozhodl se náhle Holoubek.

„Zaplat' Pán Bůh nastotísíkrát! — Jak bychom nebyli! — Vždyť sám pan hrabě víc nám neodkázal,“ velebili hned žebráci a tlačili se ke knězi, který zmaten a rozčilen prohledával všechny kapsy a po chvíli hanbou uzarděn se stísněně ozval: „Milí lidičky, musíte mít několik dní strpení, musím vám zůstat dlužen, ale neošidím vás, zaplatím na krejcar, i úroky přidám, ztratil jsem peněženku.“

„I neztratil,“ vybuchl prudce Jouza, „ale okradli vás, my to dobře víme, po celých Třešticích jsou poschovány farské věci.“

Ale Holoubek neposlouchal, utíkal kulhaje, jako by mu hlava hořela, rovnou na faru a k snídání do kuchyně. Baruška s tatínkem byli také v kostele, ale už dávno spolu šuškali v kuchyni, než se konečně otevřely dveře a jejich velebníček v nich stanul. Přestali rázem šeptat a láskyplným zrakem spočinuli na jeho tváři. Zdálo se jim, že cosi nového, neznámého hledí z té tváře na ně, že v ní přibyla nová vráska, nový rys, tajemný a záhadný, že se vyryl do toho obličej a dodává mu zvláštního výrazu, nevýslovně tklivého a sladkého.

„O čempak jste si povídali, že jste tak náhle přestali, jako by uťal,“ postřehl farář nápadné jejich odmlčení.'

„To víš, že o tobě,“ usmál se starý Holoubek, „celý kraj teď bude o tobě mluvit, musíš si na to zvykat. Já už domů telegrafoval a hned teď za telegramem pojedou sám.“

„Jen když mi Barušku necháte,“ vře se ozval farář a jako dosud nikdy zadíval se na ni vroucím pohledem. Tys, chudinko, nejvíc zkusila, pomysll si v duši, tebe jsem se nejvíce natrápil.

„Ale mlč, Josífku, a nežaluj,“ jako by mu ty myšlenky na čele četla,

vpadla mu sestra do řeči, „to já jen tak, ale buď bez starosti, nikdy tě neopustím, děj se co děj, nikdy, bratře, nikdy,“ a zvedla zástěrku k tváři.

„Děti! Děti!“ usmíval se otec cítě, že i jemu oči vlnou.

„Ale fouká už tam,“ zahleděl se farář z okna, u kterého stál, a prstem ukázal na holou korunu starého štěpu, kolébající se v ostrém severáku.

„Inu, zima se blíží,“ povzdychl otec, „sluníčko sice svítí, ale nehřeje, babí léto člověka nezpotí.“

„Jen když je nad hlavou modré nebe — bez mraků,“ zasmála se u kamen Baruše, nalévajíc do hrnků horkou kávu.

„Tak, tak,“ přisvědčovali oba Holoubkové usedajíce za stůl. Venku na dlažbě zarachotila kola bryčky a zazvonily podkovy.

„I hledme, Honzík už zapráhl,“ podivil se farář, „kdopak mu poručil?“

„Snad bys mě nenechal jít pěšky?“ usmál se stařec, ale kněz cítil, že ne pro sebe, ale pro něho, pro jeho chromou nohu dal otec zapráhnout, a vděčně na něho pohlédl. „Tak mi přines kožíšek a čapku, musím to provětrat, aby se mi tam nenasadili moli,“ usmál se na sestru. Ale té leknutím div že hrnek z ruky nevypadl. Vzpomněla si, jak hned předevcírem v tom zmatku potkala na schodech kostelnici, jak nesla kožich i čepici a jak řekla na omluvu: „Jemnostpán už to nebude potřebovat, můj je takový zimomřivý, kostel je jako lednice, pohoví si v tom.“

Neměla sílu ani odvahu, aby ji zastavila, okřikla, vyrvala jí z náručí ten lup, ale teď se náhle cítila jako na koni. Vrátit to musí a hned, služku tam pošlu, rozhodovala se rychle. Bratr ji bystře pozoroval a vida její rozpaky řekl vesele: „O roucho jeho metali los. Kdopak mé roucho vyhrál?“

„Kostelnice si je odnesla,“ prudce vyhrklo z Barušky.

„Vidět, že rozumí věci,“ usmál se Holoubek, „to byl opravdu nejvzácnější kousek mé výbavy a kostelník toho ještě užije.“

„A ty se budeš tetelit zimou.“

„I toto! Vždyť mi nechali plášť a vlněnou vestu.“

„Ale kožíšek máš z Markova.“

„Ovšem, a kuní, od jemnostpána, a čapku od slečny, pochodil jsem si v tom až do své smrti.“

„Josífku!“ současně a prosebně ozvali se otec i Baruška, „co to

mluvíš?“

Holoubek neodpověděl, pouze sáhl do kapsy po hodinkách, a když je nenahmátl, otočil hlavu ke kuchyňským hodinám. „Máme čas, tatínku, za půl hodinky pojede vlak.“

„Pravda, abychom nezmeškali,“ sbíral se hned otec, „ale tohleto domů nepovezu —“ usmál se a vytahoval z ohmatané knížky několik stovek — „vzal jsem si je na cestu pro strýčka příhodu a jsem šťasten, že jsem to zde nemusil utratit, na zpáteční cestu mám v kapse.“

„Tatínku, jakpak bych mohl —“

„Eh, mlč — furiante — vždyť máš jako po vyhoření, groše nemáš a zima je na krku, chtěl jsem ti to odkázat, abych tě nezkrátil, ale dám ti to zaživa, Baruško, schovej ty peníze.“ S úsměvem objal dceru, políbil ji a spokojen i rozradostněn usedl se synem do vozíku. Sedlák se v něm hned probudil. Koně prohlížel, bryčky si všiml, že není namazaná ani umytá, po návsi se rozhlédl a širokým, šťastným úsměvem pozlacoval všecko, nač se podíval. Dojeli včas, ba ještě chvíli musili přešlapovat na nádražním perónu, než přisupěl vlak. Do teplé, ale zakouřené čekárny se jim nechtělo, hlavně proto, že si je kdekdo nápadně prohlížel, cítili, že se o nich mluví, že si na ně hlavou i očima ukazují a domácí že přitlumeným hlasem vypravují přespolním o tom, jak farář Holoubek z mrtvých vstal.

Chodili proto sami dva podél koleje, písek chrupal pod nohama, mrazivý vítr jako nůž je řezal do tváří, ale necítili to.

„Matka už je jako pápěrka a já také jako pára nad hrncem,“ měkl teď při loučení starý Holoubek, „nevím, hochu, jak bychom tu ránu byli přežili. Proto nezahrávej si se svým zdravím, Baruše mi pověděla, od čeho se ti to stalo. Pusť takové zbytečné starosti z hlavy! Hle, sta kněží žijí a netrápí se marnostmi, svět nepředěláš, život si marně ztrpčuješ, zdraví podkopáváš.“

Syn pokorně poslouchal a jen přemýšlel, jak tatínkovi stručně a pochopitelně vyložit, že si pomoci nemohl, že musil myslit na osadu, že ho hrozně trápila netečnost a lhostejnost osady ke kostelu, k Bohu, ale teď že bude jinak, že už vidí jasně, konec že už je duševnímu trápení, když se jim vtom položil přes cestu tmavý stín a hned také zahlaholil pozdrav: „Poklona, důstojnosti, tak gratuluji, gratuluji. Vždycky jste nás překvapoval svým

jednáním, ale tentokrát jste překonal sebe sama.“ To třeštický starosta — pan Boháč — přiběhl už skoro poslední na nádraží, a protože měl permanentní jízdní lístek v kapse, místo k pokladně zamířil k oběma Holoubkům. Srdečně jim potřásl pravicemi, ale hned zvažněl, úsměv uletěl z jeho úst, obrostlých pečlivě pěstěným knírem, starost zvarhanila hladké dosud čelo a starostlivě si povzdychl: „Zatrolená historie! Jakpak to jen zaonačit teď?“

„A co, prosím?“ usmál se farář.

„Víte, důstojnosti, že si vás všichni vážíme. Tenkrát při tom ohni u nás ukázali jste tady s panem otcem, co dovedete — ó, prosím, prosím — nebraňte se, všecka čest,“ — nedal se vyrušit Boháč, když viděl, jak se Holoubci krouží a chtějí odmítnout takovou lacinou chválu — „a proto jsem prosadil návrh, aby vám byl na rakev — eh, pardon —“

„Snad ne — položen věnec?“ dokončil vesele farář.

„Ano, správně, uhodl jste. Návrh byl jednomyslně přijat. Věnec je krásný, bohužel z čerstvých květin, z aster a chryzantém, schovat ani vrátit se nemůže, co teď s ním?“

„Inu, božítku, to je přece nadmíru jednoduché,“ rozesmál se kněz, „odevzdat ho, komu patří, tedy mi ho pošlete.“

„To snad přece ne?“ zkoprněl pan Boháč.

„A proč by ne? Copak se má podávat věnec jenom mrtvým? Nedostávají věnce básníci, tenoři, zpěvačky?“

„Ovšem! Ovšem! Ale jak to — prosím — v obecních účtech odůvodnit — jak položku zapsat?“

„Ach, o to běží?“ smál se vesele Holoubek dál — „i z těch rozpaků vám pomohu. Já si ten věnec od obce koupím. Pošlete mi jej i s účtem. Ať mi obojí strážník přinese.“

Vtom koleje zadrnčely, kola zarachotila, přitažené brzdy zaskřípaly, vlak stanul.

„Tak jak si račte přát. To bude opravdu nejlepší rozřešení choulostivé věci,“ usmíval se ještě Boháč — rychle se poroučel a otec se synem se objali a beze slova políbili. Jediná myšlenka projela jim oběma hlavou: Snad je to na tomto světě naposled ... Vlak se znovu rozběhl, vyjel už z nádraží,

na posledním voze zavěšená signální lucerna červeně blýskla na slunci a farář se teprve vzpamatoval, odtrhl oči od toho prchajícího vlaku, palcem rozmáchl slzu v očním koutku dřív ještě, než mohla vyskočit na líce, a jaksi obtížněji se belhal k východu. Šel skoro poslední, všichni už ho předběhli, ale ani to nepozoroval. Až teď, blíže se ke své bryčce, zastavil se překvapením.

Honzíkovi na kozlík podával jakýsi mladík v cylindru a v dlouhém kabátě kožený kufřík a hlasitě huboval: „Také mohli v tom větru poslat uzavřený kočár.“ Vzadu na sedadle choulil se starší pán v haveloku se sametovým límcem, a jak si na hlavu tlačil měkký plstěný klobouk se zlatými třapci, viděl Holoubek, že má na ruku fialové rukavičky.

„Nějaký kanovník,“ mimovolně si šeptl farář, ale než si to náležitě ujasnil, už se ozvalo z bryčky lahodně: „Pospěšte si, důstojnosti, ať nezmeškáme, a není tam už žádný kněz? Dva bychom ještě pobrali.“

„Nikoho jsem neviděl,“ odpověděl Holoubek a hrabal se do vozu.

„Tak jedme —“ poručil kanovník velitelsky a Honzík hned poslušně trhl opratěmi.

„Ale čekal jsem, že pojede více kněží — ach, pardon — dovolím představit se — já jsem kanovník Souček, kolega v Pánu zesnulého ze semináře. Mívali jsme se velice rádi, potom nás ovšem život rozvedl, ale přece jsem pokládal za svou povinnost — ale lokaj má pravdu — uzavřený kočár mohli poslat — vítr řeže jako břitva — alespoň kdyby je bylo napadlo hodit do vozíku nějakou pokrývku na kolena — ale nedivím se v tom zmatku, jaký tam asi vládne! Včera ráno došel do konzistoře telegram. Ohromně nás všecky překvapil — vidíte, pane bratře — zase mrtvice — kněžská smrt! Naučení, abychom bděli a své všecky věci měli ustavičně v pořádku. Nevíme opravdu dne ani hodiny. Ale doufám, že Holoubek se těšil dobré pověsti — co ráčíte myslit?“

Třeštický farář — ačkoli pérová bryčka výborně nesla — nadsakoval radostí. Počkej, Kulichu, počkej, kasal se v duchu, zatopím ti, zkoupám tě a pak teprve vytáhnu. Ale hodný jsi, máš mě opravdu rád, jedeš mi na funus z takové dálky, a měkký cit vděčnosti plnil zas dětinsky dobré srdce Holoubkovo. Už se mu chtělo padnout panu kanovníkovi okolo krku, přitlačit

se k němu a říci mu vřele: „Kulíšku, netruchli, nermuť se, Holoubek, podvodný člověk, blázny si udělal z osady, vikáře a hle — i z konzistoře, — ale věř, že za to nemůže, tentokrát nerad, tuze nerad.“

Přece však mu to nedalo, aby lhostejným, trochu zastřeným hlasem neodpověděl: „Jak se to vezme, Milosti. Těšil se dobré pověsti i netěšil.“

„Tak? Vidíte, to mě překvapuje. Býval v semináři náramný dobrák. Říkali jsme mu Žid, ale nic židovského v povaze neměl. Pouze svou čilostí a praktickým smyslem ulovil si ten přívlastek. Ovšem, není člověk ten, by se líbil všem. Copak mu osada vytýkala? Račte mi říci upřímně. Víte, chci po rekvíích promluvit nad rakví — ovšem jen stručně, několik slov — ale nerad bych narazil — kdybyste snad myslil, nechal bych toho raději.“

„To rozhodně radím,“ hned se horlivě ozval Holoubek, „chválit Holoubka nelze, on měl na osadě soudy se starostou, spory se ševcem, se zámek také neharmonoval, kouřil jako milíř, do huby si často neviděl, ba i o Vaší Milosti dovoloval si často vyprávět leccjaké historky.“

„Táaaaak?“ protáhl obličej kanovník. „To je ovšem něco jiného — to ovšem činit neměl. A co například vypravoval?“

„O jakýchsi kalhotách z dob seminárních. Říkával: rád bych věděl, má-li Kulich ještě ty kalhoty, nebo nemá?“

Pan kanovník se odmlčel a sklopil hlavu. Honzík zajížděl k faře a otevřenými vraty viděli po dvoře procházející se dva četníky s nějakým pánem. Před hostincem stálo několik kočárů, u kostela hlouček lidí, o něčem živě rokujících — takže samotnému panu kanovníkovi to bylo nápadné.

„Kdypak vlastně bude mít pan farář pohřeb?“ optal se pro jistotu.

„To on sám neví,“ usmál se mírně Holoubek.

„Bylo nám sděleno, že dnes v deset hodin, dostal jsem i parte,“ rozhořčoval se Souček, který cítil, že zde není všecko v pořádku.

Jakmile zajeli do dvora, představil se Holoubkovi soudní adjunkt. „Přijel jsem na pohřeb a chtěl jsem pořídit inventuru, soupis jmění, a zatím vidím, že si někdo dovolil ztropit nemístný žert,“ počal prudce a zlostně věda, jak se mu vysmějí kolegové, až se vrátí z Třeštic.

„Josífků — proboha —“ chytil se za hlavu Souček a rychle odsedl od faráře — „vždyť jedu s mrtvým, co se to děje?“

„Je zde i plno smutečných hostů, někteří přijeli z daleka,“ zesiloval úředník rozhořčení, „to je neslýchaná věc.“

„Má největší vina —“ stál Holoubek zkroušeně a zahanbeně, až jim ho bylo líto.

„Ale, Pepíčku, jak jen? Copak vlastně? Nemohu pochopit, jak — „

„Račte dál, pánové, zde na dvoře vám událost přece bratr nebude vykládat,“ ozvala se energicky Baruška a lokaje s taškou prvního vtáhla do fary.

To byla vlastně nejhorší chvíle v celém dosavadním životě Holoubkově, a láska Baruščina zazářila jako démant. „Zaplať Pán Bůh, že ten pan kanovník přijel,“ poděkovala nejdřív Bohu a pak nařídila lokajovi, aby jen tak neokouněl, aby sebral ubrus a talíře a vzal si na starost pány v prvním patře a nikoho — zvláště ne jemnostpána — nepouštěl dolů — do přízemí. Sama vařila oběd, přijímala poštou i po schválních poslech došlé kondolence a hned je házela přímo do kamen, zaplatila truhláři rakev i parte, nařídila mu, aby se pro dnešek klidil a nešel alespoň týden panu faráři na oči, strážníka vyhodila i s věncem, pouze účet přijala a zaplatila, ale nejvíc se zaradovala, když se nenápadně počaly trousit různé věci zpátky do fary.

První přiběhla kostelnice s kožichem a čepicí. „Milostslečinko — nehněvají se — můj bude mít z toho smrt — četníci chodí po vsi a vyslychají, hrozí i prohlídkou, pan adjunkt prý tak nařídil.“

„Je to možné —“ stručně, trochu upjatě a sebevědomě přisvědčila Baruška. „Chtěl sepisovat pozůstalost po panu faráři. Řekla jsem mu, to že musí k vám, hrobníkovi a jinam ještě. Slíbil, že vše vyšetří, že ví, jak to na farách po smrti pana faráře chodí.“

O tom všem neměl milý Holoubek nejmenšího tušení. Seděl s nenadálými hosty v nejlepší náladě, děkoval zvláště věrnému příteli Součkovi a živě litoval, že přece jen neumřel. „Hle, s pedem a mitrou bys byl vedl pohřeb, kterémupak vesnickému faráři se ta čest stane? Nejvýš vikář — často jen sekretář ho pochovají,“ usmíval se blaženě.

K odpolednímu vlaku hrčela zase farská bryčka. Holoubek hosty odvážel. Náves zase měla svůj obyčejný vzhled, lidé se dívali vesele a

radostně, důvěrně pozdravovali cestou, celá událost rychle doma zevšedněla a pouze v okolí se o ní ještě nějaký čas mluvilo ...

„Ty kalhoty ještě mám, jistě mám,“ naklonil se pan kanovník Souček náhle k uchu faráře Holoubka, když vlak už stál na kolejích a kupé I. třídy čekalo dokořán otevřené — „ale dlouho jsem se už na ně nepodíval. Jak se vrátím, hned si je rozbalím.“

„I to nic! To já jen tak!“ usmíval se v rozpacích Holoubek, šťastný, blažený, jako je každý, kdo se přesvědčí o věrném přátelství a lásce svého přítele. Kulich už se nezmění, nezpyšní, ani kdyby se stal třeba arcibiskupem, utvrzoval i sebe ve vzájemné lásce bratrské. Ale brzy přeskočily jeho myšlenky zase jinam. Dnes již podruhé ujížděl v bryčce od nádraží k Třešticům, tentokrát sám, ani nikoho svézt nemohl, ač se na nádraží i cestou pilně rozhlížel, koho by mohl pozvat, popovídat si, a tak se teskně rozhlížel pustnoucím podzimním krajem. Smutné myšlenky nevolány samy ho přepadaly. Sluníčko sjíždělo k západu, svítilo sice, ale nehrálo, ospale se rozhlíželo po nebi i po zemi, jako by chtělo vyhasnout, jako by bylo v uprchlém létě vyplývalo všechn svůj žár a místo plamenů svítil v něm jen žhavý popel... Jsem jako to sluníčko, rozjímal Holoubek, chvíli ještě, sjede níž, ponoří se za hory, uhasne a nastane večer a dlouhá noc ...

Člověk — co je člověk? — a zahleděl se teď na zčernalé, mrazem spálené a zkroucené listí, které přšelo ze stromů podél silnice a ostrý, ledový větřík je hnal kus po silnici, točil jím, pohrával, až konečně smetl do škarpy, plné bláta a bahna. Ze stromu života odloupne se člověk, vítr jím pohrává, honí ho z místa na místo — až konečně v příkopu — ve hrobě si odpočine. Také jsem si tam už mohl hovět, a zrak jeho zavadil o bílou hřbitovní zed' kolem kostelíčka — kostelník by byl zítra strojil jiného velebníčka k oltáři. Kostelník? Vida, zapomněl jsem, stůně. „Honzíku, zastav,“ poručil na návsi, „musím navštívit kostelníka,“ a pomalu slézal z vozu.

„Mohl jsem tam zajet,“ nabízel se Honzík, vida, jak se pan farář namáhavě belhá.

„I ne, jen jed' domů, musím se rozchodit,“ odmítal Holoubek a o holi kráčel ke kostelníkovu baráku.

„Jak se máte, kostelníku?“ optal se bodře hned ve dveřích, sotvaže pozdravil.

„Špatně,“ ozval se z kupy peřin na loži stařecký, nakřaplý hlas, „nemýlím-li se, přišel mě navštívit jemnostpán.“

„Nemýlíte se, jdu se opravdu na vás podívat. Bolí vás něco?“

„Bolí.“

„A co?“

„Duše.“

„Hm! Duše? A proč?“

„Hanba je mi.“

„Kostelníku, co mluvíte?“

„Jemnostpane, nelíbějí se horšit, ale oni měli zůstat mrtev a já mohl dále žít.“

„Jak to?“

„Cítím, že hanbou umřu, prstem budou po mně lidé ukazovat, nepřežiji to. Stará jim kožíšek, čepici, hodinky a všecko vrátila, ale hanba zůstává hanbou, četníci chodí a hledají, snad i k nám přijdou.“

„Co pravíte — četníci? A co by hledali?“ lekl se Holoubek.

„To, co jsme vám pokradli.“

„A kdo jim to nařídil? Kdo jim dovolil?“ prudce se zvedl farář.

„Zákon, jemnostpane, slavný zákon. Ten ouřada z města, co dnes ráno přijel, hned poručil, aby shledali, co bylo roztaháno.“

„Já to však nechci, kožíšek vám daruju, čepici také, je vaše,“ rozpaloval se Holoubek, „lidé budou ještě myslit, že já jsem na ně poštvál četníky.“

„I ba nebudou, a ať si myslí, co chtějí, ale ta hanba, ta hanba,“ vedl si svou kostelník. „Jak bych mohl v jemnostpánově kožíšku za jeho života vylézt na světlo boží? Kdyby byli líbili umřít, mohl jsem říci: odkázal mi to — a čest i slávu i závist jsem sklízel.“

„Řeknu tedy, že jsem vám věci daroval, všude to řeknu.“

„Ne, nepotřebuji, nechci je ani vidět, ale o něco přece prosím, snažně prosím, to mi ráčejí dát, tím jedině mě mohou potěšit.“

„A co?“

„Odpuštění, jemnostpane, odpuštění z jejich úst i srdce,“ zavzlykl stařec a dal se do pláče.

„Ale, ale —“ červenal se Holoubek v rozpacích, „vždyť nemám, co bych vám odpouštěl, neurazil jste mě, nerozhněval.“

„Tak jen řeknou: nehněvají se na mě?“

„Nehněvám — ani hněvat nemohu a nesmím. To — milý kostelníku — snáší Pán Bůh jiné urážky, nehněvá se, ale dál nás miluje. Jakpak já bych směl přestat vás milovat pro kožich a čepici?“

„Jemnostpane, rád bych se vyzpovídal a dal se zaopatřit,“ řekl náhle stařec dojat a pohnut.

„To vám schvaluju, neboť mě nejvíc hnětlo, že jsem jen tak beze všeho ze světa odešel, a věřte, že mě Pán Bůh snad jenom proto poslal zpátky na svět, abych se napravil. Přijdu tedy zítra ráno po mši svaté.“

„Přijdou raději hned. A vědí, koho si vezmou po mé smrti? Syna nemám, v našem rodě se kostelnictví neudrží, dopřejou místo mladému Jínovi, tomu krejčíkovi z Vídně, přistěhuje se, už ho čekají, Vídeň mu neslouží, usadí se doma, krejčovat bude jako já, ať má po mně památku. To je poslední přání a teď už jdou a přinesou mi Pána Boha.“

Holoubek dojat poslušně šel zaopatřit kostelníka, který během dvou dnů změnil se ve vetchého stařečka a do rána skutečně tiše v Pánu zesnul...

DĚTI

Letošní zima táhla se líně a zdálo se, že jí konec nebude. Do vánoc jakžtakž uběhl Holoubkovi čas, kutil ledacos, horlivě psal, archív pořádal, na dopisy svědomitě odpovídal, zvláště markovskému jemnostpánu napsal sáhodlouhý list, jak to s tou smrtí vlastně bylo, aby uvedl na pravou míru zprávu, kterou o tom přinesl do Markova zámecký revident i Mária ze mlýna. Všecky své věci časné urovnal a na duši ovšem také nezapomínal.

V kapsičce u vesty nosil malý, jako stříbro lesklý klíček, který nikomu nesvěřil a nikdy se od něho neodloučil — klíček od černé kovové rakve, která opravdu zůstala v ložnici Holoubkově a u které denně před spaním

poklekal. Otevřel nejprve její víko, nadzdvihl je, někdy hodil dovnitř nějaký papírek, zaplacený účet, obrázek nebo dopis a pak dlouho a dlouho vydržel u ní, pohřížen v tiché rozjímání nebo vroucí modlitbu. Baruška dlouho bratrovi vytýkala jeho podivínství, ale konečně i ona se s tím smířila a denně stírala prach za ranního úklidu nejen ze stolu, skříně, klekátka, ale i — z rakve.

„Že jen ji chce mít stále na očích,“ vadil se doktor, který často docházel na faru léčit ochrnutou nohu a ruku. Ani on však rakví nehnul, zůstala na místě, kde ji Honzík složil a kde stával dříve divan. Holoubkův stav se přes sliby lékařovy nelepšil, nepomohl ani elektrický strojek, ani masáž, ani tělocvik, takže sám lékař prohlásil, že zbývá už jenom jediné, zkusit léčení vodou, nejlépe v některých lázních za odborného vedení specialisty nervových chorob, s tím však že nutno vyčkat až do jara, až se lázeňská sezóna otevře.

Na jaro se tudíž Holoubek těšil, a proto se mu zdála zima nekonečnou. Trápilo ho, že nemůže ven, do polí, na procházky, jak byl zvyklý, neodvažoval se s chromou nohou na náledí, byl rád, že se o holi dostal do kostela a do školy, a to ještě často nový kostelník — mladý Jína — ho musel podpírat nebo alespoň doprovázet, aby pro všechny případy byl po ruce, neboť když Holoubek upadl, bez cizí pomoci se na nohy postavit nemohl ...

Špatně také spal, čtení ho unavovalo, a tak nacházel rozptýlení jediné v myšlenkách a v úvahách. Rozmlouval sám se sebou, se svou duší, s Bohem, s lidmi i věcmi a často, nevěda ani o tom — hlasitě. Baruška ho několikrát slyšela rozkládat v pokoji a vracela se od dveří s povzdechem: „Bratr se učí kázání, nesmím ho vyrušovat.“ Jindy se domnívala, že hovoří s nějakou návštěvou, ale konečně padla na to pravé, když viděla Holoubka, jak i v kuchyni upadá v zamyšlení, jak i cestou si rozkládá a rozhazuje rukama, ústy pohybuje i hlavou si kývá, jako by byl s někým v nejživější zábavě. Tu však na něho hned a bezohledně zavolala, ba ho i pokárala: „Čemu to zvykáš? Vždyť budeš pro blázný lidem! Pamatuj se přece!“

Holoubek pokaždé obrátil k ní sice pozorně hlavu, ale na očích mu viděla, jak hned nechápe, jak musí násilím protrhávat pavučinu myšlenek,

kterými se jeho duch stále omotává.

„Samota! Ta samota!“ stěžovala si proto Jínovi, kdykoli přišel do kuchyně buď pro víno, nebo pro uhlí, anebo pro jiné potřeby kostelní.

„Inu, jemnostpán by se měl trochu pobavit, vyjít si třeba do hostince, mezi lidi, aby se rozptýlil a nemodlil se pořád, pravda, samota člověku radosti nepřidá,“ radil i kostelník. Ale oba Holoubkovi nerozuměli. Jemu se nestýskalo po lidech, ale po stromech, po květech, polích, lukách, ptácích, po slunci a teple, po větru i bouři, po přírodě boží, a proto dychtivě toužil po jaru. Za tichých zimních večerů neodolal a zlehounka si otevřel alespoň okno a zahleděl se k nebi, na kterém se jiskřilo plno hvězd, jako by bylo hustě pobito zlatými hřeby. „A to je rub, copak teprve, kdyby lidé viděli jeho líc,“ šeptal si a vzpomínal na svoje vidění, na čarokrásný sen, o kterém pevně věřil, že mu ho Bůh seslal pro poučení, a za který ustavičně Bohu děkoval. Už nemyslí na učitelovic Karličku, ani na její písničku Měla jsem holoubka, nemyslí ani na Markov, ani na Hrby, ani na zelí, ani na kuny, ani na jemnostpána a na Katynku, ba ani na domov, všecko mu odpadlo od srdce, takže je tam čisto a jasno jako v křišťálovém poháru. A co si tedy přemýšlí Holoubek? Po čem touží tak silně, až se mu oči slzou zakalují? Všecko vůkol spí, spí hlubokým spánkem, jenom on bdí... Cítí, jak všecko světské pominulo, leží za ním, jak se od pozemského vzdaluje, jak kráčí kupředu, pospíchá k jedinému radostnému cíli, který ho stále víc a více láká a vábí, letí tam k těm hvězdám — k nebi. Potichounku zavírá konečně okno a šeptaje: „Ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo,“ uléhá konečně i on ke krátkému spánku...

Přestal se také úplně starat o dům a hospodářství, ponechávaje všecko Barušce. Když Honzíkovi několikrát na otázku odpověděl nedbale: „A já sám nevím, zeptej se dole v kuchyni, sestra ti poví, co a jak,“ Honzík přestal jemnostpána obtěžovat a radil se jen s hospodyní, která nyní teprve směle vzala otěže do rukou a nutno říci, že hospodařila líp a s lepším výsledkem než sám Holoubek. Praktický smysl jí pudově pověděl, co nutno prodat, aby měla po ruce peníze, co třeba schovat, aby se vydrželo v domě až do nové sklizně, a co možno rozdat chudým a známým, hostům a přátelům. Hrála si takřka s nevelkým hospodářstvím a Honzíkovi, služkám i

dělníkům se na faře líbilo, protože Baruška na nich nešetřila, ale přilepšila jim, kde mohla, u stolu, na talíři i venku na poli. „Na faře se leckdo dobře poměje a ani stébla nám nepomůže zvednout, proč by se neměli mít dobře ti, kteří se na to napracují,“ říkala a přála dělníkům i jejich dětem, ba i jejich drobnému dobytku, kozám a králíkům. „Jen si vezměte náruč jetele — kdepak byste teď něco pro kozu sháněli,“ nařizovala, když večer odcházeli v zimě mlatci anebo na jaře a v létě sekáči a ženci. Lidé přesvědčili se i o jejím dobrém srdci, do ohně byli by pro ni skočili a nedopustili, aby jí kdo slovem ublížil.

A tak měl třeštický farář hluboký duševní klid, mohl soustředit mysl, po libosti se oddávat rozjímáním, zalétat „k nebes výšinám a tišinám“ a radovat se čistou radostí jako dítě ... Každé vánoce Holoubka sice něžně nalad'ovaly, ale dosud žádné tolik ho nedojaly jako letošní. Měsíc v úplňku svítil jako veliké, čisté oko rybí; plné tři dny a tři noci vytrvale padal úbělový kyprý sníh, milosrdně přikryl všechny špinavé kaluže, páchnoucí hnojiště, rozježděné cesty i blátivé stezky lidské, uvázl v holých korunách stromů, nachytil se na vyčnívající římsy oken a štíty střech, padal a padal, až se zachmuřené nebe o Štědrém večeru vyjasnilo, udeřil mráz a celý kraj proměnil se v čarovnou pohádku.

I sluníčko se k večeru blaženě usmálo na zasněžená pole, luka, zahrady, na zamrzlou řeku, ztichlé nádraží a odpočívající cukrovar; černé vrány a kavky se odstěhovaly do hlubokých, nezavátých dosud lesů, vrabci a sýkorky si hověli v přístřeší stodol a chlívů, ani větříček se nepohnul a v čistém, velebném, královském tichu stříbrný měsíc v úplňku, sotva se zešeřilo, vyplul na obzor. Jako pastýř kráčel zvolna po temně modrém nebi a zlaté hvězdy, poslušně jako ovečky, vycházely za ním.

„Jenom si posed'zte,“ řekl Holoubek lahodným hlasem v kuchyni po večeři, která se na faře konala už v pět hodin, „já si musím před půlnoční zdřímnout,“ a vybelhal se nahoru do svého pokoje. Řekl záminku, aby se směl zvednout a odejít do samoty, po které prahl. Roj nejsladších vzpomínek obletoval mu hlavu, jak se svíčkou v ruce kráčel po schodech výše a výš, jeho rané dětství, domov, bratr se sestrou, tatínek a maminka, všecko letělo k němu, usedlo mu na srdce a on si uplynulý život nesl s

sebou jako poklad. Zhasl svíčku, klesl pod tím sladkým břemenem do pohovky a sepjal ruce. Modravé světlo měsíční, tajemné a studené, padalo k němu dvěma okny, v něm se rýsovaly zřetelně jen černé křížky okenních ráků a všechn ostatní nábytek se topil v matném pološeru. Vstaň, příteli náš, vstaň, svůdně se na něj usmívaly jasné oči hvězd, takže neodolal a i s křeslem se usadil u okna. Hle — Třešřice leží před ním jako na dlani. Ani pes nešřekne, ani myška nikde se nehne.

„Svatá noc,“ šeptá Holoubek a rozšířeným zrakem hltá zrovna ten obraz pokoje a míru. Jako ryzí stříbro svítí a mihotá se sníh po střechách, z hlubokých stínů září zastřená okna ve statcích i v chaloupkách. V

Ano, jistě za takové noci se narodil Kristus Pán, rozjímá kněz a vidí Betlém, Panenku Marii, svatého Josefa, oslíčka, pastýře, ovečky, ale kupodivu všecko vidí hned papírové, neuměle ze dřeva vyřezané, pestře obarvené, i anděla vidí s papírovým Gloria v ručkách, sebe vidí klečícího doma před „betlímek“ i v kostele před jesličkami a slyší sebe i ostatní zpěváčky: „Narodil se Kristus Pán, radujme se, veselme se!“ A staví betlém. Shání doma prkénko, v létě z lesa košík mechu zeleného jako brčál, podlepuje a vystřihává obrázky, rozsvěcuje svíčky, „z růže kvítek vykvet nám, radujme se, veselme se!“ nevěda, zpívá si tiše, a zpívá tatínek, maminka, bratr, sestra, učitelovic Karlička, markovský jemnostpán, Kačenka, Kulich, kdekdo z jeho známých. Jenom třešřické děti nezpívají, poslouchají a udiveně se dívají na jesličky.

„Což vy nemáte doma ‚betlímek‘ ?“ ptá se jich Holoubek.

„Nemáme,“ odpovídají zpěvavě a sborem, „ani v kostele ho nemáme, my strojíme jenom stromeček.“

„Ubohé děti,“ chce je politovat Holoubek, ale vřom se ve zvonici rozhoupal velký zvon, udeřil kovovým srdcem o svůj mohutný, objemný plášř a Holoubek u okna procířl ze sladkých dum.

„Abys nezaspal,“ klepe Baruška kotníkem jemně na dveře, „už zvoní poprvé na půlnoční.“

„Vždyř já nespím,“ ozývá se farář skoro mrzutě.

„Tak je dobře,“ usmívá se za dveřmi Baruška a tiše jako myška v teplých bačkorách se vrací do kuchyně. „Bratr spal jako zabitý, musila jsem

tříkrát klepat a ještě zvon mi musil pomoci, než se vzbudil,“ povídala vesele a spokojeně v kuchyni Honzíkovi a služce.

Holoubek se šoural do kostela, který byl lidmi naplněn, jako když ho nabije. Po starobylém zvyku se pomodlil nejdříve Matutinum u oltáře a pak zazpíval Narodil se Kristus Pán, a sotva větu vyslovil, pocítil teplo radosti až hluboko v srdci; jako by ho slunce políbilo, zarděly se mu tváře, v žilách mu mladicky zašuměla krev, oči jako drahokamy mu zazářily, pochopil hluboké tajemství té stručné věty jako kněz i člověk, v okamžiku se mu hlavou mihl význam této světodějně události, kterou tak prostičce, tak úžasně jednoduše podává první verš naší staré hymny vánoční. Kdekdo podléhá kouzlu čarovné písně, celý kostel bouří a jásá, „radujme se, veselme se“ zpívají i starci se stařenkami v lavicích, děti u mřížky, muži na kůru, dívky v chrámové lodi a mládenci, tlačící se stydlivě pod kůrem a v předsíni. I hlas varhan mizí v té záplavě nadšených hlasů lidských, jen hluboký zvuk pedálu hučí, až se kostelík v samých základech chvěje, rozlétlí andělíčkové po římsách oltářů a kazatelny mávají ručkama i křidélky, i vážní svatí na stěnách i bočních oltářích otevírají ústa, ba i sama knížata apoštolská, svatý Petr se svatým Pavlem, na hlavním oltáři jako by přizvukovala: „Radujme se, veselme se ..

Holoubek stojí před oltářem jako socha. Nehýbá se, ač má jít do sakristie odložit pluviál, obléci nejpěknější ornát, vzít kalich, a než dozpívají, aby vyšel oblečen ke mši svaté. Ne, nemůže se hnout z místa, dokud ta píseň jásá kolem něho. Jako přibit stojí, slzy se mu valí z očí a z hrdla verš po verši, jeden krásnější druhého, tryská ke klenbě do výše jako píseň skřivánčí, už je „Goliáš oloupen“, už „člověk je vykoupen“, již naposledy se houpá refrén „z života čistého, z rodu královského“, kdekdo nabírá dechu „nám, nám narodil se —“ zvoní to teď jako ocel, hučí jako vodopád, burácí jako vichr, až zamrzlá okna se chvějí a kapky sražené páry tekou po studeném skle. To i ta okna snad radostí pláčí...

Vtom jako když utne. Píseň dozpívána, kouzlo pominulo, varhany se ztišily, svaté ticho se rozložilo kolem. Všichni se zadívali na Holoubka, jak stojí na nejnižším stupni osvětleného oltáře, a všem se zdálo, že šedivou jeho hlavu v té chvíli obetkala také svatozář, jako ji mívají namalovanou

svatí boží na obrazech, vidí, jak poklekl, poklonil se a s tou září odešel do sakristie ...

Při zpívané mši svaté si dal pan řídící velice záležet. Koledy se střídaly, jedna krásnější než druhá, slečna důchodních zpívala veliké sólo a mladší pan učitel ji doprovázel na houslích, všecko se líbilo, ale už tak živelně nepodmaňovalo, sem tam některá stařenka, stulená v kožíšku, si už dokonce i zdřímla, hoši pod kůrem šeptali i zcela světské řeči, dívky zívaly do dlaní a toužily, aby bylo po všem a mohly se obrátit a podívat, kdo za nimi šeptá v kostele a kdo je bude tichou nocí domů doprovázet...

Holoubek se vrátil z kostela veselý, radostný, ale chvílemi o Božím hodě i o koledě se odmlčel a naklonil hlavu k rameni, jako by naslouchal. A slyšel opravdu neodbytný hlas, který mu tak dlouho vyčítal: Betlímek ti schází v kostele, jesličky tam mají stát, jaképak jsou vánoce bez pastýřů, bez oveček, bez svaté rodiny, až vykramařil z kouta knihovny zaprášené ceníky a počal se v nich přehrabávat. Dokonce i po peru sáhl a napsal několik lístků řezbářským firmám, takže do Nového roku se mu na stole vršil slušný kopeček obrázků, sešitů, nákresů a knížek, které ustavičně přehlížel.

„Tedy hned zítra, dá-li Pán Bůh, pustíme se do žita, mlatce jsem objednala,“ hlásila při večeři Baruška.

„A to ano, to ano,“ souhlasil hned farář, „ale cepy, ne strojem — co?“ optal se pro jistotu.

„Ovšem že cepy, aby byla sláma na povřísla, strojem sice bychom vymlátili ve dvou nebo ve třech dnech, ale místo slámy měli bychom drchanku. A ženské si taky rády vydělají teď v zimě nějaký groš. Myslím, že za týden to zmůžeme.“

Nazítří opravdu z farské stodoly zazníval jednotvárný zpěv čtyř mlátících cepů. Holoubek chvíli poslouchal a dobře rozeznával různé údery Honzíkovy. Stojí proti hrobníkovi a mlátí na slámě, kdežto hrobnice se služkou oklepávají klásky — aha — teď obracejí řad — teď vytrásají — vážou do otepí a vytahují na odry slámu, pěknou, rovnou jako rákos, sledoval v duchu práci na mlatě a silně zatoužil, jako jindy činíval, stoupnout si mezi mlatce, švihnout cepem, až ve vzduchu zahvízdl, udeřit jím, až sláma nadskočila a tvrdý mlat zazvonil, ale usmál se jen bolestně, mávl

rukou, přetřel si tvář a oči, usedl do lenošky a již na stodolu nemyslí. Sáhl znovu po obrázcích betléma a prohlížel je bůhví pokolikáté. Pro žádný z návrhů nemohl se nadchnout, žádný neodpovídal jeho představám. „Vždyť pastýři tuhle jsou oblečeni jako hadrníci, polonazí, králové bez rukavic a čepic, svatý Josef bos, Panenka Maria jen tak nalahko oblečena a Ježíšek, chudáček, ani ty plenčičky a seno nemá, aby se do něho zahrabal, kampak s tím v našich zimách, všichni by promrzli v takové haluzně, jako je tenhle chlív, i s volkem a oslátkem.“ Ale ať hledal jak hledal, nenacházel obrázek, který by jeho realistickým představám o betlémské idyle odpovídal.

Do kostela pořídím jesličky, jaké jsou patrně v módě, jaké všichni kupují a vychvalují — a četl s odporem děkovné přípisy některých farářů, jež čiperní obchodníci v denících otiskovali jako účinnou reklamu —, ale pro sebe — sem na prkénko na stůl si postavím betlímek podle svého rozumu a vkusu, a nepapírový, ani malovaný, figurky, figurky jako živé, takové, jako měl u nás doma mlynář, aby se hýbaly, točily, chodily — jako by měly jen jen promluvit — takové si zde nastavím, a až povstat musil, jak se mu nová myšlenka zalíbila a nadchla ho. Odstrčil všecky řemeslné, bezduché, šablonovité nabídky jesliček a zamyslel se. Ano, ale kde má koupit takové loutky, kam se obrátit?

A kde je sehnal, odkud je vzal náš mlynář? — ten by snad poradil — kmitlo mu hlavou a vtom už se ťukl do čela, rozjasnilo se před ním, rozjiskřilo se před ním, rozjiskřilo se v něm plno vzpomínek. Ovšem; zcela určitě se pamatuje, starý mlynář si krátil čas na výměnku, že sám vlastní rukou vyřezával všecky postavičky lidské, i tu němou tvář, každoročně doplňoval a zdokonaloval svůj betlém. Neviděls ho jinak než s brejlemi na nose, kusem dřeva a dlátkem v ruce, stále jen řezal a dlabal, barvil a lepil, novými a novými podrobnostmi o každých vánocích překvapoval děti, udivoval i dospělé, takže divadlo ve mlýně nikdy a nikomu nezevšednělo.

Já sedím celou zimu jako zakletý princ, užírám se někdy dlouhou chvílí, modlím se jen a rozjímám, na procházku se neodvažuji, abych někde neupadl, proč bych já nemohl —, až se zalekl myšlenky a bál se domyslit. Ale jen ta novota ho tak strašila, čím déle na ni myslel, tím více se smířoval s dětinskou myšlenkou, aby si opět sám jako v dětství postavil betlém, ba

zdála se mu již odpoledne krásná, večer dokonce i kněze důstojná, ba nemohl se ani dočkat rána a hned po mši svaté, sotva se nasnídal a svlékl talár, už o holi opatrně kráčel přes dvůr rovnou ke stodole. Dávno a dávno tak neučinil! „Pomáhej Pán Bůh,“ zavolal, až cepy překřikli. „Snop na patře — shod' ho, bratře,“ zpívaly si čtyři cepy svěže po ránu, ale jak se farář ozval, hned překvapením oněměly. Honzík první praštil cepem a skočil po povříslu, aby hospodáře svázal a vynutil na něm výkupné na pivo. „Jen toho nech, Honzíku,“ usmíval se farář bolestně, „to' víš, že dnes už bych povříslu nepřetrhl jako nit, dnes se musím vzdát napřed a zaplatit.“

„Dobré jitro! — dobré jitro,“ nadíral se v čele slepičího hejna kohout na hnojišti, které jediné nebylo zasněžené, ale teple se pařilo. „Hospodář! Hospodář!“ upozorňovaly se horlivě slípky a přestaly hrabat v slaměné mrvě. „Čím — čím — tak — taktak,“ zvedlo se u stodoly hejno vrabců, čekajících na zrní, které stříkne před mlat, a prudce letěli před konírnu. „Kampak sem? Kampak sem?“ zvědavě se ptaly husy. Strnad — jako vždy — trochu ironicky a jedovatě se ozval mezi vrabci: „Sedláček — sedláček — ale pán! — Ale pán!“ Holubi v budnicích, pes v boudě i stará kočka pětibarevná, hovící si na seně — všecko vítalo Holoubka a on — jako kdysi — opět všem rozuměl a nesmírnou lítostí jako povodní zaplavilo se mu srdce.

„Honzíčku, buď tak dobrý, vylez na patro a shod' mi dolů jednu lipovou fošnu,“ měkce požádal farář.

„Z celé lípy kostelní zbyl tam jenom povor, fošny zdělal truhlář na kostelní lavice,“ překvapeně hlásil Honzík.

„A pravda, zapomněl jsem, moje hlava nestojí ani za zlámanou grešli — shod' tedy povor — ten bude ještě lepší.“

Jako veverka šplhal Honzík po žebříku, sláma, prach, klasy se hned počaly sypat, ozvalo se varovné „pozor“ a silný odřezek lipového kmene, nahoře tenký, ale od kořene neobyčejně silný, vyschlý, lehký, sletěl na mlat, až zazvonil.

„Ještě mi ho dones do kůlny,“ nařídil farář, dal kočímu „vazné“ na pivo, poslal ho zpět do stodoly a nyní si sám prohlížel poslední zbytek ohromné lípy, kterou našel před kostelem vyvrácenou a rozčísnutou hned při svém

příjezdu do Třeštic. Uložil ji tenkrát pečlivě a hle — čela všech lavic vyrobil truhlář z jejího dřeva a ještě zbyl tento mohutný kus jejího kmene. Jaký to zrovna svatý strom si oblíbili Slované, rozjímal nad ním Holoubek, jak teď nevědomky stále a nade vším činíval, srdčité jeho listy skýtaly stín celým generacím, chránily kostel a šeptaly chválu Pánu Bohu, jeho koruna odchovala jako kolébka celé rody ptačí, jeho libovonný květ dýchal pro všecky, byl pastvou včelám a lékem člověku — obracel a otáčel povorem a zašeptal: „I konec tvůj, stejně jako život, musí být slavný, ty nesmíš shořet ani shnít, musíš ještě dál a dlouho žít.“ Rozhlédl se kůlnou, která mu sloužila za dílnu, vzal pilku do ruky a opatrně si uřízl špalíček. Pilka jela do bílého dřeva jako do másla, vyplivovala, jako když kropí, lehce po obou stranách hrubé piliny a na hladkém řezu se ukázalo jemné vlákno, až se jeho kráse Holoubek podivil.

„Copak tu kutíš tak dlouho, vždyť ještě nastydneš, jsi jen tak lehce oblečen,“ ozval se mateřský hlas Baruščin, která jako stín sledovala bratra a hned plna nepokoje běžela za ním, když se dlouho nevracel. Zastihla ho zamyšleného nad kusem dřeva, které v ruce držel a na všecky strany obracel — jako by lipové dřevo jaktěživ nebyl viděl, zlobila se v duchu.

„Už jdu, už jdu, jenom ještě dlátko si vezmu a nějaký šroubek.“

„A prosím tě, čím se zas budeš trápit?“ hněvala se naoko, v duchu však byla opravdu ráda, že si bratr našel nějakou hračku, která ho rozptýlí, zaměstná, takže bude nucen myslet na ni a přestanou snad hlasité rozhovory, které vedl sám se sebou a jež jí tolik strachu naháněly. Trpěla mu, když se jí usadil v kuchyni u okna, a ani nepípla, když se pak kolem něho stále běhalo třískami a pilinami.

Holoubek už není sám; špalíček lipového dřeva, šroubem pěkně ke stolu přitažený, aby nemohl utéci, ba ani se hnout, sedí tam s ním trpělivě a mlčky snáší, když farář do něho neustále dloubá, bodá, vrtá a škrabe hned dlátkem, hned nebozízkem, hned nožíkem, hned strouháčem. Lehká to práce asi není, protože se při ní kněz kroučí, rty špulí, zuby zatíná, oči mhouří, hlavu od díla odchyluje, hned zdola, hned shora dřevo prohlíží, než třeba jen malou tříštičku odřízne, sedí hluchý a slepý pro všecko ostatní a všecky smysly má otevřeny jen pro tuto páravou práci se špalíčkem. —

Když se hrobníkovíc Petříčkovi po mamince tuze stýskalo a dočkat se jí nemohl, odvážil se jí naproti. Po tvrdé cestičce, v sněhu ušlapané, došel až k faře. Slyšel zpívat cepy z farské stodoly, pootevřel dveře, vstrčil do nich mrazem fialový nosík a diplomaticky se optal: „Není tu naše maminka?“

„Pojď dál, Petříčku, pojď dál,“ zvala hned Baruška, která chystala právě mladcům svačinu. Klouček nedal se dvakrát pobízet, protože ucítil, jak z pootevřené kuchyně libě zavoněla káva. Nabral ji labužnický nosíkem a už se kurážně hrnul dovnitř. Ale ve dveřích se zarazil, protože u okna spatřil sedícího pana faráře, celého sehnutého nad špalíčkem dřeva.

„Tak už toho pro dnešek nech, Josífku,“ přistoupila k bratrovi hospodyně a vytáhla mu s jemným úsměvem dlátko z unavené ruky, „máš zde hosta, budete spolu svačit. Ale — propána — vždyť ses zaprášil jako mlynář — to ti musím připravit nějakou zástěru a jiný kabát, takhle to nejde, zničil bys celý oblek.“

Holoubek se podíval po sobě, okolo sebe a podivil se, co smetí nadělal za těch několik hodin. Vesele obrátil hlavu, a když spatřil Petříčka, hned mu domlouval: „Nu tak, Petře, nestůj u dveří, nevíš, co se sluší a patří?“

„Vím,“ kývl hrdě hlavou malý hrdina.

„A co?“

„Napřed si utřít nosíček, potom říct ‚Pochválen‘ a dát vám pac.“

„A proč to tedy neuděláš?“

„Když jsem vás nemohl hned poznat, nevěřil jsem, že jste to vy,“ omluvil se, ale teď se hnul a zachoval se přesně podle příkazu, jež mu matka vštípila v paměť.

Baruška odešla s konvicí horké kávy na mlat a Holoubek s dítětem svačili v kuchyni. Byli staří známí, a sotva pětiletý klouček pod účinkem tepla i svačiny roztál, cítil se ve faře jako doma a bavil se s knězem zcela nenuceně.

Když se najedl, utřel hubičku a poděkoval, zašilhal náhle k oknu po bílém špalíčku, chvíli se na něj díval zvědavě, až náhle se optal: „Pane velebný, copak to děláte?“

„To se nesmí říct.“

„Tak mi to aspoň ukažte.“

„Tož se pojd' podívat,“ pozval Holoubek návštěvu k oknu. Petřík poslechl a mohl na špalíčku oči nechat. Jaktěživ ještě něco podobného neviděl. Ze dřeva vylézalo na světlo boží nějaké zvířátko, které se mu zdá nějak povědomé, ale jistotně je poznat nemůže. Holoubek jako pravý umělec touží po kritice, jeho ješitnost po obdivu a uznání.

„Co myslíš, Petříčku, že to bude?“

„Mohla by to být kočička, ale musila by mít delší ocásek,“ směle hádá malý znalec, ale jak obrátil oči po faráři, hned poznal, že neuhodl. „I pejsek by to mohl být,“ rázem se rychle opravil, „ale musil by mít menší břicho.“ Ne, ani teď neudeřil na pravé, protože pan farář mlčí a nějak kysele se tváří. „Kdyby zvířátko mělo rohy, řekl bych, že to bude kozička.“

„Ovčička,“ neudržel se Holoubek déle.

„Ovčička? Ach je, ale ta je zvrznutá, ta se vám nic nepovedla,“ jako opička napodoboval hošík řeč i způsoby dospělých.

„A proč myslíš?“

„Kdepak ovčička. Ta má menší hlavičku, tenčí nožičky, kratší krček a skoro žádný ocásek.“

Kupodivu! Holoubek až do té chvíle nadšený svým výtvořem, zamilovaný do své práce, považoval ji za bezvadnou, a teď pojednou vidí, že jeho práce je opravdu nepodařená. Žádná živá ovečka že takhle nedrží hlavu, ani nezvedá nohy, ani nestaví tak uši. Cítí, že celý jeho pokus se nezdařil, už si sám nezrobí „jesličky“, nedovede to, prostý mlynář ho zahanbí. S odporem se zadíval na stůl, na špalíček a na celý ten rozložený krám řezbářského náčiní.

A dítě, jako by cítilo, co se děje v duši pana faráře, pozdvihlo k němu hlavičku a řeklo přítulně: „Když budete chtít, já vám budu pomáhat, přivedu s sebou ještě Boháčovic Járu, učitelovic Karlíčka, Mařku Jínovic a koho budete chtít, poradíme vám.“

„Nu, tedy to zkusíme,“ usmál se farář, ale protože v kuchyni i u samého okna zhasínalo sluníčko a šíralo se, a také chuť i tvůrčí nadšení pohaslo mu v duši, složil nářadíčko na hromádku a přikryl špalíček novinami.

„Maminka jde,“ vykřikl vtom Petříček, když se na chodbě ozvaly kroky

mlatců, sebral čepici a bez pozdravu vyběhl k ní.

PŘÍTEL MALIČKÝCH

Před Holoubkem jako by se rozsvítilo a cesta se rozjasnila. V jeho pokoji na prkénku už se bělalo stádečko sněhobílých oveček, některá se pásala, jiná si hověla na zemi nebo přežvykovala, i rohatý beránek s ostražitým psem, i bradatá koza tu poskakovali jako živí.

Nový svět se otevřel faráři, který se naučil dívat, pozorovat tvory boží a obdivovat se jim. Celý Alšův betlém, různé přírodopisy a obrázkové knihy pro dospělé, studie života zvířat — to všecko rozmnožilo jeho knihovnu. Ale i jeho řezbářská dílna se rozhojnila časem znamenitě. On sám nosil při práci režný plátěný plášť, před ním leželo ne jedno, ale nejméně deset dlátek a nožíků různé velikosti, rašple a pilníčky, tužka a kružítko, měřítko, háčky, šidylka, kladívka, paličky, hrnek s klijem, hřebíčky, skelný papír, mořská pěna a bůhví, co všecko tísnilo se v koutě u okna.

Děti se chodily dívat, jako když plátno vleče. Nešetřily chválou ani hanou, neuniklo jim nic, co bylo předností nebo vadou.

„Všecko už máme,“ radoval se Petřík chlubně, když farář zavedl děti do pokoje, ukázal jim všecky ovečky najednou a kochal se jejich nadšením, „jenom ještě udělejte ovečku s jehňátkem, ta tu ještě schází.“

„Vida, opravdu, taková ovčí matka se sajícím mládětem nesmí u jesliček scházet,“ a s chutí se dal do práce. Dláto, poklepávané dřevěnou paličkou, vjíždělo hladce do krásného, zvláště vybraného špalíku, třísky odletovaly a hrubé tvary malé skupiny brzy vystupovaly a prozrazovaly budoucí dílo. Ale pak nadešla teprve vlastní práce, práce plná trpělivosti a pozornosti, kde jediný nepromyšlený řez mohl ohrozit zdar celého díla. Sníh zatím seběhl ze střech, na návsi se už zelenal drneček, pak i žlutá housátka pásala se po sadech, oralo se, silo, když konečně teplé jaro vyrazilo Holoubkovi dláto z ruky.

Lékař na něho naléhal, že je nutné začít s vodní kúrou, když nechce jet do lázní, ať ji tedy zkusí alespoň doma, za pokus nic nedá, nic nemůže ztratit, ale mnoho získat. Baruška konečně sama zakročila, při velikém

jarním úklidu, když bílili kuchyni, složila pozorně všecky nožičky, rydla a dlátka, odnesla do kůlny bratru z očí, obrázky a knihy nastrkala do skříně, na okno nastavila květiny, stolek s křeslem odklidila, a když se Holoubek mračil, usmála se a řekla: „Ale Josífku, naseděl ses a napřekážel mi v kuchyni za zimu dost, pan doktor má pravdu, tloustneš nebezpečně, proběhni se venku na sluníčku a zkus to s vodou, mohl bys začít třeba na zahradě.“

Vodoléčitelství slavilo právě triumfy. Jména sedláka Priessnitze i faráře Kneippa letěla světem. Lékaři se rozestoupili ve dva tábory, o novém léčení psány nezřízené chvály i zničující kritiky, ale obojí sloužilo jen k reklamě nové metody léčebné: chodit naboso, rousat se v luční trávě, rose připisovány báječné účinky a uváděny případy vyléčení chorob, jež hraničily takřka se zázraky...

„Chodit po zahradě nemá smysl,“ horlil lékař, „ven musíte, do širých polí, v zahradě zachytí rosu i sluneční paprsky i koruny stromů roztroušeně rozpjaté a pod nimi páchne jen vlhkou plísní a chladným stínem. Běhejte bosky nejprve suchou trávou, prohřátou sluncem, oběhněte meze polí, mateřídouška, hřebíček, jitrocel, všecko, co na nich roste a voní, dráždí kůži, vyvolává změny v těle a podporuje oběh krve. Až si zvyknete a otužíte, počneme brouzdáním ve vodě, v rose, v dešti, po mokřích dlaždicích, třeba i sprchami, třením a nepovolíme, dokud se do té líné nohy nevrátí síla a křepkost.“

Holoubek poslechl nerad. Smířil se se svým neduhem a zamiloval si jej; zvykl si na soustrastné pohledy lidí, naučil se chodit o holi a v hlubinách duše si ani nepřál uzdravení, neboť by je musil vykládat jako zřejmou známku, že milost a přízeň boží od něho odpadla, že není hoden nést kříž, který sám Bůh na jeho slabá bedra vložil a který uznal za přiměřený jeho silám. Nechtěl však dráždit sestru ani urážet lékaře, ani konečně budit zdání, že o zdraví nepečuje, že se snad chlubí svou bolestí...

Obul proto pokorně lehké sandály a za teplého dne si vyšel po dlouhé době opět do polí na procházku. Jaro hýřilo zelení, kterou počalo proplítat prvními kyticemi barevných květů. Hned za vsí potkal chumáč dětí, otloukajících pod vrbami tenké píšťalky. Staly se mu nevěrnými a opustily

ho, jakmile první sedmikráska vystrčila bílou hlavičku nad zelený drneček. Div po divu potom následoval. Rozkvetly žluté pampelišky, přiletěli ptáci, pestří motýli jako plamínky se třásli vzduchem, bzučely včely a čmeláci, po polích vrzala kolečka, před pluhy a za nimi zpívali oráči písně plné stesku, touhy i radosti, život všude prudce kypěl a bujel, mízou nalité pupeny praskaly v korunách stromů, z nich se draly zelené lístky i růžové vonné květy mocně k líbajícímu je slunci — kdežpak si mohly děti vzpomenout uprostřed tolikerých divů na faru a dřevěné ovečky v ní! Ale jakmile spatřily Holoubka, vypískly radostí, letěly k němu a Holoubek, jak mohl, pospíchal k nim. Stará láska nerezaví!

„Co to nosíte na nohou?“ hned se směle optal Petříček, který byl nejen nejkurážnější, ale s panem farářem také nejdůvěrnější.

„Skoro nic, ani to necítím,“ usmál se Holoubek.

„Nějaké dřavé střevíce.“

„To žádné střevíce ani nejsou — mají pásky jako brusle,“ prohlížely si děti na vsi nevídanou novinku a farář jim zálibně ukazoval nohy.

„Ale do vody s tím lézt nesmíte, to byste si nabral, měl byste pak mokré nohy a dostal byste rýmu a kašel,“ napomínal Petřík svého velkého přítele zcela tak, jak slýchal od maminky doma.

„Nepolezu, neboj se. Jsem rád, žes mi poradil,“ vážně odpovídal kněz.

„Kdybyste přece chtěl s námi do louže, musíte se napřed zout, vyhrnout kalhoty a jít bos.“

„Ano, to udělám.“

„Vždyť vy to neuděláte!“ zapochyboval pánovitý Jára Boháč, který sám z celé dětské družiny měl ušněrované nožky v pěkných zánovních střevících, „zujete-li se, zuji se také,“ sliboval blahosklonně. Toužil proběhnout se naboso jako ostatní, ale bál se maminky; kdyby sevšak zul i pan farář, nic by se mu nemohlo doma stát, řekl by: „všichni jsme se musili zout, i pan farář“, a proto dychtivě čekal.

Holoubek si sedl na zelenou mez a už rozpínal přezky na sandálech ... V té chvíli splynul teprve dokonale s dětmi.

„Zuj obuv z nohou svých: nebo místo, na kterém stojíš, země svatá jest,“ zdálo se mu, že jako kdysi Mojžíš na poušti slyší i on boží hlas. Děti —

takový zázračný hořící keř, který hoří, hoří, a co lidstvo lidstvem bude — neshoří! Hoří láskou, čistotou, nadšením, pravdou a upřímností. Jejich společnost neotravuje, nedovedou ještě ranit duše do krve, ztrpčít život pomluvou a závistí. Někdy sice zalžou, chlubí se, sváří se, žalují na sebe, ale všecko je u nich tak nevinně dětské, tak rozkošně hloupoučké a průhledné, že jim Holoubek ze srdce odpouští, rád je poučí, napomene — a zapomene. Zde pochopil víc citem než rozumem, proč řekl Kristus „Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich jest království nebeské“, a poznal, jak úzce souvisí s těmito slovy jiný výrok Kristův: „Nebudete-li jako maličci tito, nevejdete do království božího“. Ano, v Třešticích ani žebráci nejsou chudí duchem. Tam žijí vesměs jen lidé vysokého, zpupného ducha, nadutí a pyšní, ješitní a samolibí, lakomí a svárliví, lidé, kteří chtějí, aby jim kněz lichotil i na místě božím — v kostele a při slově božím — v kázáních. Nechtějí nic slyšet o svých hříších, o smrti, soudu a věčnosti, s odporem snášejí výtky a káry, pravda je uráží a popuzuje. Ó, Holoubek ví, jak pochodil na kazatelně, když mužně a poctivě, „včas i nevčas, vhod i nevhod“ kázal zákon boží. Až na okresní soud ho hnali... Ano, naši lidé chtějí se i ve chrámu opíjet chválou, poslouchat o „dobrém a zbožném českém lidu“, o slávě předků, chtějí být litováni a hlazeni jako nevinní mučedníci, kteří jen trpí ústrky, klesají pod břemenem prací, kdežto Holoubek mluvil o jejich nestřídmosti, nevěře, o lehkomyšlnosti a hříšných zábavách, o nevzdělanosti a surovosti, o lakotě a necitelnosti a mluvil o tom nemilosrdně a bezohledně, nic nebalil do hedvábných papírků krasořečnictví, nespokojoval se snad jen více méně průhlednými narážkami, poťouchlým výpadem nějakým, naopak mluvil o všem určitými, přesnými slovy, každému srozumitelnými, hlas mu při tom zvonil jako ocel a věty se leskly jako ostří nože. Nedovedl rozřeďovat zásady Kristovy, neuměl je sladit malinovou šťávou a navoňovat kolínskou vodičkou, řeč jeho byla „Ano, ano, — ne, ne“, krutá, nahá a bezohledná... Lidi to táhlo do chrámu, svíjeli se někdy pod kazatelnou zlostí i bolestí, cítili, že Holoubek šlehá zrovna důtkami, pepř že jim sype do otevřených ran, ale otrásli se potom příjemně rozčileni a každý si v duchu řekl: Mě se to přece netýká, já takový neznaboh a dareba nejsem. Děkuji Tobě, Bože, že nejsem jako jiní lidé ...

Holoubek kázal a kázal — ale výsledek žádný neviděl. Hrách na stěnu házím, vodu na husy leju, slova má padají na skálu — musil si říci, když přemýšlel o veškeré své činnosti v Třešticích. Ničím nedobyl si lidská srdce, ani štědrostí, ani láskou, ani dobrotou, ani přísností. Dobyl si sice u mnohých úctu a vážnost, ale jejich vůdcem, pastýřem se nestal, jeho kázáním a příkladem se nikdo neřídil, zůstával osamělý na svých cestách, a to ho naplňovalo smutkem a bolestí, protože po cestách jejich a společně s nimi kráčet nemohl a nesměl...

„Nu, tak si pospěšte!“ křičeli hoši netrpělivě, když si Holoubek dlouho hrál s řemínky dosud nezvyklé obuvi.

„Hned, hned to bude, jen co tahle hloupá přezka povolí,“ krotil je a hmoždil se s nepoddajnou sponkou, která dosud nebyla ochozena.

„Ukažte, my vám pomůžem,“ sesypali se kluci kolem nohou a zuli Holoubka i z punčoch.

„A teď už můžete jít s námi,“ zvali ho upřímně. Holoubek poslechl. Nezvyklý pocit se ho zmocnil; cítil, jak ho píchá písek, jak studí tráva, našlapoval nejistě, děti se smály a srdečně mu dodávaly odvahy. „Jen se nebojte, nic se vám nestane,“ falešně si vykládaly jeho pomalé, ostražitě krůčky a cítily se šťastné, že v něčem vynikají nad pana faráře.

„Podejte nám ruce, my vás povedem,“ a Holoubek natáhl k nim dychtivě obě ruce...

Pan starosta Boháč chvíli pozoroval za vrbou kněze i děti. Když teď Holoubek s dětmi skutečně vlezl do vody a brodil se v ní, statkář se opravdu lekl.

Už to jiné není, pomátl se, v hlavě mu přeskočilo, zbláznil se — chudák — zdětinštěl na dobré dobro, kmitlo se statkáři hlavou a cítil, že jako hlava obce má povinnost, aby zakročil a předešel snad ještě větší pošetilosti.

Musím na něho zvolna, mírně, po dobrém, říkal si v duchu starostlivě. Vystoupil ze svého úkrytu na polní cestu, zakašlal, hlučně vykročil, a když si ho nikdo nevšímal, hlasitě pozdravil:

„Poklona, důstojnosti, co ráčíte lovit? Snad ne raky?“

„I toto, vždyť vidíte, brouzdám se jen ve vodě, lékař mi to nařídil.“

„Ale voda je dosud studená, abyste si neublížil. Nešel byste se mnou?“

„Pročpak ne. Opravdu zatroleně studí,“ přisvědčil Holoubek a lezl z vody, ve které už stál sám. Kluci se rozběhli, hned jak Jára ustrašeně zašeptal: „Tatínek!“ Farář se pomalu obouval a mezitím vykládal panu starostovi o vodoléčbě. „Teď mám asi půl hodinky chodit, až se do nohou dostaví příjemný pocit tepla. Ale nevím, nevím. Mívám nohy jako ledové.“

„Tak je to tedy,“ oddychl si zklamaně Boháč a zasmál se vesele: „Pro mě by vodní kúra nebyla, sklenice plzeňského je přece jen nejlepší medicína na světě.“

„Mýlíte se,“ vážně řekl Holoubek, „vodu stvořil Pán Bůh, kdežto pivo vaří lidé, vodu nelze postrádat, to je živel, bez kterého nelze žít právě tak jako bez vzduchu anebo bez země anebo bez ohně, ale bez piva je živo mnoho lidí, dobře živo a dlouho.“

Protivo protivná, pomysll si statkář, horše se v duchu, že farář hned tak vážně odpovídá, ale nahlas ochotně svědčil: „Ovšem, ráčíte mít zcela pravdu, slyšel jsem, že jste ráčil přestat pít pivečko.“

„Přestal a nadobro,“ přisvědčil hned farář ohnivě, „stal jsem se přísným abstinentem.“

„Není to tak trochu z nouze ctnost?“ špičatě se optal Boháč.

„I není,“ usmál se Holoubek, „vždyť přece víte, že se dávno štítím hospody; už tehdy, když jsem býval zdráv jako buk, zanevřel jsem v Třešticích na hostince.“

„A proč, prosím?“

„Protože jsou pařeništěm všech neřestí.“

„Naopak, jsou sídlem politického nadšení našich spolků a jednot, tam se pořádají schůze a přednášky, hraje se divadlo, koncertuje se, můžeme být hrdí na náš hostinec, stal se naším pravým národním domem.“

„V tom právě leží naše největší národní neštěstí.“

„Jak to?“

„Takhle: Všecky schůze, zábavy, divadla a koncerty jsou jen záminkou, aby se lidé mohli otravovat alkoholem, utíkat z rodinného kruhu, hovět chtíčům a náruživostem. V hospodě vám všecko jaksi lépe chutná než doma, i láska, i jídlo, i pití, i zábava. Všecko se vám zdá u piva pikantnější a růžovější. Doma sedíte jako na trní, dočkat se nemůžete večera, a kdyby

vás na řetěz uvázali, utrhli byste se a po osmé večer běželi do hostince. Domů ovšem nespícháte. ‚A ještě si dejme jednu! — tak ještě jednou rozdej karty dokola‘ — nutíte se navzájem, jen aby se váš pobyt v kouři a puchu mohl o půl hodinky protáhnout.“

„Člověk přece potřebuje osvěžení, zábavu,“ zmohl se statkář k odporu.

„A tomu vlastně říkáte osvěžení? Zábava?“ dával se dále unášet rozhorlením farář, „což jste slepý a nevidíte, že v každé české vsi hospoda se stala cisternou, do které se svádějí výměty a močůvka z celé obce? Řekněte, prosím vás, kde vzniká nejvíce sporů, hádek a pranic? Kde je naše Monako, ve kterém chudí hrajou o sirky a vy o zlatky a desítky? Kde se jedná o koupi nebo prodeji? Ba i sňatky svých dětí smlouváte v hospodě. Eh — „ mávl Holoubek rukou — „darmo mluvit. Řada mých kázání o tom jednala, ale hluší jste a pravdu slyšet nechcete, proto se vyhýbáte kostelu.“

Boháč se zaradoval, že řeč dostala se na jiné pole, a hned se ozval: „To už nám, důstojnosti, musíte prominout. Uznáváte přece, že vzdělaný člověk se nejkrásněji modlí v přírodě, vyjdu si ráno —“

„Bez urážky, pane Boháči —“ vzplanul Holoubek znova — „to, co jste teď řekl, je lež, pouhá fráze, vyčtená a nezažitá. Mluvme si pravdu. Ano, vyjdete si nyní po jaru každý den do volné přírody boží; ale na Boha si při tom ani nevzpomenete. Díváte se úzkostlivě, vychází-li řepa, nežloutnou-li jaře, nepodesychají-li ozimy.

I v létě upíráte oči k nebi, ale jen proto, abyste poznali, vychází-li slunce krvavě nebo zapadá-li do mraku, bude-li pršet nebo vítr vát. Na podzim se staráte v přírodě, aby vám nikdo netahal brambory, nekradl řepu a ovoce, pátráte, kam zapadají koroptve, kde křížuje srnec anebo alespoň zajíc. Vy nejste schopni na Boha myslet.“

„Dovolte, pane faráři —“

„Ano, váš duch tak zlenivěl — „ nedal se farář vyrušit — „že při nejlepší vůli nejste už ani schopni samostatně myslet, svůj vlastní úsudek si utvořit; vy čekáte na jediný duševní pokrm, na noviny své strany, ke které se hlásíte. Tam se vám všecko podává hotově, pěkně jako na míse upravené, oděné ve vzletná slova a v ohnivě, radikální věty, zcela tak, jak to průměrný český člověk miluje. Když prší, běží voda po okapních rourách, zachycujete

ji v sudu a nabíráte pak tu měkkou vodu na špinavé prádlo. Takovým sudem jsou i noviny, které zachycují splašky české veřejnosti, a z tohoto sudu v hostinci čerpáte svoje vzdělání, hasíte duševní žízeň, nabíráte moudrost politickou i náboženskou, nadšení i přesvědčení. Se svými pochybami, dotazy a starostmi běžíte do novin a neostýcháte se papouškovat a za své přesvědčení vydávat vyčtené názory a odpovědi. Jak je to pohodlné a ubohé! Všecko jako houba pivem nasáklé. V tom pivním ovzduší duch zdejších lidí pozbyl veškeré pružnosti, přišel o všecko samostatnost. Svaly těla, které nepracuje, zhadrovatí a zeslábnu. Také duch, který se vyhýbá duševní gymnastice — samostatnému přemýšlení —, zbahní, otupí, dá se jako psík vést na provázku různých hesel, módních a časových frází, uvázat poslušně ke každé boudě a otrocky poslouchat každého pána.“

Boháč překvapeně poslouchal. Cítil, že kněz má pravdu, ale hlasitě se k tomu přiznat nechtěl. Náhle se však zaradoval a po chvílce napjatého ticha radostně, ba výbojně se ozval: „Nuže, důstojnosti, když je tomu tak, pročpak nejdeme za vámi? Vždyť vy jste přece náš pastýř! Jste k nám přímo poslán, abyste nás vedl. Proč vaše slova nemají tu sílu, aby takové duševní lenochy ovládla?“

„Vidíte, pane Boháči,“ zesmutněl náhle Holoubek a hlas jeho nezně už jasně jako kov, „mnoho jsem právě o tom v posledním čase přemýšlel. Hezkou řádku let jsem mezi vámi strávil. Viděl jsem vaše třenice politické i třídní, vaše slavnosti Husovy i Komenského, celou vaši rozpoltěnou českou duši. Pozoroval jsem, jak vždy a všude zůstáváte na povrchu a nemáte odvahu proniknout k jádru, nedovedete podříditi zájmy stavovské, sobecké zájmům celku, žít ne pro časnost, ale pro věčnost. Vykládal jsem vám o lásce k bližnímu, o skutcích křesťanského milosrdenství, velebil jsem střídmost a čistotu, horlil proti lichvě a lakotě, proti zášti a sobectví — ale moje řeč vám zní cize. Stojím mezi vámi vskutku sám a sám se svými názory, časový proud vás unáší dravě řečištěm života a já nemám tolik síly, abych vás vytrhl a postavil na pevný břeh. Srdce lidu zledovatělo, vroucí slovo se ho netkne. Jádro vašich předků ztrouchnivělo, ve vás zbyla jen skořápka. Vy se spokojujete formálním příslušenstvím k církvi svaté, ale o vlastní jádro učení Kristova se nestaráte, podle něho nežijete. Chvilími se

mi zdá, že vás zrovna slyším mluvit: .Faráři Holoubku! Co tu chceš? Kdopak tě k nám zval? Tys u nás zhola zbytečný. Bez tebe by se většina z nás ve škole, v obci i v životě zcela dobře obešla. Tvé služby nepotřebujeme. Trpíme tě, že se nám vnucuješ, vážíme si tě jako člověka a občana, nikoli však jako kněze —‘ proto se mi často mezi vámi stýská a proto nemohu a nemohu s vámi srůst, sbratřit se a splynout.“ Knězi se ke konci chvěl hlas a Boháč cítil, že v očích Holoubkových stojí slzy ... Víc citem než rozumem pochopil, jaký je farář čistý a ideální člověk, a bylo mu ho náhle líto. Musím ho nějak potěšit, myslil si v duchu, aby se ještě více nerozcítil, škodí mu to, a proto řekl nahlas bodře, usměvavě a blahosklonně: „Musíte už s námi mít trpělivost, my staří už jiní nebudem, nás nikdo a nic nepředělá, ale neračte zapomínat na naše děti, ta drobotina zrovna na vás visí.“

„Ach, děti! Ano, děti. Hořící keř na poušti zdejšího života!“ povzdychl si farář hned veseleji i nadějněji a v duchu spatřil rybníček, v něm šplouchající se děti a sebe mezi nimi. Jakou čistou radost tam pocítil a hned jak mu potom zhořkl život za hovoru s panem Boháčem!

„Jsou teď mou jedinou a poslední radostí,“ řekl vroucně, a rychle rozloučiv se se starostou, belhal se k faře.

Vodoléčba a zvláště chůze naboso hned napoprvé velice se mu zalíbila. Dospělí sice si vykládali dost hlasitě, že to farář dělá z lakoty, aby ušetřil boty, leckteré dobrodružství ho při tom potkalo, mnohá nepříjemnost se mu stala, ale zato s dětmi teď splynul skoro úplně. Dobył jejich srdce a pocítil přitom čistou, závratnou radost. Jeho vlastní útlé dětství, zasypané popelem dávno vyhořelých ohňů, zavalené rumem pobořených i zřícených staveb, v něm ožilo a dralo se mocně na povrch duše. Nejen že chodil se svými malými přáteli bos, ale on s nimi i otloukal píšťalky, robil frkačky a moldánky o pěti dírkách, setřásal a sbíral chrousty, vyléval křečky, stéblem slámy vyháněl ze skrýší černé cvrčky, pořádal s nimi výpravy k řece i do lesa, opatroval je a léčil, rány jim ovazoval, ošetřil ukopnutý palec na noze, vytáhl z rány zadřený trn, zastavil krev z nosu crčící, vytrhl zoubek, a když se některému z nich cokoli přihodilo, neutíkali domů, ale rovnou na faru. Tam už slečinka zašila roztržený kabát, osušila mokré nohavice, vyžehlila pomačkané šatečky, skývu chleba pomazala máslem a pokapala medem,

takže i nejmenší broučkové znali cestu do fary a kolébali se po ní...

Červnové slunce plálo na nebi, v zahrádkách kvetly a voněly stolisté růže, na stromech se zapalovaly rané třešně, když přišel Holoubek do školy s těžkou starostí v duši.

„Co se stalo?“ optal se pan řídící, jakmile pohlédl na Holoubka a spatřil kolmou vráskou přetáté jeho čelo.

„Starost mám, zlatý příteli,“ povzdychl si farář upřímně.

„A s čím?“

„Se zkouškou náboženskou.“

„To snad ne,“ usmál se řídící, vzpomínaje si na dobráckého pana vikáře, jak si sousedsky a bratrsky o vizitacích počíná.

„Ba už ano! Máme změnu. Pan vikář se poděkoval a jeho nástupce nám oznamuje, jak on nyní bude vizitace konat,“ a tahal ze šosáku úřední přípis.

„Každé nové koště dobře mete,“ mínil učitel.

„Tohle se obzvláště chce přičinit,“ souhlasil Holoubek a četl, jak se má pan vikář uvítat hlaholem zvonů, špalírem dětí že má kráčet do kostela, zkouška náboženská že se nebude již konat v kostele, nýbrž ve škole, třídy že mají být ozdobeny, rodiče dítek pozváni, některé dítě že má pana vizitátora uvítat před zkouškou, jiné po zkoušce mu poděkovat a obě mu podat po kytici. Nežádám to pro sebe,“ psal nový vikář v oběžníku, „ale žádám, abyste se podle těchto pokynů zachovali pro důstojnost úřadu, který jako zástupce biskupův konám, k větší cti a slávě boží a ku prospěchu církve svaté.“

„To se tak obyčejně říká,“ usmál se řídící, ale Holoubkovi do smíchu nebylo. Drbal se v hlavě a povzdychával: „Zatrolená věc! Jakpak to svedem! Novoty patří ke všem všudy rohatým. Starý pan vikář přijel, sloužil mši svatou, přivedli jsme dětičky do kostela, vyzkoušel je, pochválil, rozdal jim obrázky, oznámil jim, když tak pěkně odpovídaly, že mají celý den prázdnou, na faře pak posnídal, podepsal matriky, vzkázali jsme si pro vás, ještě před obědem jsme si hodili dardičku, po obědě mariášek a kvečeru pan vikář spokojeně odjel. Ale teď Bůh milý ví, co se všechno bude dít. Zkoušet se nebude v kostele, ale ve škole, každá třída zvlášť. Posedíme si tu! A pak to

vítání! Kde je jen sebrat?“

„Račte být bez starosti. Tuhle Jínovic Mařka deklamuje jako herečka, hlavičku má otevřenou a hlásek jako zvonek, za dva dny tomu žabku naučím,“ a už sahal do skříně po „gratulantu“, z něhož opisoval dětem přání pro rodiče, kmotry, strýčky a tety.

„Tuze budu povděčen,“ zaradoval se Holoubek, „cent ze mě spadl. Nevím, kde mi hlava stojí. Musím se přičinit nejen zde ve škole, ale i kostel třeba vysmýčit, farní kancelář dát do pořádku, úřední knihy prohlédnout, paramenta, prádlo, kuchyni, sklep, tak důkladně to bude brát.“

Když si Holoubek vyšel kvečeru na procházku, Jínovic Mařka seděla na mezi, její husy se pásly v jeteli, ale ona neviděla, neslyšela, oběma ručkama svírala hlavu a dřela „vítání“.

„Tak jen se uč,“ pochválil ji farář, „já ti zatím napasu husičky,“ — a už je vyháněl ze škody. I ostatní děti nesměly jinak ven než s katechismem v ruce a pan farář je na potkání zkoušel, opravoval, vykládal, hrozil i sliboval.

Konečně nadešel den zkoušky. Po mši svaté všecko se hrnulo z kostela rovnou do školy. Třídy byly vymyty, na stolku bíle pokrytém černal se výkaz s třídní knihou a porcelánová váza z výbavy paní řídící čekala na kytici, kterou v první lavici na kraji opatrovala Jínovic Mařka. Srdíčko Maře v těle strachem tlouklo jako lapenému ptáčku, bílé šatečky má jako andělíček na oltáři přepásané růžovou stuhou, na vypletené a nakadeřené hlavičce jí sedí věneček jako korunka, v hlavičce má pěkně složené uvítání, ale přece pro jistotu ještě šilhá po papírku, na němž se černá uvítání krasopisně opsané.

„Po-chvá-len-bud'-Pán-Ježíš-Kristus!“ vstává náhle celá třída a hlučně sborem vítá vcházející hosty: pana vikáře, místní školní radu i pana faráře, který se dnes tváří kupodivu vážně a slavnostně. Sotva se děti pomodlily, dává pan řídící pokyn Maře Jínovic a ta za hrobového ticha vystupuje před lavice. Oči všech se zalíbením hledí na malou řečnici a všichni dychtivě napínají uši, aby jim ani slůvko neušlo.

„Důstojný pane!“ jako stříbro zazvonil dětský hlásek.

Jako bodnut trhl sebou pan vikář, naklonil se k Maře a vlídně řekl: „Vele, holčičko, vele!“

Jínová podívala se překvapeně, odkašlala a spustila znova: „Důstojný pane!“

„Povídám, vele!“ o poznání přísněji hned vzápětí se ozval vikář. Dívenka se podívala znova na durdícího se pána, očka se jí zamžila a hlásek se zatřásl, když potřetí chtěla spustit tak, jak měla na papírku napsáno, černé na bílém: „Důstojný pane!“ Ale vtom se jí rozbřesklo, proč na ni pan řídící mrká, pan farář napovídá, a radostně se rozkřikla: „Velebný pane!“

Tu se pan vikář nadul a řekl nesmírně vážně: „Mně se neříká důstojný, ani velebný, ale veledůstojný pane, protože takových pánů, jako já jsem, má pan biskup pouze dvanáct v celé diecézi.“

Mařka chtěla říci „veledůstojný“ — i ona řekla však jen „vele“ — a vtom jí hlásek přeskočil, zachvěl se, zlomil a ustrašené dítě se dalo do křečovitého pláče. Pan řídící ji vzal něžně za ručičku, posadil ji do lavičky, pohladil po červených tvářičkách, z ruky jí vytáhl kytici a nějak zhurta zabodl před vikáře do prázdné vázy.

Holoubek odvrátil hlavu do kouta, odplivl si a počal hned zkoušet z bible o pyšných andělích a jejich pádu, ač vlastně mýnil začít od Adama ...

MONSIGNOREM

Sotva se pan vikář hned po náboženské zkoušce vrátil do fary, usmál se lahodně na Holoubka a sladkým hlasem mu povídal: „A ještě, pane bratře, abych nezapomněl, mám zde něco od nejdůstojnější konzistoře pro vás.“

„A to si Kulich pospíšil,“ usmál se i Holoubek vesele, „slíbil, když mi přijel na funus, že se přimluví, abych byl vyznamenan, že už pomalu všichni z našeho ročníku jsou buď notáry, nebo děkany, nebo alespoň sekretáři.“

Vikář vytáhl obočí do výše, až se mu čelo zvarhanělo, úsměv uletěl z tváře, sáhl nesmírně vážně do kapsy hedvábného taláru, vylovil odtud složený arch papíru, pozorně jej rozložil, opatrně přihladil a znova si jej důkladně pročítal, až se Holoubek v duchu durdil nad tou obřadností, myslel si: To je nějakých krámů, mohl by jednoduše říci: zde je dekret a dostanu

tolik a tolik stříbrných jako taxu pro konzistorní kancelář a pro sebe.

Vikář jako by uměl číst myšlenky, odtrhl oči od papíru, zadíval se na Holoubka, zakroutil hlavou a suše, ledově promluvil: „Strašně se mýlíte, pane bratře, tento list neobsahuje pro vás nic příjemného, naopak ukládá mi vyslovit vám ostrou důtku.“

Holoubek by se byl v té chvíli nejraděj i udeřil přes ústa. Už zase jsi se dal unést svou žvanivou fantazií a teď stojíš jako zahanbený chlapec, dobře ti tak, plísnil se v duchu, začervenál se a v hrozných rozpacích překotně mluvil: „Ale ovšem, ovšem, zmýlil jsem se, to on Kulich mi sliboval důtku, ostrou důtku, ale rád bych věděl, proč a zač,“ opanoval se už, hlas se mu vyrovnával a tvrdl.

„Protože omezujete právo vysoce urozeného pana patrona.“

„Vždyť ho takřka ani neznám, za starého pana hraběte jsem sloužil rekviem, za které je mi jeho nástupce dosud dlužen.“ — Už zas, ozvalo se v Holoubkovi svědomí a hned se odmlčel, jako by uťal.

„Ale mladá paní hraběnka tu bývá.“

„Ano, někdy třeba i týden.“

„A zavítá třeba i do chrámu.“

Aha: vzcházel Holoubkovi světlo, ale mlčel.

„Při takové jedné příležitostné návštěvě chrámové našla patronátní lavici nejen otevřenou, ale i obsazenou, lidmi obsazenou.“

„To našla,“ kajícně se přiznával Holoubek.

„A kdo se opovážil ji otevřít?“

„Já, vlastnoručně já.“

„Tedy se přiznáváte?“

„Tot! Snad bych nezapíral.“

„Nuže povězte, proč jste tak učinil?“

„Ale příčina přece leží na dlani — aby si mohli lidé sednout.“

„K tomu účelu stojí tam celá řada jiných lavic.“

„A když nestačí?“

„Musí osadníci stát.“

„U prázdné lavice?“

„Ano, u prázdné lavice, je-li patronátní, to je právo patronovo, to byste

měl jako farář vědět.“

„Kdepak tohle stojí v církevním právu?“ zahořel Holoubek náhle jako smolná pochodeň. „Já jsem se učil, že mu patří čestné místo v chrámové lodi, jedno místo, a ne celá lavice. A celou lavici i dvě bych mu přál, kdyby této výsady používal. Náš kostel neviděl však dosud ani starého, ani mladého hraběte. O prázdnou, uzamčenou lavici opíraly se ženy, udřené týdenní prací v panských polích a lesích, a závistivě šilhaly po pohodlném klekátku i sedadle, kde by si pohověly místo svého jasného chlebodárcce. Utrhl jsem proto kleštěmi zámek, vysadil dvířka, odnesl je na půdu a lavici učinil přístupnou všem bez rozdílu.“

„Co byste si však počal, kdyby se tak zčistajasna objevil pan patron?“

„Povím vám to,“ šťastným, blaženým úsměvem zazářil teď farář a vypravoval: „Jedné neděle stojím na kazatelně a kážu. Najednou zahrčí před kostelem kočár a ve dveřích se zjeví prostě oděná paní. Lidé se ohlížejí a až na kazatelnu slyším, jak si osadníčkové šeptají: Hraběnka! Paní hraběnka přijela! a už se hrnou ven z první lavice. Patronátní lavice byla prázdná, než k ní paní patronka došla. Usedla si v ní skromně na samý krajíček, upřela na mě pomněnkové oči a pozorně poslouchá. Najednou však vidím, jak pod kazatelnou stojí těhotná dělnice Mrázková, sotva se na nohou drží a ve tváři mění všechny barvy. Přerušil jsem tedy kázání a povídám: „Ale, Mrázková, což jste slepá? Nevidíte, že je patronátní lavice prázdná, jen se paní hraběnky nebojte, vždyť ona je také žena a matka.“ Paní hraběnka se andělsky usmála, patrně mi porozuměla, ač je prý kovaná Němka, odšoupla se hned od krajíčku, ohlédla se, kývla na Mrázkovou, aby jen šla, a když se k tomu hned neměla, vystoupila z lavice, vzala dělnici za ruku a přivedla si ji do lavice. Roztomile jí to slušelo a všechnen kostel si v té chvíli hraběnku zamiloval. Ach, to je lidská paní, ta jistě nežalovala a nestěžovala si.“

„Stížnost byla podána,“ zase tak suše odvětil vikář, „a musí být vyšetřena a zodpověděna.“

„Musí! Hm! Musí! Tak bude. Napište tedy, podle pravdy napište, patron že si ani nevzpomene na Pána Boha, natož na své místo v třeštickém kostele. Ba že si na ně nevzpomenou ani jeho zámeční úředníci, pouze

jejich paničky a dcerky že prokážou Pánu Bohu tu čest a občas zavítají do chrámu, když si ve Vídni koupí nový kostým s kloboukem, aby ohromily Třeštice. Ty že se schovávají za hraběte a štvou ředitele k stížnostem,“ znova se rozehrál Holoubek, ale pak zesmutněl a skoro bolestně a více pro sebe zanaříkal: „Ach, náš patron! Ten neplní povinnosti patronovy, a proto také neužívá jeho práv.“

„A ještě jednu poznámku zde mám,“ zavrtával pan vikář oči do rozložených papírů, „kdypak jste ráčil být posledně na svatých exerciciích?“ optal se nevinným hlasem.

„Už ani nepamatuji,“ prostoduše přiznal se Holoubek.

„Ale račte vědět, že je nařízeno nejméně každým čtvrtým rokem se jich zúčastnit?“

„Ovšem, jakpak bych nevěděl, ale má největší vina, zanedbal jsem tu svatou povinnost, d'ábel mi stále kupil překážku na překážku, jednou to byly opravy fary, jindy kostela, jindy zase žně a polní práce, omluv a výmluv mám plno, ale polepším se, už jsem si umínil: letos, děj se co děj, utrhnu se od domova a pojedu.“

„Tak tedy určitě, sic jinak byste byl vyzván cestou úřední a byla by vám určena i doba a dům, kde byste se duchovním cvičením musel podrobit,“ hrozil ještě přísný vizitátor.

Holoubka pohrůžka píchla. „Exercicie znamenají pro takového vesnického kněze, jako jsem já,“ odpověděl drsně, „odpočinek, příjemnou změnu, úlevu a osvěžení. Každý rok bychom spěchali všichni na ně, kdyby to dovolovaly naše poměry i hmotné i služební, kdyby se nám jen vždycky podařilo sehnat k tomu potřebné prostředky, čas, zástupce v úřadě, kdybychom zkrátka měli takovou nucenou dovolenou, jako má třeba sebemenší a mladší bankovní úředníček, učitel, soudní písař a pomalu už kdekdo na světě.“

„A ještě do třetice všeho dobrého,“ načínal pan vikář ironicky z jiného soudku, „víte, pane bratře, tak zcela soukromě, mezi čtyřma očima, in camera caritatis, vás upozorňuji, že se zahazujete s tím chozením naboso, budete pohoršení. Celé dni se touláte s dětmi po mezích, snižujete svou důstojnost, celý náš stav uvádíte v posměch a opovržení.“

Holoubek otevřel ústa a zalapal po vzduchu. Ale pan vizitátor nepustil ho k slovu: „Vím napřed, co chcete uvést na omluvu. Lékař vám to poručil, vaše zdraví to vyžaduje, to je všecko hezké, nikdo by nemohl nic proti tomu namítat, ale musí se to dít s mírou, v mezích slušnosti a přípustnosti, aby se vám lidé nesmáli. Ale vy jste takový nešťastník, který všecko přepíná,“ pan vikář teď vstal a rozchodil se pokojem, zčervenal a zpřísněl, „ať je to ve škole, na kazatelně, ať v pastoraci — všude samá výstřednost. Mohu vám prozradit, že jenom vy jste donutil staříckého pana vikáře, aby se poděkoval. Váš neblahý pohřeb, který pan vikář obstarával ze své úřední povinnosti, ten mu dodal. Všude se mu smáli, všude se ho na to ptali, na farách, v okresní školní radě, na schůzích, ba i u nejdůstojnější konzistoře, takže raději čestný úřad vikáře ze svých beder složil. Vložil jsem ho — poctěn důvěrou Jeho biskupské Milosti — na svá slabá bedra, ale připomínám, že vám vaše výstřednosti trpět nehodlám.“

Berou mi děti! — ta myšlenka jako výkřik se ozvala nitrem Holoubkovým a jako rána dýkou až v srdci ho zabořila. Slzy mu vyhrkly do očí, ale sevřel rty a ani slovo nepromluvil, jen stál před vikářem jako zkroušený hříšník.

„Kdybyste však proti všemu očekávání nehodlal poslechnout,“ zas odměřeně, úředně pokračoval pan vikář, „nezbývalo by nic jiného než doporučit vám, abyste vstoupil na předčasný, nezasloužený odpočinek.“

„Do penze tedy?“ vydralo se Holoubkovi ze semknutých rtů.

„Ovšem, moc k tomu máme, vaše choroba poskytuje k tomu dostatečný důvod,“ víc a více nadouval se vikář. Lahodilo mu, že může ukázat moc, kterou mu skýtá nový úřad a na kterou si dosud nezvykl.

„Ano, můžeme vás k tomu úředně vyzvat a donutit,“ pronesl slavnostně a zastavil se před Holoubkem, který stál opřen o stůl jako ubohá lidská zřícenina.

Jaká to ruka po mně sahá? uvažoval v duchu. Čí je ta ruka? Studená jako led, tvrdá jako ocel a těžká jako kámen. Ne, to není teplá, měkká ruka matky církve, ani jemná a něžná ruka lásky otcovské a bratrské, ach ano, hrozící ruka práva, tvrdá, těžká a bezohledná ruka zákona, ruka bez soucitu, lásky a milosti, ruka, která dovede rdousit, ale neumí pohládit,

dovede srazit k zemi, ale nedovede pozdvihnout duši až k nebi...

Pan vikář dávno odjel a Holoubek ruku ustavičně cítil na hrdle.

„Pane, velebný pane, co je vám?“ udeřil na něj hrobníkovice Petříček hned, jakmile Holoubek druhého dne mezi děti opět přišel.

„Nic mi není, co by mi bylo?“ zalhával Holoubek.

„Vám něco schází,“ určitě prohlásil Boháčovic Jára a zahleděl se zkoumavě do smutné tváře farářovy. Mařka Jínovic se přitiskla ke knězi, drobnými prstíčky objala jeho velikou ruku, pozdvihla k němu své obláčkové zraky a zamilovaně se optala: „Kdo vám ublížil? Hněváte se na mě?“ a v tom dětském hlase se chvěla láska i úzkost, dojemná péče i starostlivé obavy.

„Děvenko drahá,“ oslzel Holoubek, hladě dítě po rusé hlavičce, „má děvenko drahá,“ opakoval ještě jednou a na více se nezmohl. Vyprostil se jemně z dětského kruhu a belhal se rychle k domovu.

„To se jistě hněvá pro to ‚vele‘ o zkoušce,“ usoudil moudře řídících Karlíček, a všichni mu ochotně přisvědčili. Pouze Mařka stála s prstíčkem v ústech a bolestně se dívala za vzdalujícím se Holoubkem... Srdéčko jí pukalo lítostí, že ho nemůže potěšit.

Děti však brzy zapoměly, Holoubek běhal s nimi zase bos jako dřív, vodil si je domů na angrešt a rybíz, na třešně i hrušky, ukazoval jim nové figurky na betlímek, do kterého se znova už s mnohem lepším zdarem pustil, až nadešly prázdniny, škola se zavřela a pole se otevřela. Po ostrých strniskách běhaly děti a kláskovaly. Holoubek s nimi nemohl. Sedával jen na mezi, žmolil mezi prsty šalvěj, mateřídoušku nebo řebříček, sál jejich silnou vůni a díval se na své malé přátele. Viděl je všecky čiperné, pružné, veselé a mimovolně si vzpomínal na provolání, jež se mu nedávno dostalo do rukou a jež volalo o příspěvky pro děti mrzáčky. I fotografie takových dětí tam viděl a tak ho to tenkrát dojalo, že poslal značný dar ústavu a umínil si i dál přispívat a příspěvky sbírat. „Klásek ke klásku a pojednou je snop obilí,“ filozofoval, hledě na děti, „krejcárek ke krejcárku a hnedle zlatka. Ano, k betlímku postavím pokladničku a vysvětlím velkým i malým, proč tam stojí. Sám jsem také mrzák, ale mé dětství bylo radostné jako těchto dětí zde, dovedu proto pochopit, jak strašný má osud chromé nebo slepé dítě.“

„A v městě se nikam nepodívám, ale mrzáčky tam navštívím,“ rozhodoval se, když už měl klášter vybraný, v jehož zátiší hodlal prožít duchovní cvičení, i když už skládal kleriku, brevíř, růženec a biret do staré cestovní tašky. Už se ani nepamatoval, kdy posledně paty z domova vytáhl, a skoro se těšil na tu cestu teď jako na příjemnou změnu. I Baruška se radovala z toho, že se bratr konečně rozhodl podívat se někam do světa. „A zajed' si domů, k nám, naši budou mít radost.“

„Což o to! Chtěl bych se pustit až do Markova, podívat se na jemnostpána, ale, milá holka, nejde to, v sobotu už mě budeš mít opět na krku,“ usmíval se Holoubek kurážně, louče se v pondělí ráno s domovem. Ale pak ve vlaku ho opustila všecka odvaha. Při každém trhnutí vozu úzkostlivě se chytil sedadla a byl rád, že šťastnou náhodou pan kontrolor ze zámku jel s ním v stejném oddělení do Markova na revizi a pomáhal mu cestou. Ve městě na nádraží i tašku mu vynesl a sliboval Holoubkovi, že jemnostpánu v Markově všecko vyřídí a na nic že nezapomene, že také Márinka mu přikazovala, aby zašel na faru, navštívil Hrby, Bučinu, pole Na kněžím.

„Také se poptejte, co dělá Francek s Bětkou, jak se jim vede, a hlavně ten brslen abyste tam sehnal,“ volal Holoubek, když se vlak dával znova na cestu k západu.

„V sobotu v poledne se tudy budu vracet i s brslenem — těším se tedy na shledanou,“ kýval pan kontrolor rukou ještě z okna.

Holoubek v nejlepší náladě dal se dovézt drožkou do kláštera, fortna za ním zapadla a na čtyři dni ho odřízla ode všeho světa. Nikoho zde neznal, nikdo se k němu nehlásil. Hrstka kněží, která se sešla, byla vesměs mnohem mladšího vydání, než byl třeštický farář, rektor koleje vykázal mu celu v přízemí, aby se nemusil namáhat po schodech do klášterního kostela, refektáře a zahrady, a tak tu žil opravdu jako poustevník šťasten a spokojen. Pociťoval rozkoš samoty, opojné krásy vnitřního, rozjímavého života a na domov si věru ani nevzpomněl. Postaral se Barušce o výpomoc pro neodkladné případy, kdyby bylo třeba někoho zaopatřit nebo pochovat, ostatní všecko mělo počkat až do jeho návratu a Holoubek byl jist, že ani té výpomoci třeba nebude. Ve žních nemají lidé čas ani umírat, ani se rodit, toť

v duchovní správě mrtvá sezóna. Proto si Holoubek žádnou starostí nelámal hlavu a všechnu pozornost soustřeďoval na ústa výmluvného exercitátora a pak do svého vlastního nitra...

Zatím však se v Třešticích dály velké věci.

Sotvaže farář odjel, přišel kolem desáté jako obyčejně listonoš. Usmíval se hned ve dveřích, hladil si vousy, tázal se po Holoubkovi, nedávaje z ruky noviny ani několik dopisů.

„Bratr odjel na několik dní,“ natahovala ruku Baruška po poště, „potřebujete-li snad podpis, buď to zde nechte, anebo přijďte až v sobotu.“

„I to ne, nenesu žádný recept, ale chtěl jsem gratulovat.“

„Gratulovat? A k čemu?“

„I božítku, slečinko, nač s tím dělat takové tajnosti. Už je to venku, sám jsem radostnou zprávu rozhlásil, tady ji máte černé na bílém,“ a vyňal jeden list a pozorně četl jeho adresu: „Vysoce důstojný pán, pan monsignore Josef Holoubek, papežský komoří a zasloužilý farář v Třešticích.“

Baruška jako by spadla z Měsíce.

„Ukažte,“ dychtivě natáhla ruku po dopisu.

„Prosím, a tu je druhý, třetí, tu je i korespondenční lístek od pana vikáře,“ jako karty tahal listonoš gratulace z objemné tašky.

„Proto on bratr odjel.“

„Zajisté; poděkovat se a představit, to musí každý vyznamenaný.“

„A vidíte, listonoši, mně řekl, že jede do kláštera na duchovní cvičení. Takový je. I před vlastní sestrou všecko tutlá a skrývá. To je náhoda, že jsem se to od vás teď dozvěděla, kdyby byl doma, hodil by všecko do kamen a ani slůvkem by se nezmínil.“

„Zde gratulace od pana poštmistra,“ pokračoval listonoš, „a zde ze zámku, páni říkali, že je to vyznamenání tuze vzácné a vysoké, jen biskupům a nejvyš ještě kanovníkům že se uděluje.“

„To jistě pan kanovník Souček si na bratra vzpomněl,“ dojata šťastna vysvětlovala si Baruška, pozvala listonoše do kuchyně, nalila mu kalíšek vína a hezky hluboko sáhla do kapsy, když mu podávala odměnu za radostnou novinu. Prohlížela a pročítala si pak ty lístky i jejich adresy,

poznala ruku markovského jemnostpána, z domova tatínek psal, co mu pan farář vyprávěl, jak se tomu všichni divili a jak je to těší, pan vikář stručně, odměřeně blahopřál k vysoké, zasloužené hodnosti, „multos annos“, ale to všecko bylo překonáno nazítří.

V úterý ráno přišli na faru pan starosta Boháč s panem řídícím.

„Rádi bychom věděli, kdy a kterým vlakem se váš pan bratr vrátí,“ natrásal se pan Boháč před žasnoucí Baruškou.

„Rádi bychom mu uchystali malé překvapení,“ usmíval se pan řídící tajemně.

„Pan farář sice zvěst drží pod pokličkou, ale už praskla, celé Třeštice, celá osada už ví, že se stal papežským komořím, a všichni mu to z hloubi srdce přejeme. Jako vzdělaní lidé víme, co se sluší a patří. V panu faráři je poctěna i naše obec. Daleko široko nebudou mít monsignora farářem jako my. Proto ho chceme slavně uvítat. Doufám, že si ve městě opatří fialový biret a talár —“

„Jak bratra znám, asi sotva,“ hlesla teď Baruška, stojíc jako v Jiříkově vidění, „na parádu si tuze nepotrpí,“ usmála se jemně, ale vděčně. Těšilo a hrálo ji vědomí, že bratra přece mají v Třešticích rádi.

„Potrpí — nepotrpí,“ odsekl hned pan Boháč, „kvůli nám už musí vyznamenání viditelně nosit, kdybychom mu insignie sami měli koupit. To se ostatně ukáže, hlavní věcí je teď zjistit, kdy se vrátí.“

„Řekl, že v sobotu večerním vlakem. Honzík mu má přijet naproti,“ prozrazovala ochotně Baruška.

„Honzík nikam nepojede,“ rozkazoval pan Boháč jako doma, „sám přivezu pana komořího ve svém landaueru, zatím tu buďte sbohem, v sobotu večer na shledanou — to budete otevírat oči, s jakou slávou vám sem pana bratra přivezeme.“

Baruška osaměla a ani vzpamatovat se hned nemohla. Stála chvíli jako zkamenělá a cosi jí říkalo, že by měla hned sednout a napsat bratru, co se chystá. Ale jakpak mohu psát, když vlastně ani nevím, kde v tom Babylónu bydlí, řekla si konečně a s povzdechem šla po práci. Pracovala však pouze tělem, duchem stále dlela u bratra, i v noci musila na něho myslit, zvláště když hrobník, kostelník, Honzík, služka, kdekdo jí vyprávěl,

co všecko se na osadě děje. V sobotu ráno přihnal se kostelník Jína s trakařem klestu, ověřil vchod do kostela i do fary a hlásil udivené Barušce: „Na kraji obce stavějí slavobránu, nesmíme se nechat zahodit a hrobník myslí, že by slečinka měla nechat zapíchnout a vypařit menší prasátko, Honzík by mohl dojet pro půlku piva, aby se o takové slavnosti mohlo alespoň předákům něco podat.“

„Ale ovšem,“ udeřila se do hlavy Baruška, „zaplať Pán Bůh, že jste na to vzpomněl, bratra by hrozně mrzelo, kdyby hosty nemohl uctít.“ A teď sláva posedla i jí. „Holka, nech všeho a leť honem pro řezníka,“ zavolala na služku, uvázala si ohromnou zástěru a už plula ve svém živlu...

O tom všem neměl ubohý Holoubek ani nejmenšího tušení. Přešlapoval v sobotu od jedenácti hodin netrpělivě na hlučném nádraží a liboval si, jak je mu pěkně. Jako po vybílání měl v duši čisto a jasno, celé jeho nitro zaplavila spokojenost a radost.

„Jenom nezapomene-li na brslen,“ říkal si v blažené náladě a umiňoval si, hned jak domů přijede, dokud je tak čistý a svatý, že se dá do práce, svatá rodina — střed betléma — jedině mu ještě schází. Lipové dřevo bylo dost dobré na ten boží dobyteček, na pastýře a krále vzal krásné jádro javorové, ale na svatou rodinu? Na tu možno vzít jen nejkrásnější dřevo — vonný, bílý a jemný brslen, rozhodl se dávno a pídil se po tom vzácném stromu. V Třešticích ho však nikdo neznal a o brslenu jaktěživ neslyšeli. „To je svaté dřevo,“ horlil Holoubek a vykládal o něm dětem, „listy má jako kopí, květ jako kalich, tyčinky jako hřeby a jeho červené plody jsou jako kněžské kvadrátky. V Markově, kde jsem kaplanovával, celý les byl tím krásným keřem lemován.“

Tak živě si Holoubek vzpomněl tenkrát na Markov, že hned sedl a psal jemnostpánu, aby mu opatřil brslenové dřevo a nechal vyschnout, pověděl mu, nač ho potřebuje, udal rozměry a poradil, aby je dal do mlýna, až budou posílat něco Márince, že by pak špalíčky mohli přibalit. Teď mu náhoda posloužila, že se setkal s panem kontrolorem a ten slíbil ochotně, že brslen přiveze, protože i jeho klouček — malý Ferdáček — betlémem celý nadšený utíká na faru a za panem farářem jako pejsek.

„Jen jestliže nezapomněl? Jestliže nezapomněl?“ přešlapuje Holoubek

netrpělivě jako na trní a už asi popáté se ptá, nepřijede-li vlak od Plzně.

„Už má signál, za pět minut zde bude,“ konečně mu odpověděl vousatý portýr. Holoubek hned sbíral svou tašku s deštníkem a postavil se na samý krajíček perónu. Po chvíli ohlušil ho rachot kol, třeskot nárazníků, řinčení oken, vlak se řítí do nádraží, Holoubek zahlédl u okna vlající šátek, za ním usměvavou tvář pana kontrolora a hned se rozběhl s vlakem, aby to okno z očí neztratil. Kulhal, dýchal, potil se, ale nepovolil.

Současně s vlakem se zastavil i Holoubek a hned do okna volal:

„Tak co? Nezapomněl jste? Vezete?“ Pan kontrolor však otevíral dvířka, pomáhal panu faráři na schůdky, i tašku mu vynesl, a sotvaže ho posadil proti sobě, hned sám povstal, zvažněl a slavnostně spustil: „Především, monsignore, račte přijmout srdečné blahopřání k vysokému, ale zaslouženému vyznamenání, Mária s dětmi musí přijít osobně gratulovat.“

„Zbláznil jste se?“ dal se do srdečného smíchu Holoubek — „co mluvíte? O brslenu povídejte — vezete jej?“

„Vezu, monsignore, jakpak bych nevezl a je mi štěstím, že mohu posloužit.“

„Pro mne a za mne, přezdívejte si mně jak chcete, ale prosím vás pěkně, ukažte mi ty špalíčky.“

„Mám je v koši, nevešly se mi do příručního zavazadla, ale hned jak přijedem, dovolím si je poslat.“

„A nemohl byste je vytáhnout hned na nádraží v Polanech, víme, Honzík mi přijede naproti, hned bych si je odvezl a prohlédl. Jakpak? Nejsou popukané?“

„Nejsou, monsignore, zdravé jako zvon.“

„Dobře, dobře,“ radoval se Holoubek, „a což, nemají mnoho součků? Víme, souček ve dřevě někdy leží šťastně, ale někdy zlobí a kazí celou práci.“

„Jsou hladoučké a lehoučké bez kazu a vady.“

„Ale voní asi — co? Víte, brslen, zvláště kůra, má vůni, které se nic nerovná.“

Čas utíkal a vlak ujížděl jako d'ásek. Míjeli stanici za stanicí a farář

stále mluvil o brslenu, o lípě, o javoru a jiných dřevech řezbářských, chlubil se, jak ve městě i školu řezbářskou navštívil, prohlédl a mnoho praktik tam odkoukal, nové nástroje že si veze, a hned je také ukazoval, těmi že lze provést i nejjemnější řezy.

Kontrolor ochotně poslouchal a pod kůží se smál. Chápal, proč Holoubek tolik hovoří, nechce ve své skromnosti, aby přišla řeč na jeho vyznamenání, aby nemusil s pravdou ven, byl v biskupském sídle, aby se poděkoval. Ale jeho — kontrolora — nikdy neoklame, jemu všecko pověděl markovský jemnostpán, i to, jak nyní nutno Holoubka oslovovat, i to, jaké roucho kněžské teď smí nosit, i to, na jakou důstojnost se třeštický farář ve kněžských řadách vyšvihl. Kontrolor si nemůže odepřít, aby neudeřil na Holoubka přímo a nepochlubil se svými vědomostmi. Farář už se také unavil výklady, a proto jakmile nastala malá pauza v hovoru, hned se ozval pan kontrolor: „Všecky nás sice těší vysoká vaše hodnost, monsignore, ale největší radost snad má markovský jemnostpán, že jeho kaplan to dotáhl na takový stupeň, lituje jen, že Katynka se toho nedožila.“

„Tak? A který kaplan? A jaké vyznamenání dostal?“ prostoduše se ptá Holoubek.

„Neračte zapírat, už nám neuklouznete, já sám už jsem zprávu psal své paní.“

„A co jste jí, prosím, psal?“

„Že ráčíte být jmenován papežským komořím.“

„Já? Pane kontrolore, kdo vám tohohle bulíka pověsil na nos?“

„Markovský jemnostpán.“

„Chudák. Někdo si z něho ztropil hloupý žert.“

„Nikoli, ukázal mi černé na bílém — v nějakém sešitě.“

Holoubek se zarazil. Duše se mu zakalila pochybností. Jemnostpán to mohl číst jenom v ordinariátním listu, kde na poslední stránce bývají osobní zprávy. Kulich snad si vzpomněl na slib, aby tak ... Ale ne, nenaběhne, jako naběhl vikáři. „Prosím vás, pane kontrolore, nikomu se ani slůvkem nezmiňujte, bude to jistě mýlka, musil bych přece o něčem vědět, nějaký dekret, jmenování, papír nějaký mít v ruce, ale ničehož nic nemám, nejsem si také žádných zásluh vědom.“ Ale než se Holoubek s panem kontrolorem

smluvil, vynořil se známý kraj, už zahlédli komíny cukrovaru, třeštickou věž, kontrolor vstával, tahal z poličky zavazadla a liboval si: „To nám ta cesta příjemně uběhla.“

„Pěkně, tuze pěkně,“ pochvaloval si i Holoubek připomínaje: „Na brslen neračte zapomenout, počkáme na nádraží, otevřete koš a vylovíte mi alespoň jeden špalíček, že ano?“

„Ale ovšem, s radostí,“ usmíval se kontrolor a v duchu si myslil: Stárne valem pan farář, jsme přece spolu stejně staří, a hle, jak on zešedivěl a zdětinštěl — vyklonil se z okna a pozoroval nádraží. „Paní s dětmi přijela mi naproti —“ hlásil radostně, „ale vašeho Honzíka nevidím — pan Boháč asi někam jede, stojí na perónu v plné parádě a v rukavičkách — nebo snad čeká nějakého vzácného hosta, snad pana poslance, má zde landauer a kobyly v parádních postrojích.“

Vlak se pomalu zastavil, Mária s dětmi přiběhla až k vozu, vítaly tatínka, a Holoubka si hned ani nevšimly, až se sám ozval:

„Prosím, milostpaní, nepřišel náš Honzík?“

„Ach božítku — pane faráři — pardon — ani nevím, jak vás teď titulovat — gratuluji — „

Vtom přistoupil k Holoubkovi Boháč. Konduktéři zasalutovali, zapískali a vlakvedoucí zatroubil, vlak se hnul a pan starosta spustil: „Vysoce důstojný pane komoří! Monsignore!“

„Je zle,“ chytil se Holoubek ruky pana kontrolora, „už je to vytroubeno.“

„Šťastné náhodě děkujeme,“ pokračoval pan Boháč, „že jsme se dozvěděli, co ve své známé skromnosti jste před námi chtěl zatajit. Jménem celé osady přicházím vám vstříc, pozdravuji vás v nové hodnosti, přeji, abyste se z ní těšil po dlouhou řadu šťastných let. Prosím, abyste usedl do povozu a já abych vás směl doprovodit.“

„Když to musí být, děj se vůle boží,“ vzdával se klidně Holoubek, „jen mi tuhle pan kontrolor vybalí brslen.“

„Neračte se zdržovat, celá shromážděná osada čeká u slavobrány,“ nutil starosta, koně také hrabali nedočkavě, pohazovali hlavami, až červenobílé stuhy na ohlávkách poletovaly. Dveře kočáru byly lemovány papírovými růžemi, a sotva si Holoubek usedl, bouchla nad Polany rána z

„národního děla“, za ní druhá a třetí na znamení, že pan Boháč skutečně veze monsignora. U slavobrány seřazoval se průvod. Školní dívky šly napřed, za nimi hasiči s hudbou — zpěvácký spolek Ozvěna, družičky, obecní zastupitelstvo a nepřehledný zástup lidu.

Jako vítr letěli koně a před branou zastavili. Šíralo se, tichý, teplý večer se snášel k zemi, na západě hořelo nebe záplavou červánků a na temném východě se matně leskl veliký Jupiter. Hasiči rozsvěcovali rychle lampióny, nad hlavami mihla se ruka pana řídícího v bílé rukavičce, zpěváci spustili: Dlouho buď zdráv, a sotva dozpívali, vystoupila z kruhu družiček Jínovic Mařenka s kyticí a měla překrásné uvítání ve verších. Po ní promluvil pan patronátní komisař, pan řídící a nakonec opět pan Boháč, který zakončil výzvou, aby shromáždění povolalo svému milovanému duchovnímu pastýři třikrát „sláva“. Shromáždění ochotně poslechlo, hudba zahrála tuš, spustila hned Šumí Marica a průvod se hnul k faře.

Třeštice třeští — říkal si Holoubek cestou, chápal však, že není v jeho moci, aby tomu zabránil, a proto se trpělivě všemu poddával. Ještě větší překvapení čekalo ho doma. Našel i na faře vyvěšený prapor, vchod ověnčený, celou farou voněla vepřová pečeně, zelí, jitřničky, na prahu kuchyně stála Baruška a cípem zamaštěné zástěry utírala si zaslzené oči a nahoře v sále bělal se prostřený stůl jako o pouti. Až sem doprovodili ho místní předáci, pan Boháč otevřel okno, uklonil se Holoubkovi a skoro mu rozkázal: „Musíte, monsignore, promluvit, lid na to čeká.“ A Holoubek opravdu, jako by také věděl, co se patří a sluší, poslušně přistoupil k oknu. „Sláva! Nazdar! Ať žije!“ ozvalo se mu vstříc, ale i hlasy: „Psst! Ticho! Chce mluvit!“ zjednávaly mu pozornost. Holoubek odkašlal, opřel se o rám, naklonil se maličko kupředu, jako na kazatelně činíval, a řekl jasným hlasem: „Lidičky, lidičky! Dnes mi voláte hosana a možná, že zítra budete křičet ukřižuj. Nevím, co jste si to vymyslili, vždyť já žádným monsignorem nejsem, do smrti nebudu, ani nechci být. Já jenom toužím, abych se směl stát jednou po smrti kanovníkem a sedět v kapitule u všech svatých v nebi. To bych přál ze srdce i vám, všecka světská sláva polní tráva. Máte-li mě rádi, poslechněte, zhasněte světla a jděte spat. Dobrou noc, lidičky zlatí, dobrou noc!“

Potlesk znova zaburácel, i „sláva“ se ozvalo, protože rozjařené shromáždění nemyslí a neuvažuje. Hudba zahrála ještě Kde domov můj?, potom, Hej, Slované! a průvod se hnul k národnímu hostinci, kde podle programu končila celá slavnost taneční zábavou.

Když se Holoubek obrátil od okna, kladl právě kostelník mísu vepřových řízků na stůl a hrobník z ohromného džbánu naléval do skleniček.

„Tak jen do toho, pánové, mám kapitální hlad,“ upřímně pobídl Holoubek, židle zarachotily a všichni se pustili s chutí do jídla. Jedli za hlubokého ticha, ale hned po prvním jídle se všem rozvázaly jazyky. První opět povstal pan Boháč a záře vnitřní spokojeností pronesl přípitek: „Velectění pánové! Slavnost se vydařila v každém ohledu. Pozvedám z té příčiny pohár a prosím, abyste připili se mnou našemu oslavenci na mnogaja ljeta.“ Pak mluvil patronátní komisař, po něm pan řídící, pak předsedové spolků — a táhlo k půlnoci, když konečně zhasla na faře světla, celou budovou rozhostil se klid a Holoubek, unaven jízdou i rozčilením, zvolna usínal.

„To bych rád věděl, jsem-li přece tím monsignorem či nejsem,“ byla poslední jasná jeho myšlenka, dal se všemu do smíchu a blaženě usnul.

VÁNOCE

Sotvaže pan vikář zaslal Holoubkovi gratulaci, rozležela se mu celá věc v hlavě. V pořádku postup rozhodně není. Dekret měla poslat konzistoř Holoubkovi cestou instanční, tedy vikariátním úřadem. A to se nestalo. Musil by o tom přece vědět. Poslala jej tedy do Třeštic přímo, což je vlastně pro vikáře urážkou. Jen vikář má navrhopvat zasloužilé kněze biskupovi, aby je vyznamenal. Kdo doporučil Holoubka? On — vikář — nejen že ho nedoporučil, naopak, ve své zprávě mu důkladně zatopil, vylíčil, jaké pohoršení dává osadě, jak běhá s dětmi bos jako chlapec. Odkud tedy vane Holoubkovi příznivý vítr? Patrně shora. Jistojistě ujímá se ho spolužák jeho, kanovník Souček, vulgo Kulich. Sám Holoubek se podřekl. Tak vysoké důstojnosti ani neočekával, byl by se spokojil titulem osobního děkana, ba i

pouhým notářstvím. Není však radno se ukvapit, pohněvat si kanovníka, ale také nelze mlčet, takové odkopnutí jen tak beze všeho vstrčit do kapsy. Pan vikář už vytahoval arch papíru a opatrně napsal přeuctivý dotaz, kdy dojde pro monsignora Josefa Holoubka, faráře v Třešticích, příslušný dekret, kterým jest jmenován papežským komořím, jakou taxu má zaplatit, anebo bylo-li snad — proti všem předpisům — obojí zasláno do Třeštic přímo.

V konzistoři působil vikářův přípis jako puma. Generální vikář se dal do smíchu, kancléř se rozhněval, konzistorní radové křičeli, to že je zas nějaká čertovina, ale tentokrát že Holoubek přestřelil, že si chce jistě vyprovokovat nějaké vyznamenání, ale to že je chybná cesta, protože projevuje nevážnost k samotné Apoštolské stolici. Černý mrak stahoval se nad hlavou nevinného faráře.

„Prosím, račte mi přidělit akt,“ přihlásil se k slovu pan kanovník Souček, „Holoubek je můj kolega, znám ho jako člověka velice veselého, ale naprosto nedychtícího po jakékoli hodnosti nebo cti a vyznamenání. Tuším nějaký omyl.“

„Každý omyl vyloučen,“ zvažněl pan generální vikář. „K vikariátnímu přípisu je přiloženo i číslo tamního krajinského listu, kde je úplný popis slavnosti, kterou třeštická osada pořádala na počest papežského komořího, monsignora Josefa Holoubka.“

„Jak je tohle jen možné?“ — „Neslýcháno!“ — „Úžasná smělost,“ rozhořčeně vykřikovaly hlasy.

„A ne dosti na tom,“ přilil pan generální vikář do ohně nový olej, „třeštický farář toho titulu patrně už dávno užívá, neboť ke spisu přiložil vikariátní úřad i zprávu spolku pro výchovu dětí-mrzáčků a v seznamu dobrodinců uvádí se tam výslovně i monsignore Josef Holoubek, farář z Třeštic,“ a prstem ukázal na řádku červeně zatrženou a opatřenou tučným vykřičníkem.

Zpráva šla z ruky do ruky, aby se celá konzistoř o ní mohla na vlastní oči přesvědčit.

„Skutečně!“ — „Drzost!“ — „I v tom vidět pýchu, že daroval takovou sumu, hned celých sto korun!“ — „To ani nikdo z nás — „

„A pak si stěžuje kněžstvo z duchovní správy, že se mu vede zle, když

může házet stovkami!“

„Tohle musí pan vikář přísně vyšetřit, sám napíše koncept odpovědi a potom teprve celou věc předložím Jeho biskupské Milosti,“ rozhodl konečně pan generální vikář a vytáhl nový akt.

Holoubek seděl bezstarostně doma skloněn nad špalíčkem brslenu a horlivě pracoval. Jeho vlastní dědoušek, jak se na něj z útlého dětství ještě pamatoval, tanul mu živě na mysli a jeho rysy, postavu, šat přenášel do dřeva. Práce šla od ruky až milo, a čím dále, tím určitěji se kloval ze špalíčku na světlo boží nábožně klečící stařeček s rukama sepjatýma, přioděný krojem sedláka z okolí Plzně.

„Pomáhej Pán Bůh,“ ozvalo se za Holoubkem.

„Dejž to Pán Bůh,“ odpověděl farář a ani se neohlédl, pozorně dlátkem ještě dotáhl květ na kožichu, pak teprve po hostu otočil hlavu, ale hned překvapením vyskočil. Pan vikář stál za ním, usmíval se a velebil: „Vy jste hotový umělec, kdo by to řekl, neměl jsem ani tušení, co všecko dovedete.“

„Tak trochu, tak trochu,“ upejpal se Holoubek v rozpacích, „ale račte jít dál, ke mně do pokoje; a viděla vás Baruška? Nějaké občerstvení aby podala.“

„I děkuji, děkuji! Nemám mnoho času,“ bránil se pan vikář, kráčeje po schodech do bytu farářova.

„Patrně někam jedete, jste hodný, že jste se u nás zastavil,“ rozplýval se Holoubek radostí hostitele.

„Jedu přímo k vám,“ dost suše odpověděl vikář, usedaje do nabídnutého křesla, „rád bych totiž viděl dekret, kterým jste jmenován papežským komořím, chtěl bych si opsat jeho datum a číslo pro vikariátní archív, neboť jak dobře víte, cestou vikariátního úřadu vám dekret nezaslali.“

„Já vůbec žádný dekret nemám a nevím, co jste si vzpomněli, vždyť já až dosud o ničem nevím.“

Vikáři se chtělo zavýsknout. Vyskočil, zamnul si spokojeně ruce, a ohýbaje se smíchem, volal: „Nu, věc neslýchaná, nechat se titulovat .monsignore‘, nechat se oslavovat, pořádat hostinu, přijímat gratulace, a všecko bez dekretu. Prosím vás, pane bratře, jak jste se mohl takhle

zapomenout? Víte, že už o tom vědí na konzistoři? Víte, v jaké kaši jste se octl?“

„Já snad ne,“ odtušil prostě Holoubek, „ale vy, pane vikáři, ano, vy.“

„Dovolte, já? Jak že já?“

„Nebyl jsem ani doma, po čtyři dni jsem konal kněžská duchovní cvičení u otců dominikánů, když došel váš lístek, na kterém mě titulujete papežským komořím a gratulujete mi k vysokému vyznamenání. Listonoš s tím obíhal celé Třeštice, pošt mistr vyzvonil v zámku i v Národním hostinci. Co se stalo, stalo se bez mé vůle, ba i bez mého vědomí.“

„Ale dovolte, kdopak se podpisoval a dával tisknout jako monsignore Josef Holoubek? Kohopak by napadlo přikládat si takový titul, když mu nenáleží?“ rozkřikl se teď vikář.

„A podpisoval jsem se snad já s tím titulem?“

„Ovšem že ano.“

„A kde? Kde? Kde jste viděl takový můj podpis? Kde jste četl, že jsem před své jméno napsal nešťastné slůvko ‚monsignore‘, které už se mě tolik natrápilo?“ bouřil farář.

„Ve zprávě spolku pro děti-mrzáčky, tam stojí černé na bílém.“

Holoubek zchladl, překvapením otevřel oči a odmlčel se.

„Aha, usvědčen! Daroval jste tam celých sto korun. Probírám se náhodou jmény dárců, sám jsem také přispěl, ovšem dvěma korunami, padnu přitom na vaše jméno, čtu: Monsignore Josef Holoubek, farář v Třešticích, zraku svému nechci věřit, ale myslím si: konečně všechno možné, třeštický farář má mocné přátele v konzistoři, vymohli mu v Římě vyznamenání, on z vděčnosti posílá lidumilnému spolku značný dar, nutno si ho teď předcházet, a proto jsem vám gratuloval.“

„A to on asi také markovský jemnostpán čerpal z téhož pramene,“ oddychl si Holoubek a čtverácký úsměv mu opět počal pohrávat kolem úst.

„Tož vidíte, nejsem tedy sám, který se dal svést. Proč jste se podepsal na zásilce jako monsignore?“

Farář neodpovídal, přehazoval jen kupu papíru, novin, časopisů, knih, hrabal se chvíli na stolečku, přeložil hromádku na divanu, podíval se i do koše na papír, až konečně zvolal: „Tady je,“ a vytáhl tenouký sešitek ještě

v pásce, jak jej pošta přinesla, rychle jej otevřel a hle — vikář nelže, ano, „monsignore Josef Holoubek“ skví se při daru jednoho sta korun mezi různými hodnostáři světskými i duchovními.

„Vy ovšem budete popírat, že jste se tak podepsal, ale věc je jasně vysvětlena a o více neběží. Těšilo mě, pane faráři, a lituji, že vám nemohu říkat ‚monsignore‘,“ vstávaje podotkl uštěpačně vikář a ještě ve dveřích dodal: „Vyřízení celé neblahé záležitosti dojde vám písemně.“ Holoubek hleděl za vikářem s otevřenými ústy, zapomněl ho samým překvapením pohostit i vyprovodit. „Což je to možné, aby si někdo mohl myslit, že jsem se takhle podepsal? Je možné, aby takové neblahé slůvko zvířilo tolik prachu?“ hlasitě asi popáté se ptal sebe sama farář, zabodávaje přitom oči do nešťastného sešitku a nevěda, má-li se smát nebo zlobit.

Pan vikář hned po návratu domů podal konzistoři obšírnou zprávu o celém případě. Když ji pan generální vikář v plenární schůzi opět přečetl, prohlásil odměřeně: „Vina farářova je zcela jasná. Navrhuji, aby byl na čtrnáct dní suspendován a dal do všech novin příslušné prohlášení. Za veřejný hřích musí být veřejný trest.“

„Navrhuji, aby byl suspendován pan vikář,“ stejně suše se ozval přísedící rada a kanovník Souček, „protože on vlastně faráře a všechny dobré lidi tam v omyl uvedl, on vlastně faráře ‚monsignorem‘ jmenoval. Zde, prosím, důkaz,“ a položil korespondenční lístek vikářův na stůl.

„Farář si titul neprávem osvojoval, spolková správa by si titul monsignora sama nevybájila,“ mínil kancléř.

„Správa spolku pro mrzáčky vysvětluje. Zde leží ústřížek poštovní poukázky jako důkaz, že chtěl farář poslat dar anonymně, a teprve když poštovní úřad anonymní podání peněz odmítl, napsal farář na kupón prostě své jméno a prosbu, aby jeho jméno vůbec uváděno nebylo. Je tudíž zcela nevinný.“

„U všech všudy rohatých, jak se tedy klam do té zprávy dostal?“ rozčiloval se generální vikář.

„Cherchez la femme* [*& Hledejte ženu],“ usmál se Souček a ukázal obšírný čtyřstránkový dopis. „Slečna, která bezplatně vede účty spolkové, sleduje ve zprávách tiskem vydávaných i agitační cíle. Prosí za prominutí,

že o své vůli uvedla plné jméno dárcovo, a ježto ve své hlavě nemohla srovnat darovanou sumu a prostého vesnického faráře, myslila, že nechybí, když mu dá stejný titul, jako má pan prelát sedlický, který rovněž zaslal sto korun.

Chtěla jsem dárci polichotit a udržet ústavu jeho přízeň — dělává se to tak i u jiných stavů, a neměla jsem ani nejmenší tušení, jakou nepříjemnost Vám, veledůstojný pane, tímto trikem způsobím. Prosím mnohokrát za prominutí a doufám, že proto spolku a ubohým dětem další přízeň neodepřete končí slečnin dopis. Co se potom událo, všecky gratulace, slavobrány, řeči, nejde na účet Holoubkův, ale vikářův, který znamenání vlastně na světlo vynesl a zdání pravdy mu dodal. Buď se měl z úřední povinnosti dříve přesvědčit, anebo napsat alespoň faráři uzavřený dopis a ne otevřený, každému přístupný lístek. Zajímavé, že vlastně jediný Holoubek se všemu bránil, všecko odmítal, proti jeho vůli však a přes jeho hlavu hrnuly se události, a za to má být ještě trestán?

„Měl zůstat mrtev.“

„Hod'me to do koše, za víc to beztak nestojí.“

„Vox populi, vox Dei* [*& Hlas lidu, hlas boží],“ ozývaly se v poradě hlasy.

„Ano, nejlepší by bylo vymoci mu dodatečně vyznamenání,“ ozval se znovu Souček, „zaslouží si je plnou měrou pro svou přímo evangelickou prostotu a pokoru.“

„Ovšem! Ovšem,“ kýval teď souhlasně hlavou celý sbor i s panem kancléřem a generálním vikářem a kanovník Souček zapřáhl se hned a ochotně do práce.

Holoubek celou záležitost brzy pustil z hlavy, nevěděl, ba ani netušil, co kuje přítel Kulich, jak se namáhá, aby získal pana biskupa pro svůj návrh, jak sám latinsky píše a odůvodňuje žádost a jak si radostně oddychl, když návrh konečně na vídeňskou nunciaturu expedovali.

Třeštický farář zatím doma jen vyřezával a vyřezával. Naprosto si nevšímal, jak ho kdo oslovuje, říká-li mu „pane faráři“, „velebníčku“ nebo „monsignore“, ničemu se nebránil, nic nevysvětloval, na všecko jaksi zapomněl a pouze na betlímek myslel. Také jeho tělesný stav se ustavičně

horšil. Vodol léčba nepomohla, naopak, po zdánlivém zlepšení celá noha jako by pozvolna dřevěněla, Holoubek ji sotva za sebou táhl, chůze ho namáhala. Venku nastal sychravý podzim. Lékař sám se vzdal vší naděje a důvěrně připravoval Barušku pomalu, že se katastrofa blíží, že může nadejít každou chvíli, ježto kornatění tepen valem pokračuje.

Jedinou útěchou zůstaly Holoubkovi děti, které se s nastalým školním rokem vrátily z polí a luk do školy a často svého starého přítele na faře navštívily. Starý sedláček v národním kroji plzeňském se díval na ně z poličky, spínal žilnaté ruce a jako živý se usmíval.

„Pane velebný, to bude svatý Josef?“ neodolal Petříček, aby se neoptal.

„Ano, až ho posvětíme a postavíme na betlímek, stane se z něho svatý Josef. Zatím je to můj nebožtík dědoušek, který mě na křtu svatém držel na ruce a po kterém se jmenuji Josef.“

„A tohleto bude Panenka Maria,“ prstíčkem ukázala Jínová na nehotovou sošku.

„Ovšem, tvoje patronka a Ježíškova matička,“ přisvědčil Holoubek a zálibně si prohlížel načaté dílo. Zdálo se mu, že vidí vlastní maminku, mladou a svěží, jak se doma strojí v neděli ráno do kostela. Obouvá si jako oheň červené punčochy a vyšíváné, kožené střevíčky, obléká si patnáct spodních sukní a šestnáctou „herbinku“ [& Hedvábná nebo polohedvábná sukně] z pěkné látky proměňavé, širokým „pantlem“ lemovanou, uvazuje si hedvábnou šustivou zástěru, natahuje bílý kabátek, podšíváný šedivým beránkem, a nakonec si uvazuje na hlavu sněhobílou holubinku s tuhými, krásně vyšívanými křídly. Ano, tak a nejinak musí být i jeho Panna Maria oblečena — jinou si ji ani představit nemůže.

„A pročpak nechodíte k nám do školy? Celý týden jste nás neučil,“ vytýkají mu vážně starší děti.

„Když mě bolí noha,“ omlouvá se jim pokorně Holoubek, „nepřestane-li, vůbec se již k vám nedostanu, bude k vám chodit jiný kněz a já se odstěhuji na penzi.“

„To byste šel od nás?“

„Ano, musím se vystěhovat a přijede mladší, který nebude kulhat, ale

pěkně běhat s vámi jako srnec. Ach ano, také jsem tak kdysi běhával!“ povzdychl si, až ho i chlapcům bylo líto.

„Kolářovic Vašík povídal, že bychom vás mohli vozit,“ nesměle se ozval první Boháčovic Jára.

„Toť že mohli,“ svědčí ochotně Holoubek, „náš Honzík, lenoch, raději oře, vláčí a vozí hnůj, než by mě vozil. Já jsem sice lehký jako papěrka, takoví siláci, jako jste vy, lehounce by mě uvezli. Ale v čem byste mě vozili? Farská bryčka je těžká, také Boháčovic landauer byste neutáhli.“

„Kdepak v bryčce nebo v landaueru!“ smějí se opovržlivě kluci, „my bychom vás vozili v kolářovic vozíku.“

„Ten by mě přece ani neunesl, rozlámali bychom jej a pan mistr by na nás huboval,“ míní Holoubek.

„Žádná starost, tuhle jsme s Vašíkem na něm vezli z nádraží bednu přes metrák těžkou a vozík nepovolil. Jakpak by neunesl vás!“

„Slyšel jsem, slyšel, jak jste cestou zvrhli a bednu vyklopili do příkopu. S takovými formany nejezdím,“ škádlí je Holoubek.

„To jistě Mařka vyzvonila; ale vás bychom nezvrhli, viděl byste, že ne.“

„A víte co?“ zavádí Holoubek řeč jinam, „dostal jsem chuť na hrozen vína. Sám si pro ně nemohu vylézt, nechtěli byste mi očesat hrozny? Budou už zralé.“

Ani to celé nedořekl, a hle, sedí sám, jen Barušku slyší dole křičet: „Pomalu! Pomalu! Žebříček je pod kůlnou, přinesu vám košík!“

Farář se radostně usmíval, ale pak se jeho tvář zachmuřila a oči se zakalily, takže musil i dlátko odložit a zahleděl se ke stropu. Přemýšlel opravdu o penzi. Cítil, co doktor před ním tajil, že lampička jeho života dohořívá, že ho síly opouštějí. Podá si žádost, a hned, dokud není pozdě ... S pomocí kostelníka se jakžtakž do kostela dostane, ale do vzdálenější školy už se opravdu neodváží... A když nemohu konat povinnosti, nemohu také zůstat na faře, to je jasné, ukončil svou úvahu, sáhl po Borovém a našel si v té kněžské příručce formulář žádosti o penzi...

Když se nazítří Holoubek po mši svaté vracel s kostelníkem Jinou do fary, stál u dveří na úzkých kolečkách pěkně zeleně natřený ruční vozík kolářův a kolem něho klubíčko dětí.

„Pochválen Pán Ježíš Kristus,“ pozdravovaly děti jako jindy, ale hned přidaly: „Čerstva se nasnídejte a přijďte, chceme si vás odvézt do školy.“

„I vy uličníci,“ osopil se na ně kostelník.

„Nesmíte jim zkazit radost,“ okřikl Holoubek kostelníka a hned sliboval: „Mějte jen strpení, za chvíli zde budu.“ Vypil v kuchyni stoje hrnek kávy, rohlíček vstrčil do kapsy a už se hrnul ven.

„Kampak si mám tedy sednout — na kozlík nebo dozadu?“ ptal se hned na prahu.

„Semhle dozadu,“ ukazovali horlivě hoši, jeden vytáhl čelo vozíku, druhý vzal pana faráře za ruku, třetí ukazoval, jak se tam leze, kam se musí dát noha, kde se držet, dva přešlapovali jako hříbata netrpělivě u oje, a sotva Holoubek dosedl a Vašík zastrčil čelo, aby velebný pán nemohl vypadnout, vykřikl Jára „hý“ a vozík se hnul.

„Držte se pěkně,“ napomínal Holoubka starostlivě Petříček, který se batolil vzadu a stavěl se, jako by tlačil. A Holoubek poslechl, křečovitě se chopil žebřinek a přivřel oči. Vozík rachotil z kopečka od fary a kostela ke škole, jako když hrom bije. Domácí lidé se zastavovali, ohlíželi se, kroutili hlavami, usmívali se — a časem si zvykli. Jen přespolní člověk, když se k tomu nahodil, cítil se pobouřen a v hostinci pak vykládal cosi o otroctví a otročině. „Jakápak otročina?“ okřikl ho tentokrát sám pan Boháč, „děti se mají s panem farářem rády, a když v městech mohou staří chlapi tahat hloupé tenory a vozit našminkované herečky, pročpak by si naši kluci nesměli odvézt svého starého, chromého faráře? Jenom pomaleji by měli jezdit, aby někde nezvrhli, pana faráře nevyklopili a nepotloukli.“

„Pomalu! Pomalu!“ křičel na chlapce úzkostlivě kdekdo, když vozík bouřil návsí, jako když letí, ale Holoubek se klidně usmíval, bezpečně a bezstarostně seděl na prkenném sedátku v širokém vozíku, a jakmile se ten zvláštní povoz zastavil před farou, sešoural se dolů a velebil: „Dobře jsme jeli, koníci znamenitě běželi, musíme je pokrmit. Baruško! Nemáš tam něco na zub pro chlapce? Zapotili se se mnou!“

Baruška na to čekala. Vyšla hned s talířem, na kterém seděla jako kvočna pocukrovaná bábovka, nakrájená na stejné díly, dětské ručky se mihly a talíř byl prázdný. Bábovku jako by sfoukl.

„A ještě nám ukažte betlímek,“ žebronili hoši a Holoubek málokdy odmítl. Pouze v poslední době — krátce před vánocemi — kladl podmínku: „Zazpíváte-li koledy.“

Přiběhly i dívky a všichni slibovali: „Zazpíváme a umíme zas už novou.“ To pan řídící cvičil děti, aby mohly zazpívat božskému dítěti staročeské koledy. Ta nová koleda Holoubka nadchla. Ptáčkové v ní zpívali Ježíškovi. Kukačka tam volala své jednotvárné „kuku — kuku“, ale tak pěkně, až srdce plesalo. Křepelka mu líbezně slibovala „pět peněz“, hrdlička nabízela množství svého „cukru — cukru“, vlaštovička šveholila, skřivánek jásal, ba i vrabčák v rozpacích poskakoval a všech se vyptával „čím? — čím“ on by mohl posloužit tomu spanilému dítěti, jež si tu v nebeské kráse hovělo na slámě a seně ve tvrdých jeslích. To milostné děťátko působilo Holoubkovi největší starost. Jeho ruce se mu zdály příliš hrubé a neumělé, jeho nástroje příliš těžké, jeho duše hříšná, ba i brslenové dřevo příliš prosté, než aby se smělo proměnit v sošku Jezulátka, jaká mu na mysli tanula. Jako bohoslovec viděl v klášteře milosrdných sester o vánocích v jeslích položeného spanilého Ježíška, jenž se mu hluboko vryl do paměti. Po dlouhém váhání dopsal konečně do kláštera a ctihodné sestry ochotně vyhověly. Když otevřel bedničku, sepjal ruce a vykřikl překvapením. Z hedvábných papírových obalů usmívalo se na něj spanilé děťátko sněhobílé, vztahovalo po něm ručky a upíralo k němu důvěrně pomněnková očka. Holoubek teprve teď poznal, že je ulito z nejčistšího vonného včelího vosku, a v tom že spočívá jeho průsvitná, kouzelná krása.

„Ano, jedině panenská včela a ruce čistých panen v tichu panenského kláštera směly se spojit k tomuto obrazu dítěte svaté Panny,“ nadšeně zaradoval se ve svém kněžském srdci, šťasten, že má betlímek celý a jeho střed — svaté dítě v plenkách zabalené — že je opravdu jeho korunou.

Vánoce se blížily a Holoubek se na ně těšil jako nikdy. Tušil, že ho jistě potká v tom posvátném čase nějaké veliké štěstí, že se dočká radosti jako dosud nikdy ...

Po celý advent běhaly sice děti na faru, ale betlímek ani okem nespátřily. Stál zamknut v parádním pokoji na stole a jenom farář sám chodil denně k němu, měřil, opravoval, přestavoval figurky i ovečky,

zapaloval svíčky a lampy, pozoroval světla a stíny, dětem pak pilně rozdával velké papírové archy s namalovanými obrázky, ukazoval a nařizoval, kterak je vystříhnout, podlepit a do mechu na prkénko upevnit, že po vánocích každý musí mu ukázat svůj betlém a ten, kdo bude mít nejlepší, že dostane knížku s obrázky a pohádkami o Pánu Ježíši a svatém Petru, tu, která se jim ze všech knížek nejvíce líbí...

O Štědrém dni farář s kostelníkem od rána už robotili v zavřeném kostele. U pobočného oltáře stál koš mechu, zeleného jako brčál, několik smrčků, koupených ve městě, papír na skály, barevná sklíčka, lampičky a pak bedna s figurkami. Farář tvořil v třeštickém kostele poprvé plasticky věčnou krásnou idylu betlémskou. Jína poskakoval, pomáhal, radil, podával kousek po kousku a Holoubek mlčky, vážně a zbožně stavěl všecko na určité místo, jak měl dávno promyšleno a vyměřeno.

Zestárlé, zimní slunéčko mdle svítilo na mrtvou, zčernalou zemi. Kdekdo prorokoval, že vánoce se budou slavit na blátě. Napadl-li přes noc poprašek sněhový, za dne opět roztál, ani jeden pořádný mráz dosud neudeřil.

Němá, slepá i hluchá noc štědrovečerní přivalila se na Třeštice. Tmoucí tma dusila všecko živé jako těžká můra.

Ani hvězdičky na nebi, ani světlíčka na zemi nevidět, všecko pohltily husté mrákoty. Lidé jako by pomřeli, bdělí psi leželi svinuti ve svých boudách, mrtvě stály černé kostry stromů v zahradách a v sadech, ani větříčkem si ta noc nepovzdychla, nezašeptla. Jenom šedivá, neviditelná mlha jako hrubý, neválený rubáš přikrývala široširou zemi, pohlcovala svity a třpyty zlatých hvězd a drobnými krůpějemi jako ledovým potem rosila zmírající kraj ...

Holoubek stál opět ve svém pokoji u okna a vzpomínal jako před rokem ... Měsíční úplněk poléval tehdy stříbrným světlem hory i doly, hvězdami jiskřilo se celé nebe a celá země se jako královna oděla v sněhový hermelín, míhající se nesčíslnými drobnými drahokamy. Tehdy uzrál v něm smělý a odvážný plán postavit si betlímek ze dřeva vyřezaný pro sebe — pro svou potěchu, a do kostela koupit nějaký pro radost dětem. Rok namáhavé, trpělivé práce, mnohých pokusů, studia i modlitby — ale

dnes je dílo hotovo, kostelu je daroval, aby tam zbyla po něm trvalá památka. Za chvíli je odhalí, posvětit, zbožné osadě odevzdá ... Jak je přijme? Porozumí mu a pochopí? Oblíbí a zamiluje si, čemu on věnoval tolik lásky a nadšení? Tyto pochyby rdousily nyní i jeho duši, napětí v něm rostlo a ani se nemohl dočkat, až Jína rozhoupá Petra a zazvoní na půlnoční.

„Snad kostelník nezaspal?“ pomyslí si a se svítilnou v ruce opatrně slézal po schodech.

„Kampak už jdeš?“ vystrčila Baruška hlavu z teplé kuchyně, když uslyšela šouravé kroky bratrovy.

„Kostelník asi zaspal, nezvoní, a hodiny odbily jedenáctou.“

Vtom udeřilo kovové srdce na staletý zvon třeštický, kovový úder prolomil hrobové ticho, za ním se ozval jako výkřik úder druhý, třetí, pak se vyrovnal stříbrný hlas a klidně, mohutně v pravidelném taktu se rozléhal ze zvonice jako jásavý zpěv anděla božího: „Vstaňte a jděte do Betléma ...“

Na půlnoční straně v černých lesích dřímající větřík uslyšel ten hlas a probudil se. Povzdychl si a rozletěl se mrtvým, spícím krajem. Z hlubokého spánku procitly nejdříve stromy. Zakývaly prořídými korunami, a když uslyšely temnou nocí znějící zpěv zvonů, zašeptaly zbožně: „Svatvečer!“ Nízké keře zaslechly jejich šepot a hned oznamovaly tiše proudící řece: „Svatvečer.“ Husté mlhy, vznášející se nad vodou i zemí jako tajemné bytosti, zachvěly se svatou bázňí; „Svatvečer!“ opakovaly zděšeně, trhající své šedé závoje. Na nebi stojící mraky zaslechly ten výkřik, hnuly se hned a jako plachty korábu pluly po obloze kamsi k východu. A tu hvězdičky, rozseté po celém nebesklonu, si promnuly oči, zadívaly se k zemi a spatřily kněze Holoubka s holí a lucerničkou v ruce pomalu, krůček po krůčku se šourajícího do kostela, spatřily ze statků i chaloupek do temné noci vycházející mladé i staré a slyšely kostelníka Jínu, radostně oznamujícího panu faráři: „Jemnostpane, počas se nám obrátil, máme severní vítr, na zvonici jsem ho už cítil, do rána udeří mráz, a samec!“

„Dej Pán Bůh, Karlíčku, dej Pán Bůh, abys to šťastně řekl,“ usmíval se farář a v jeho duši také se radostí jasnilo, „tak jen pospěš, pospěš, doved' mě rovnou k betlémku, pomodlím se tam, ty jej rozsvítíš a hned jej posvětím.“

Kostel se pomalu plnil. Nejdříve přiběhly děti. Betlém je volal a táhl. Za nimi trousili se staří. Ženské si pospíšily, aby se dostaly do lavic, hoši a dívky se zastavovali před chrámem, jako by se jim dovnitř nechtělo, poslední přicházeli muži.

O půl dvanácté oba zvony, Petr s Pavlem, v líbezném duetu opakovaly pozvání do Betléma a kostel jako v pohádce zapláal září světél. Na hlavním oltáři, kolem zdí pod křížovou cestou, kde byla jaká svíčka, na každou posadil kostelník zlatý plamínek a ještě z lavic se k němu natahovaly ruce s voskovanými sloupky a lampičkami. Jediný pobočný oltář až dosud ztrácel se v šeru. K němu teď přistoupil Jína, a hle — zlatá hvězda nad ním zazářila a oči všech se na ni upřely. Pruh růžového světla z neviditelného zdroje vytryskl a osvětlil jesle a božsky krásného, rozkošně něžného Ježíška. Krky se natahovaly, lidé se poštuchovali lokty a upozorňovali: „Dívej se, dívej, betlém, co nám děti o něm tolik toho napovídaly.“

Šum rostl, kdekdo vstával, aby lépe viděl, tlačil se — v novém a zářivém osvětlení se vynořovalo nové a nové překvapení. Celý ovčín dokořán otevřený, světlý a prostorný, s projíždějícími širokými, zaokrouhlenými vraty a se psí boudou stál před užaslým zrakem. Koryta, žláby a jesle, píce a sláma, krušec soli na řetězu, všecko tam je a ničehož nic tam neschází. — Pastýři tu klečí, jeden mačká dudy, druhý fouká do píšťaly, až se mu tváře nadouvají, třetí na housličky hraje jako živý. — Králové sem přicházejí, a jací! Ach Bože, toť šedobradý Otec vlasti Karel Čtvrtý. Sňal si zlatou českou svatováclavskou korunu královskou z hlavy a podává ji Ježíškovi do jeslí. Na koni kvapí svatý Václav s praporcem, vlajícím nad hlavou, křídlatý anděl jednou rukou vede mu koně čistého jako padlý sníh a druhou nese kadidelnici na stříbrných řetězcích. A ten třetí! Koho jen zobrazuje třetí král v nádherné šubě, černovlasý s mohutným knírem pod orlím nosem, s pádným mečem po boku a nesoucí kalich oběma rukama? Nikdo neuhodl, ale na kůru se usmívá pan řídící sebevědomě, on zná tajemství, neboť pomáhal panu faráři shánět věrný obraz toho rytířského krále. „To je Jiřík Poděbradský,“ naklání se a důvěrně šeptá panu starostovi.

„A proč právě on?“ podivuje se Boháč.

„Farář všechno dobře promyslel. To jen ten král, který měl nejlepší vůli na věčné časy vonnou mastí kompaktát vyléčit rány, které husitské války zasadily našemu národu a které církev katolická v Čechách dosud cítí.“

„To ano! To ovšem!“ kývali s Boháčem i ostatní sousedé, kteří výklad zaslechli, a znova se nahýbají přes zábradlí a dívají se šťastni jako děti na stádo bílých oveček, roztroušených malebnou krajinkou, jež tvoří přirozený rámeček celému rušnému obrazu.

Na oltářním stupínku před oltářem klečí Holoubek, kropí svěcenou vodou, okuřuje, žehná a světí své vlastní dílo. Modlí se před ním poprvé s lidem, a všem — knězi i osadníkům — se zdá, že tohle ani nejsou dřevěné sošky, zapomínají na skutečnost, přenášejí se v duchu lehounce jako na křídlech přes všecku naivnost a nedokonalost díla a podléhají jeho tajemnému kouzlu. Dobře ukryté, neviditelné lampičky mrkají, po betlímku běhají světla a stíny a diváci stojí jak očarováni. Hle, malý Ježíšek jako by vstával. Panence Marii holubička na hlavě jako by se třásla, svatému stařečkovi Josefovi se chvějí ruce pohnutím, svatý Václav se nahýbá z koně jen jen seskočit, císař Karel pozdvihuje korunu výš a výš, jako by ji chtěl Ježíškovi posadit na hlavu, Jiřík se vzadu dobrácky usmívá a tiskne k srdci kalich, jako by se bál, aby mu ho nikdo nevyrvál jako kdysi onen na Týně v Praze, a pastýři spustili a hrají, dudy, housle, píšťaly, všecko se ozývá z varhan a teď i z dětských hrdel zaznívá jásavě:

„Děťátko se narodilo — aleluja!
jež celý svět potěšilo — aleluja!“

Jínovic Mařka napíná krček jako ptáček a samotinká sama zpívá:

„Ó má duše rozmilá,
pohleď, v jaké kráse
růžička se rozvila
a jak červená se.“

„Jeť to růže nejdražší,“ řídících Karlík hned odpovídá Mařce, „sličný pacholíček, jej tu matka nejblazší klade do jesliček.“

A všecy dětské hlasy teď prosí nadšeně v upřímné zbožnosti:

„Vítej, pacholíčku, vítej,
našich zpěvů nezamítej.“

Už je po půlnoční, už kostelník zhasíná velký oltář, ale domů se nikomu nechce, naopak všecy se hrne k jeslím a nikdo se nemůže nasytit ani jejich krásy, ani milouckého tepla, které z nich vane.

„Jděte, lidičky, spat,“ musí je Jína vyhánět, „vždyť se jich nabažíte a nadíváte se na ně do sytosti, zůstanou tu až do Hromnic.“

Takové už nebudou nikdy jako dnes, povídá si Holoubek, který všecy vidí a slyší, — protože kouzlo noci i novoty i nálady pomine a zevšední, a šťasten, blažen jako kdysi v nebi opouští také nerad kostel.

Venku čekalo ho úchvatné divadlo. V matné záři hvězd a v mihotavém svitu luceren jiskřilo a míhalo se jako drobounký stříbrný písek plno hlatí a jehliček ledových. Padaly tiše a lehounce, opřádaly větve stromů, stébla trav, keře i kamení, padaly neslyšně a vytrvale, a když Holoubek o Božím hodě ráno vstal a podíval se oknem do dvora, do sadu, na náves, spatřil jeden z největších a nejúchvatnějších zázraků přírody boží — jinovatku.

Zahleděl se na tu pohádkovou, čarovnou krásu, vzpomněl si na půlnoční mši svatou, sepal ruce a vděčně zvolal: „Jaká přeletěla dnes tajemná a svatá noc!“

DO PENZE

Jsou to moji osadníci či nikoli? Je to moje farnost či není? pokolikáté tázal se Holoubek sama sebe, dívaje se na proudy lidí, jež se hrnuly do kostela, na naplněný chrám, ve kterém se tísnila hlava na hlavu, takže by jimi jablko nebylo propadlo.

Co se to stalo? Co proměnilo Třeštice?

To všecko tvůj betlímek, odpovídal knězi na všechny otázky vnitřní, tajný hlas. Vzpíral se a bránil té myšlence, ale střízlivý rozum neúprosně dotvrzoval: Ano, kouzlo betléma, vánoc, koled i tvých figurek přitahuje davy lidské. Proto nemusíš být ješitný ani pyšný, ale těšit tě může, žes udeřil na pravé kouzlo, vyšel vstříc lidem, kteří i v kostele chtějí najít teplo domova, slyšet tam svoji českou řeč i písně, přiblížit se co nejtěsněji k Pánu Bohu, přivinout se k němu a splynout s ním. To je ono tajemné kouzlo, jehož svůdné, vábivé moci nikdo neodolá a jež vyzařuje z tvých jesliček. Přímo živelně tu pravdu pocítil Holoubek, když se sem trousili i osadníci ze sousedních farností, ba i několik lhostejných měšťáků přišlo o Novém roce na pobožnost u jesliček a všichni velebili, to že krása, to že radost.

Až do novin se dostala zpráva o třeštickém betlímku, o starých českých koledách; a ta teprve způsobila pozdvižení v kraji, každý chtěl tu krásu vidět a slyšet; kdož viděli a slyšeli, nepřestávali velebit a nutit i ty nejliknavější, aby šli, že jistě litovat nebudou. Farář dobře věděl, že zástupy nevodí do chrámu ani víra, ani zbožnost, nýbrž cit naprosto světský, ba skoro světácký, zvědavost totiž, že chodí k jeslím asi tak, jako se chodí na divadelní představení, ale ani to ho nemrzelo. „Však ono přece v nich něco uvázne, pohne jim zatvrdlým srdcem, duší otřese a zanese ji z prachu všednosti k nebes výšinám,“ lichotil si a očka mu zářila, tváře se usmívaly, jako by ho měkkou, teplou rukou po hlavě hladil... Po dlouhé době byl konečně s osadou spokojen, cítil, že si ji zamiloval a v Třešticích že se mu zalíbilo. Rozhlédl se od kostelíčka, když se po Novém roce po velké rozcházeli lidé k svátečním obědům, objal očima celou farnost, zakýval šedivou hlavičkou a řekl Jínovi, který ho k domovu vyprovázel: „Podívejte se, Karlíčku, jak je u nás krásně a jak hodní lidé tu žijí. Ale je třeba tomu všemu, i kraji i lidu, přijít na chuť.“ A od té chvíle jako svatý František ze všeho se jen radoval, rád by si byl s někým popovídal, ale ani děti, ani pan řídící, ani žebráci, ani Baruška mu nestačili, s celým světem, s Bohem i přírodou chtěl mluvit, a proto mluvíval nejčastěji se svým nitrem, o samotě, za tichých večerů i bezesných nocí. Kraj už se mu nezdál falešný, ale líbila se mu i řeka i pole, cesty i lesíky, vršky i dolíky, sluníčko i déšť, vítr i zima. Slepice kdákaly, psi štěkali, krávy bučely, vepři ve chlívkách pronikavě

kvičeli, husy kejhaly, a všechno to mu splývalo v lahodný, harmonický akord věčné písně života ...

Hleděl na osadu jako na složitý stroj, jehož kolečka, šroubky i hřídelíky se mu podařilo rozložit, takže celému mechanismu dobře porozuměl. „Všecko tak musí být,“ rozjímal si polohlasitě, „musí být ctnost i hřích, dobro i zlo, jako musí být světlo i tma. Jedno bez druhého není možné. — Po světě běhá sice mnoho lidí darebných, lakomců, zlostníků, lhářů, nactiutrhačů, ba i zlodějů a vrahů. A jsem já lepší než oni? I ba nejsem! Kdo ví, co bych tropil, kdybych stál na jejich místě! I oni jsou moji bratři, bydlíme všichni na jedné zemi, pod jednou střechou Otce nebeského, dýcháme tentýž vzduch a totéž světlo boží nám svítí. Nesmíme se hněvat na sebe, ale modlit se musíme za sebe, ano, modlit,“ a Holoubek potmě hmatal po nočním stolečku, až nahmátl růženeček...

Ale sotva přeříkal jeden desátek, už mu přeskočily myšlenky a broukal si zase jako dítě v peřince: „To všechno dohromady právě tvoří život, pestrý koberec, který tká největší Mistr tkalcovský, sám Pán Bůh, na ohromném stavu své nekonečné moudrosti a vševědoucnosti, z nestejných nití, rezných i jemných, lněných i konopných, hedvábných aneb i stříbrných a zlatých, barevných i nebarevných. A z tohoto pestrého materiálu tká všemohoucí Tkadlec kříže i květy, růže i trny, radost i žalost. Já jsem jen takovou nitkou v ruce boží. Ovšem také jsem si kdysi v mládí přál být alespoň malým kvítkem, vyniknout nějak —“ a tu Holoubek vzpomínal s úsměvem, jak v semináři v tajných hlubinách duše se těšival, jak bude na osadách zakládat spolky, nákupní družstva, záložny. Později jako kaplan markovský jak se pod kůží smával jemnostpánu a umiňoval si, jak on bude moderně hospodařit a jak povede duchovní správu, až nebude mít svázané ruce různými ohledy na faráře, až osamostatní.

„A zatím?“ sejal ruce a rozesmál se, dětsky, radostně a vesele, „byl jsem ve stavební kanceláři boží pouhý kreslič plánů, z nichž ani jeden jsem dokonale neprovedl. Nestal jsem se ani tvůrcem, ani vůdcem, zůstal jsem loutkou, slabochem vůle, snílkem, a teď už se mi ani sny a tužby v duši nerodí. Vypelichal jsem jako kohout, peříčko po peříčku jsem poztrácel, v různých bojích a půtkách mi je vytrhali, ale nepláču pro ně. Je mi tak lehkou

ted', jako by někdo těžké břemeno sňal z beder. Teprve ted' se vlastně mohu jak náleží k Pánu Bohu povznést, nic mě více netíží a k zemi netáhne," a znova tiskl svůj ohmataný růženeček z klokočí.

Stále však se mu do „Zdrávasů“ všelicos pletlo. Ano, prudký jsem ovšem býval a hrdý, rozjímal si, ohnivý, až vášnivý, ale myslím, že je lépe shořet, než aby mě byl rozežral rez lenosti, lepší a radostnější stránkou života bylo, že jsem prudce tekl, než abych byl zůstal stojatou, páchnoucí kaluží. Moje víno sice bouřlivě kvasilo, ale vykvasilo se, nezvrhlo se v ocet, neužívám se ani zlostí, ani lítostí, ani závistí, netrápím se proto, že můj talár je černý a hladký, bez fialových lemůvek a knoflíčků, mé ruce bez prstenu a mé hrdlo bez zlatých řetězů a křížů. Nikdy a nikde jsem tak spokojen nebyl, jako jsem ted' v Třešticích, a za to nutno ustavičně Pánu Bohu děkovat.

I osadníci si toho všimli, jak jejich farář zrovna září, stále se blaženě usmívá a ustavičně hovoří. Nikdy tak hovorný nebýval. Táhlo je srdce zrovna nezdolnou silou, aby se k němu přitlačili, popovídali si s ním a ovšem také o betlímku, toť se rozumí, že chválili i haněli. S kritikou musí každý kněz počítat, jakmile v kostele něčím hne.

„Schází tam slon a velbloud," vytýkali mnozí znalci.

„Což naši čeští králové jezdili na takovém dobytku?" brání sebe i jesličky dost nakvašený Holoubek a smích se ozval kolem.

„Ale jeden ten král by měl být černý.“

„V Čechách je černý jenom kominík a i ten se umyje, jde-li do kostela," rozkládal farář.

„Já jsem viděla v klášteře jednou betlém a tam stály domy, věže, celé město.“

„Musíte počkat, milá Bradačko," usmál se dobrácky Holoubek na žebračku, „náš betlímeček je nový, možná, že se také dáme do stavby, že si tu někdo zakoupí kousek místa a postaví si hned vedle jeslí hospodu — to je v Čechách zvykem.“

Leč to všecko byly jen úsudky dobráckých, neodborných kritiků. Brzy po Novém roce však zavítal do Třeštic povoláný znalec a přijel odpoledne jedině a výhradně kvůli jeslím.

„Než je uložíte, pane bratře, rád bych je na své vlastní oči spatřil;

neboť nemohu věřit, že je pravda, co se o nich všecko vypravuje,“ sladce se usmíval ve dveřích opět — vikář.

„A to jste nemusil tolik pospíchat — až do Hromnic jimi nehnete,“ upřímně se přiznával Holoubek, sahaje po klíčích od kostela, „a promiňte, že vás nedoprovodím, moje nešťastná noha —“

„Ó, prosím, naopak, jsem vám vděčen, že mi dovolíte nerušeně si prohlédnout vaše dílo.“

Farář se opravdu nechtělo do chrámu, ač vlastně nechápal proč. Nechal vikáře odejít, nařídil Barušce, aby uvařila kávu, a sáhl po breviáři, jež teď ve vánočním období s obzvláštní radostí se modlil kvůli jásavým hymnům i antifonám, opěvujícím znova a znova narození Spasitele světa. Pomodlil se celé nešpory s kompletářem a počínal už „jitřní“, když se konečně vrátil pan vikář, tváře se nesmírně vážně. Usedl za stůl a v rozpacích míchal lžičkou horkou kávu.

„Jsem opravdu překvapen,“ ozval se konečně vida, že i Holoubek mlčí a čeká na úsudek, „a odpusťte, musím říci, velice trapně a nemile překvapen vaším betlémem.“

„Trapně a nemile?“ postavil farář hned na talířek hrnek s kávou, až cvakl; pozdvihl hlavu do výše a obočí vypjal, div že mu oči z důlků nelezly.

„Ba víc, jsem přímo pohoršen, to je hotová blasfémie, co jste se odvážil pod jménem jeslí postavit do kostela.“

„Blas-fé-mi-e?“

„Ano, blasfémie. Ten dědek v selském kožichu, kterého jsem u vás nedávno viděl, stojí tam jako svatý Josef. Panna Maria, totě učiněná selka z Plzeňska, pastýři, králové, to všecko odporuje ustáleným tradicím a představám, ba i dokonce učení církve svaté, a kdyby alespoň takhle náš nejmilostivější panovník jím byl, ale ...“

Rozvaž pouta jazyka svého, slyší Holoubek zřetelně rozkaz, vytrhni meč z pochvy, udeř, braň se a nedej! Čí je to hlas? Aha, farář už poznává ten hlas. To mluví svatý Petr na oltáři třeštického kostela, rozhorleně mluví, právě tak, jak ho Holoubek slyšel u brány rajské.

Ale pan vikář patrně neslyší nic, protože pokračuje, oleje do ohně přilévá: „A nové pobožnosti opovažujete se zavádět bez jakékoli církevní

úchvaly. Či snad jste předložil texty a nápěvy koled jakož i modliteb nejdůstojnější konzistori ke schválení?“

„Ne, nepředložil,“ trochu vzdorně odpovídá farář.

„No tak vidíte, a proto vám nyní nařizuji, abyste ihned betlémek z chrámu odklidil a veškeré pobožnosti u jesliček zastavil.“

Udeř, Josífku, udeř! Braň a nedej! slyší Holoubek svatého Petra už netrpělivě rozkazovat, cítí, jak ho svrbí jazyk, jak mu hraje krev v žilách, ale ještě se ovládá.

Pan vikář si vykládá jeho mlčení falešně, jako bázeň, jeho odvaha roste, přikládá proto na oheň nové polínko: „A stěžují si na vás i okolní páni bratři, že kazíte lid.“

Bačkora jsi, Josífku, když si tohle dáváš líbit, povídá konečně svatý Petr a odvrací se od Holoubka s odporem. A tu praskla nitka a Holoubek vybuchl: „Co že jste řekl? Já že kazím lid?“

„Ano, vy!“ nezalekl se vikář. „Všichni osadníci ukazují na Třeštice a říkají nám: ‚Pročpak nemáme všecko v kostele jako v Třešticích?‘ Vy se musíte poddat, žádné novoty nám nesmíte zavádět.“

„To také nečiním,“ vytahoval Holoubek meč z pochvy, „první jesličky nepostavil jsem já, ale svatý František a církev je schválila. Já si ovšem nedovedu představit svatého Josefa ani Panenku Marii jako nějaké cizí lidi. V Betlémě jsem jaktěživ nebyl, ale v Plzni jsem vídal, jak sbírali chudáky, kteří neměli šesták na nocleh, a vodívali je na strážnici, a jak ti chudáci proto noclehovali raději v okolí Plzně ve stozích, cihelnách, stodolách a chlévech — kde se dalo. V Písmě svatém nikde jsem nečetl, že přišli ke Kristu Kašpar, Melichar a Baltazar, tam stojí, že se mu přišli poklonit králové, a jistě i čeští králové od dob svatých věrozvěstů našich se mu klaněli. Tak děj chápu a v srdci svém cítím. Kristus Pán narodil se všem národům, pro všechny na svět přišel, to když si ujasním, nemohu si představit Pannu Marii jinak než jako svou zlatou, dobrou maminku a svatého Josefa jako svého nebožtíka dědouška.“

„To je přemrštěnost —“

„Vám přemrštěnost, mně potřeba, ba příkaz mého srdce, a žádná přemrštěnost,“ vytáhl Holoubek ještě silnější rejstřík a zdálo se mu, že svatý

Petr se usmívá a šeptá mu: Dobře, Josífku, dobře. — „Jenom tak mohu přijmout jako kněz i člověk, co se mi k věření předkládá, jinak by mi celé učení církve svaté bylo a zůstalo cizí, mohl bych snad věřit rozumem, ale ne srdcem. Nepředstavuji si Krista nikdy, jak chodí jen po zemi židovské, ale jak kráčí i po zemi české, u nás káže, zázraky koná, je tupen a křižován, i jak u nás z mrtvých vstává. Tak je blízký, milý a známý můj Pán a Mistr, tak klekám u jeho nohou a tak s ním rozmlouvám já i moji osadníci.“

„Slyšel jsem, slyšel, všecko po česku, v latině už pomalu jen mši svatou —“ vytýkal pan vikář.

„Ano, nezapírám a těším se, že se vrátí časy, kdy i mši svatou budeme se u nás v Čechách modlit jazykem slovanským, jak to kdysi bývalo za dob svaté paměti Otce Karla.“

„Jednota církevní — „

„Je vnitřní, dogmatická, a ne pouze vnější. Všichni národové mají právo mluvit s Bohem svým jazykem, a ne pouze národové románští. Víte, reverendissime,“ vstal teď Holoubek a musil vstát, ač ani nevěděl, že vstává, „miluji svou českou zem nade všecko na světě, než abych zapřel anebo zradil svůj národ, umřel bych raději, a kdybych pak přišel do nebe a četl na bráně nebes ‚nix pémiš‘, na patě bych se otočil a rovnou bych šel ke svým, i kdyby to bylo do pekel.“

„Jste výstřední!“

„Ale to v nebi není,“ nedal se vyrušovat rozohněný farář, „není a nikdy tam nebude takový nápis. Tam vládne spravedlnost, tak jako má panovat v církvi Kristově na zemi, ale tu všecko jen lidé si vymýšlejí a zavádějí,“ a bylo cítit, že uhasíná jeho vnitřní žár, že povoluje jeho napětí.

I vikář teď vstal, a když pohleděl na Holoubka, viděl, že se mu v očích třpytí slzy.

„Zbytečně bychom se o svých názorech přeli,“ s ledovým klidem mluvil pan vikář, „ukládám vám, abyste betlém ihned z chrámu odstranil a zavedené pobožnosti zrušil.“

„Dokud jsem tu farářem, zůstane obojí,“ ovládl už svoje vzrušení i Holoubek.

„To dlouho tedy nebude, neboť jsem nucen oznámit případ

nejdůstojnější konzistoři s návrhem, abyste byl dán do penze.“

„Děj se vůle boží!“

„Je mi líto,“ uklonil se pan vikář, „ale konám jen povinnost.“

Holoubek neodpověděl. Postavil se k oknu a zahleděl se ve zčernalý, vlhký kraj. Smutek padl z toho obrazu do jeho bolavé duše a náhle se mu zachtělo — umřít. Zatoužil po smrti a nebi. Tak jako dosud nikdy lákala a vábila ho tato myšlenka, obrátil se od okna a šoural se k rakvi. Klekl si k ní na zem, objal ji oběma rukama, políbil Krista na jejím víku a modlil se, volaje ustavičně: „Přijmi mě k sobě, Pane Ježíši, neodmítej mne a přijmi mě, přijmi.“

Vtom otevřela Baruška dveře, přišla uklidit příbory po kávě a spatřila bratra u rakve.

„Co děláš, Pepíčku?“ skočila k němu.

„Umřít se mi chce, Baruško, po nebi se mi stýská.“

„Mlč a neplač, vždyť se dočkáš, všichni se dočkáme,“ konejšila ho jako dítě, zvedala ze země a posazovala do křesla.

„Mě už tu nic netěší, nic mě nedojímá, ani chvála, ani hana, v této chvíli odumřel jsem světu, ani ty mě zde nezdržuj, vrať se ke svým a modli se za mě, než se spolu znovu shledáme. Ano, půjdu do penze, půjdu, rozloučím se s osadou, s panem řídícím, s dětmi, s panem kontrolorem, se všemi zde, písemně tam v Markově, na odpočinek půjdu. Já nejsem ani apoštol, ani mučedník, ani světec. Pán Bůh nemůže žádat ode mě, abych se na stará kolena hádal, přel a bojoval. Po tichu a klidu touží má duše.“ A náhle, beze všeho přechodu, se Holoubek usmál na sestru a zcela jiným hlasem povídal: „A vidíš, milá holka, to se mi ulevilo, dobře, že jsi přišla, dobře, žes u mě.“

„A co to zde máš za střepy,“ zahleděla se Baruška do kouta, šťastná, že bratra opouští chmurná nálada, a chtějíc uvést řeč do jiných kolejí.

„Kde?“ otočil hlavu Holoubek a vtom spatřil na zemi rozbitou „prezidentskou“ dýmku, milou památku na radostná léta seminářská.

„I sáňky varhánky,“ mimovolně vyklouzlo mu z úst po dlouhé době opět zamilované rčení jako památka na markovského jemnostpána, „a to je znamení! Jisté znamení! Tak už si z ní víckrát nezakouřím.“

„Jaképak znamení, podívej se, šňůrka s třapci se na ní přetrhla, zpuchřela za léta, co je na tom divného?“ rozkládala Baruška a ukazovala mu v zástěře trosky jeho bývalé prezidentské slávy.

„Nu ovšem, nu ovšem,“ kýval hlavou Holoubek, „a víš, vždyť já ani nesvačil, mám kapitální hlad, půjdu do kuchyně a přihřeješ mi tu kávu.“ A jako dítě matky, tak se držel Barušky, sedal s ní v kuchyni, radil se s ní, všecko jí pověděl, i to, jak vikář znova dorážel a hrozil penzí.

„Ale, Pepíčku, pročpak se máš dát k tomu nutit? Máme přece kam jít, půjdeme do svého, k našim na výměnek, tamodtud tě nebude nikdo vyhazovat.“

„Pravda pravdoucí,“ svědčil radostně bratr, „už jsem sám pomýšlel, žádost si sestavil, přílohy sehnal, jen to — na čisto opsat.“

„Tak proč váháš? Co tě tu tolik drží?“

„Děti, Baruško, děti!“

„Ach Bože, doma budeš mít děti, s púlí vsi jsme spřáteleni, počkej jen, budou k tobě běhat, jako když plátno vleče, budou ti říkat strýčku a mně teto, jak u nás zvykem.“

„Myslíš? Myslíš?“ chytal se hned Holoubek.

„Nemyslím, ale vím. A dobře, žes to řekl. Nač odkládat? Masopust chýlí se ke konci a v postě bys musil shánět tak jako tak nějakou výpomoc. Vezmi si dovolenou a podej žádost současně. Vymláceno máme, těch pár kousků dobytka snadno rozprodáme, složíme krámy a pojedem.“

A Holoubek skutečně ještě téhož večera žádost napsal, přiložil i lékařské vysvědčení, uvedl, že choroba jeho se stále horší, takže do školy ho musí děti vozit, a proto že dnem prvního února nastoupí dovolenou a prosí, aby do Třeštic byl poslán administrátor. Ráno dal Barušce všecko přečíst a poslal vikáři.

Na osadě nikdo, ani pan řídící neměl nejmenšího tušení o kroku, který farář učinil. Pouze kostelník tušil, že se na faře něco kutí. Soudil nejen z řečí Baruščiných, ale i Holoubek mu častěji než jindy kladl na srdce, až zde nebude, jak a co má opatrovat, kde uloženo kolik je ornátů, prádla, misálů a kalichů. Jína však nekladl na připomínky zvláštní váhu, protože farář od prvního záchvatu mrtvice stále se na smrt připravoval, stále ji čekal a častěji

s kostelníkem podobné řeči začínal. Ba i když na faře rozprodávali vozy, pluhy, krávy, slepice, vyprávěl Honzík všude, že pan farář přestane hospodařit, že ho sedlačení víc netěší, když sám nemůže chodit, a že asi pronajme pozemky a sedlačení se vzdá. Teprve o Hromnicích vzešlo všem světlo.

Venku se vyčasilo, z noční tmy a mlhy vstal nádherný mariánský svátek. Slunce se rozvilo na čistém nebi jako zlatá, ohněm sršící růže, strnadi ani skřivani nemusili mrznout, ale po libosti vrzali a zkoušeli své noty po mezích. Předtuchou blížícího se jara dýchala všecka příroda boží.

I na faře bylo radostno. Měli hosty. Farářův bratr přijel předevečím a včera na samou noc se přihnul opět vikářův kaplánek. Vešel tuze plaše a nejistě, ale Holoubek ho přijal neobyčejně radostně a srdečně.

„A to jsem rád, to jsem rád,“ několikrát si poliboval, „že právě vám, velebníčku, budu úřad předávat. Už jste tu jako doma, utíká to, pomalu tomu budou dva roky, co jsem umřel a vy jste se v mých papírech přehraboval. Dnes, bratříčku, najdete lepší pořádek. Zítra se ještě s osádkou rozloučím a pozítří, dá-li Pán Bůh, nastoupím dovolenou, vlastně penzi,“ loučil se s ním po večeři upřímně a bratrsky.

Ráno vstával Holoubek po šesté hodině. Venku ještě vládla tmoucí tma; hvězdy tiše, klidně svítily na vysoko vyklenutém nebi a usmívaly se na faráře jako na starého známého.

„Panenka Maria se vyznamená, jako vždycky nám dá o svém svátku i dnes tichý, líbezný den,“ pomyslí si Holoubek, vytahuje řemen a břitvu. Pozorně se oholil, pečlivě a dlouho se myl, oblekl si čisté prádlo, ba dokonce i olejíčkem si pomázl šedivé a trochu prořidlé vlasy.

„Dnes musím být hezký,“ usmál se své ješitnosti, a dívaje se do zrcadla, hned zkrotl, zamáčkl hříšné hnutí: „Dědek, ošklivý, nosatý dědek se stal a bude z tebe, i kdybys na sebe vymazal všecky vůně Arábie,“ a usmívaje se čtverácky, zhasl svíčky a vstal.

Venku se rozednilo. Kaplánek šel do kostela sloužit mši svatou, aby pak v devět hodin mohl asistovat panu faráři při svěcení hromniček a průvodu.

„Budeme mít dnes bohoslužby obzvláště slavné, s asistencí!“ chlubil

se Holoubek panu řídícímu, který si po prvním zvonění zaskočil na faru ještě dohodnout se, co a jak v kostele bude.

„A kdopak —“ chtěl se řídící zvědavě optat.

„Neptejte se! Vždyť uvidíte a uslyšíte,“ usmíval se farář. A řídící s celou osadou opravdu viděli i slyšeli.

Holoubek posvětil svíce, vedl průvod kolem chrámu, zpívanou mši svatou sloužil a po posledním evangeliu obrátil se od oltáře k lidu.

Jako na dlani stáli před ním osadníci z Třeštic i Polan ve chrámové lodi. Mariánský svátek, svěcení svící, krásné počasí a pak ta okolnost, že veškeré práce, i polní práce i v cukrovarech, odpočívaly, že toho dne se nikde nepořádala žádná národní slavnost, ani výlet, ani schůze, že dnes jesličky naposled stojí na oltáři, to všecko šťastnou shodou způsobilo, že návštěva chrámu Páně byla neobyčejně četná. U mřížky se tlačily dětské hlavičky, za nimi stály jejich maminky, u mariánského oltáře přešlapovaly nastrojené dívky, v lavicích se krčili staří výměnkáři s babičkami, pod kůrem jako vždy obléhali zdi a sloupy hoši a všichni „zpozdilci“, kteří přišli po sezvánění a nemohli se dostat dále kupředu, veškerá pak honorace místní i zámecká shromáždila se na kůru.

Holoubek se rozhlédl po kostele, zamžily se mu oči a víc po paměti četl sváteční evangelium o očišťování Panny Marie v jeruzalémském chrámě. „A nyní propouštíš služebníka svého, Pane, podle slova svého v pokoji,“ četl Holoubek a při těch slovech i hlas se mu znatelně zatřásl, i když je četl — i když je pak zpaměti řekl jako téma obvyklé promluvy. Jeho kázání všecka vždy vycházela ze svatých evangelií, pojednávala o praktickém křesťanství formou zcela nehomiletickou, řečí prostou, srdečnou, bývalo to častokrát více křesťanské cvičení než exhorta nebo kázání. Holoubek dával někdy i otázky nejen dětem, ale i dospělým, ti klidně odpovídali, a jakmile pan farář řekl slovíčko „nuže“ a rozhovořil se o „matičce Krista Ježíše“, vyšel kostelník ze sakristie s kadidelnicí a všichni věděli, že se blíží „amen“.

„Tak, moji milí osadníci,“ našel Holoubek i dnes hned svůj starý tón, jakmile přednesl text, „prosím vás, abyste dnes nedřímali, ale všichni

pozorně poslouchali, protože dnes na tomto světě vám kážu naposled.“

Jako elektrická jiskra projela věta kostelem a trhla všemi.

„Ano, i já mohu říci s velebným kmetem Simeonem: ‚Pane, propust’ služebníka v pokoji,‘ neboť pro chorobu nemohu dobře zastávat všechny povinnosti svého stavu, odeberu se proto od vás do svého domova a na odpočinek a chci vám dnes říci několik slov na rozloučenou.“

Ženám počaly oči jihnout, bílé šátky zvedaly se jako bělásci a putovaly k očím.

„Plakat nemusíte, vždyť k pláči není žádný důvod,“ napomenul je hned Holoubek a ruce poslušně klesly dolů k modlitebním knížkám, odkud se před chvílí vznesly, „tolik jsem vás snad za všechna léta přece naučil, že se nerozcházíme s nikým navždy, ale jen na čas, a že všichni, až své pouti přejedem a přejdem, v jedné hospodě na nocleh, pán nepán, se sejdem,“ zacitoval si Holoubek při tom svého zamilovaného básníka* [*& Z Čelakovského básně „Pocestný“] a hned pokračoval beze všeho falešného patosu, suše a střízlivě: „Žil jsem mezi vámi a často jsem si rady s vámi nevěděl. Vaše povahy totiž nejsou stvořeny ze žádného čistého kovu, ani ze zlata lásky, ani z ocele víry, ani ze stříbra naděje. Ale také nejste uhněti ani z hlíny nevěry, ani z bláta netečnosti, protože dovedete vzplanout a nadchnout se, jak jste ukázali o letošních vánocích. Vy mi představujete takový zvláštní středočeský bronz duševní, záhadnou slitinu, podivuhodnou zvonovinu neznámého a tajemného legování. Ode všeho máte trochu, ve všem náboženském zůstáváte polovičatí a nedůslední. Nic nedovedete samostatně domyslit a do krajnosti vyvrcholit. Nemilujete žádné výstřednosti, ale jako duševní lenoši vždy a ve všem se poddáváte módním, časovým směrům a proudům, jako plechové korouhvičky na střeše, tak i vy vržete a točíte se po větru. Věříte a na obrat ruky jsou z vás nevěrci, milujete a hned zase nenávidíte, doufáte a vzápětí zoufáte. Na Pána Boha si vzpomenete, až když vám teče voda ne do bot, ale nabírá se do úst. Až se potopíte, pak voláte: ‚Otče náš!‘ a chcete, aby se Bůh ihned ozval a optal: ‚Copak si přeješ?‘ A jakmile odpovíte: ‚Srdce mi stůně,‘ nebo ‚duše mě bolí‘ nebo ‚život mi zhořkl,‘ hned má Pán Bůh všeho nechat a říci: ‚Hned ti pomohu‘. A tu všichni křičíte: ‚Mně nejdřív! Nejdříve mně!‘ A nepomůže-li

Pán Bůh, zlobivě říkáte:

„Modlil jsem se a neprospělo mi. Kdyby byl Bůh, nemohl by se na křivdy dívat! Nač se modlit? Do kostela chodit? Svátosti přijímat? Podle víry žít?“

Odpovězte, zapřete, můžete-li. Nejste takoví?“

Osadníci horlivě přisvědčují, kývají hlavami a libují si, jak je velebníček sbírá, jak jim do očí mluví, pocitují přímo rozkoš takového duševního flagelantství.

„A já?“ obrátil pojednou Holoubek, „ach, já jsem ještě větší slaboch než vy všichni dohromady. Chtěl jsem vás z vaší duševní ospalosti vyburcovat, ale jen jsem vás zbytečně dráždil. Pootevřeli jste oči, zabručeli, proč že vás vyrušuji, obrátili se na druhou stranu a dřímali dál, a já jsem stál nad vámi bezradný a bezmocný. Scházela mi i vloha i síla, abych si vás mohl podmanit, abych vás všecky mohl potěšit, vyhojit a k sobě pozdvihnout a přivinout. Tato má neschopnost mě trápila, že nejsem takovým knězem, jakého vy potřebujete — prosím vás, abyste mi odpustili a ničím zlým na mě nevzpomínali.“

I tato slova lahodí osadě. „Což je o to! Pavouk jsi někdy zatrachtělý a tvrdohlavý jako beran, ale celkem dobrák,“ opakují ustálený úsudek. Holoubek však jim mnoho času k zbytečným úvahám nedává. Odkášlal si a znovu spouští: „Nuže, moji milí osadníčkové,“ v sakristii zachrastily řetízky na kadidelnici a kostelník Jína s vélem přes ruku, nespouštěje oka z kazatele, zjevil se ve dveřích — „budu už hned hotov. Loučím se s vámi se všemi, dávám sbohem velkým i malým, poroučím vás pod mocnou ochranu matičky Ježíše Krista a přeji vám tři věci: předně, abyste milovali Pána Boha a nechodili k němu teprve tehdy, až vás dožene nouze. Za druhé, abyste se všichni se mnou shledali v nebi. A konečně, abyste dostali lepšího faráře, než jsem byl já — Amen.“

„Dejž to nebeský Pán Bůh,“ po zvyku řekla osada, Holoubek se na ně sladce a vděčně usmál, otevřel svatostánek a udělil jim požehnání.

KONEC VŠEMU A NAVŽDY

Jako by rozvázal na třeštické zvonici peřiny za větru, tak se rychle rozkřiklo osadou, že farář se odstěhuje, a už zítra nebo pozítří. Děti se dávaly do pláče a budily tím i v srdcích dospělých skrytou, spící lásku k Holoubkovi. Holoubek se nemohl ani dostat z kostela k faře. Všichni na něho čekali, a když konečně vyšel s kaplanem ze sakristie, tiskli se k němu, ruce mu podávali, přáli mu štěstí, děkovali za všechno, ale také se ozývaly hlasy vzpurné: „Nepustíme vás pryč, ani jiného kněze k nám, dokud budete živ, nesmíte od nás.“ Mladému velebníčkovi naskakovala husí kůže. Holoubek do toho ohně oleje nepřiléval, věděl, kdyby si těchto výkřiků všiml a chtěl je dusit, že by výše jako plameny vyšlehl. „Pojďte jen, pojdte,“ táhl řídícího za ruku do fary a podporován kaplanem statečně belhal a prodíral se zástupem. Doma si teprve oddychl, Baruška nalila kávu, Holoubek představil svého bratra a panu řídícímu při snídani ze všeho se vyzpovídal. „Vikář mě nutí do penze, a právem. Vždyť sám nejlépe víte, jak bídne chodím, hoši mě vozí do školy i ze školy, kulhám o pohřbech, jsem čím dál tím větší a těžkopádnější mrzák, můj přítel, pan kanovník doktor Souček, už před časem mě důvěrně upozornil, že mě páni pomýšlejí dát na odpočinek, abych nebyl překvapen, kdyby lejstro náhle přišlo, a tak jsem si umínil vyjít vstříc, ukázat, že nelpím na mamonu, že mě tu nedrží snad fara a její příjmy.“

„To přece všichni víme, zvykli jsme si, nikomu nepřekáží vaše choroba, se kterou se jistě dožijete vysokého věku, račte si to rozmyslit,“ počal přemlouvát pan řídící.

„A na to už, kamarádíčku zlatý, je pozdě, tuhle sedí můj nástupce,“ usmíval se farář ukazuje na mladého kaplana. „A my, velebníčku, dáme se hned do práce, dlouho nám trvat nebude, inventáře kostela i fary v pořádku, výkaz o setbě a sklizni i seznam výmlatků mám tuhle ve stolečku — „

„Vždyť není ani možné, abyste se tak brzy odstěhoval,“ vmísil se do hovoru znova pan řídící, „račte přece ještě mít koně, bryčku, nábytek nutno balit.“

„I toto,“ smál se farář, „z Plzně sem přijede zítra nebo pozítří nábytkový

vůz jako koráb veliký, tam se vše naloží, krámy kuchyňské Baruška rozdá, koníky si zapřáhne Honzík do vozíku, navlíkne můj kožich s ponožníkem a vydá se na cestu k nám. My s bratrem a Baruškou pojedeme vlakem.“

„A to byste už ani odpoledne neměl poslední pobožnost u jesliček? Děti se tolik těší a lidu se jistě sejde jako mraku, aby si ještě jednou celou krásu prohlédli a poslechli.“

„Už ne, už ne,“ usmíval se Holoubek, zřejmě potěšen řečí, „to už musí tuhle velebníček — administrátor, složím ouřad a je po slávě i moci.“

Kaplan se začervenál, jako by ho krví polil, a v hrozných rozpacích se ozval: „Já bych s radostí — ale pan vikář — snad by stačilo jen svaté požehnání u hlavního oltáře — „

„A to ne, naprosto ne,“ hned se ohrazovali řídící i s farářem, „pobožnost u jeslí je oznámena, osada se těší.“

„Nemohu se odvážit, když pan vikář výslovně —“

„Bůh chraň, synáčku, abych vás k něčemu nutil. Předám vám tedy faru až odpoledne a poslední pobožnost před betlémkem vykonám sám a rád, tuze rád ji vykonám,“ sliboval Holoubek hned horlivě.

„Tak na shledanou ještě,“ podával mu pan řídící radostně ruku, „a zazpíváme vám, abyste na nás nezapomněl, všechny koledy, jen račte po litaniích zůstat klečeti, dokud nezazní Narodil se Kristus Pán. Tou písni skončíme.“

„Těším se, opravdu se na to těším,“ vyprovázel ještě farář milého hosta a vrátil se. Na prosbu kaplanovu, aby se nehněval, že opravdu nesmí, jen se usmál a řekl čtverácky: „I vždyť já vím, odkud fouká vítr, pobožnost i jesličky — obojí jest moje a se mnou zmizí, aby zde nikomu nepřekážely. Kostelník Jína už má bednu přichystánu, tam se figurky složí, a nebude-li chtít můj nástupce někdy jesle pustit do kostela, budou stát u Jínů. Tak jsem zařídil.“

„Snad bychom přece mohli hned prohlédnout alespoň inventáře,“ mínil starostlivý velebníček, „den jako píď, po požehnání se bude šírat a rád bych si všechno pečlivě prošel.“

„To mohli,“ svoloval ochotně farář. „Oddělil jsem farní od svých věcí a v tomhle pokoji všechno najdeme,“ vytahoval z kapsy klíč, „pojdte sem zatopit,“

zavolaal ještě do kuchyně a zmizel i s kaplanem za dveřmi s nápisem Kancelář. Tam ukázal, kde co leží, omluvil se, že má ještě mnoho práce jiné, a vyklouzl opět ven.

„Nováček ať se tam s tím baví a bere předpisy důkladně,“ usmál se v kuchyni na bratra, který už pokolikáté horlivě sliboval a vykládal, jak se farář doma bude líbit. Ani rodnou živnost nepoznává, že postavil krásný výměnek, chaloupku jako z cukru, ale tatínek s maminkou že tam chodí jen líhat, celý den že jsou u něho ve statku, teď že tam alespoň prázdno nebude. „Má žena je dobračka a děti se na tebe těší.“

„Děti! Děti! Jen když máš děti!“ hned hořel farář — „ani si nedovedeš představit, jak je mám rád,“ usmíval se blaženě, „věř mi, že bez dětí by mě už ani život netěšil.“

Baruška se při tom usmívala, otáčela se kolem plotny a vyprávěla: „Ani si, bratře, nedovedeš představit, jak Pepíček s dětmi umí, uvidíš, že ti je odloudí, budou jistě u nás celý den.“

„I aťsi, však on se jich nabaží,“ smál se bratr, kterému se v té chvíli zjevily kučeravé hlavičky tří kloučků a děvčátka, a stesk sevřel mu srdce ...

„Nu, jak jste papíry a předměty shledal?“ vítal potom při obědě farář velebníčka, který s popisníkem v ruce už prolezl za pomoci kostelníka a Honzíka celý kostel i s farou.

„V nejvzornějším pořádku,“ uklonil se kaplan, umývá si ruce nad umyvadlem.

„Tak to jen dobře opatrujte, daly mi mnoho starostí a stály mnoho práce i peněz, aby se to snad — „chtěl říci „nerozkradlo jako tenkrát, když jsem umřel,“ neřekl však, jenom se významně usmál a kaplan pochopil. Sklonil hlavu až k samému talíři a myslil si: „Tenkrát jsem byl mladý, nezkušený zajíc, dnes všechno vezmu jinak do ruky.“

Po obědě oknem fary už bylo vidět děti trousící se ke kostelu a brzy i hloučky dospělých se hřály u zdi na výsluní. Holoubek se na ně díval, a nevěda ani o tom, říkal nahlas: „Tak naposled! Dnes naposled!“

„Půjdeme všichni, bratr i já také půjdeme,“ přistoupila k němu Baruška, jež pozorovala jeho silné dojetí.

„Ano, tak. Oblečte se a všichni půjdeme,“ zaradoval se farář a šel si

pro talár a zimník.

„Pojďme! Pojďme!“ nutil nedočkavě Barušku, která ještě poklízela a rovnala nádobí po obědě. Ale přece počkal, až se oblékla, a tak hned po prvním zvonění všichni tři vyšli z fary.

„Tak se mi zdá, jako bychom byli dětmi. Já jako nejstarší jsem vás takhle oba vodíval do školy i do kostela,“ ozval se Holoubek po několika krocích.

„Jenže dlouho ne, brzy jsi nám utekl do Plzně na studie a pak jsme tuhle s Barčou musili putovat sami,“ usmál se bratr.

„Ale teď se zas všichni doma sejdem,“ zatěšila se Baruška.

Dveře na kůr stály dokořán a plny dětí.

„Tož si dnes naposled dejte záležet a po pobožnosti na mě počkejte, dostanete obrázky na památku,“ zavolal na ně farář, zahrozil jim hůlkou a děti vypískly radostí. Po sezvánění cinkl u sakristie zvonek a Holoubek vyšel k jeslím ve velké paradě. Nová, naškrobená rocheta šustila na něm a z ramenou mu splýval Jínův pluviál, hedvábný, celý bílý, posázený zlatými, ohnivými květy, varhany zahřměly na kůru, kněz se napřímil, pozdvihl hlavu, lidé se rozestoupili a on se vážně, slavnostně ubíral k oltáři, kde před betlímek poklekl na připravené klekátko.

Osadníci poklekali kolem, matky s dětmi v náručí i děti samy se tlačily až na samý oltář, protože nebylo mřížky, která by je od Holoubka dělila. Široký pruh sluneční záře padal sem oknem, zvolna se šinul po lavicích, přeskočil na roh oltáře, po litaniích a modlitbách, sotvaže začala Jínovic Mařka:

Ó má duše roztomilá,
pohleď, v jaké kráse ...

Vyšplhalo se sluníčko až k jeslím a už se jich nepustilo. Ba i Holoubka pojalo ve svou náruč, svítlo mu přímo na hlavu, takže vlasy na ní zářily mu jako stříbrné niti, až si toho lidé povšimli, poštuchovali se, upozorňovali a šeptali si: „Hleďte, jak je pan farář dnes hezký, jako svatý.“

O tom Holoubek nic nevěděl, domodlil se, sepjál ruce, složil do nich

obličej a celou vahou těla se opřel o lokty a o klekátko. Slyšel jen a jen koledy, zpěv čím dál krásnější, velebnější, jaký jen jednou v životě slyšel ... Ano, jistě dnes andělé z nebe pomáhají dětem, nebo snad děti andělům? Jsem v kostele, anebo zase v nebi? ptá se Holoubek a sepjatýma rukama jako mříží se dívá na betlémek a vidí sluncem prozářeného Ježíška, vzpínajícího k němu ruce ... Pane, propusť služebníka svého v pokoji, modlí se kněz slovy dnešního evangelia, všecku svou vroucnost vkládá do nich, zdá se mu, že jako velebný kmet Simeon i on bere děťátko boží na lokty své a šeptá čím dál tím toužebněji: Pane, propusť! Propusť...

„Chtíc, aby spal, tak zpívala — „ slyší Holoubek a prstovou mříží jeho oči přeskakují na Panenku Marii. Svou maminku slyší zpívající, vidí ji mladou, svěží a sebe malým dítětem-košiláčkem. Stojí doma před gruntem, opírá se o kamenný sloupek zahrádky a dívá se na cestu, nevrací-li se matka z pole domů, má hlad a hrozně se mu po ní stýská. Všecky matky už se vracejí, jenom jeho nejde.

„Ještě nejde naše maminka?“ ptá se každé susedky, která kráčí kolem.

„Mlč, neplač! Už jde. Hned za námi jde,“ těší ho všecky a vtom jako v mlze vidí matku, po zaprášené cestě jde z pole bosa a pospíchá.

„Chudá dívka městem kráčí,
všecky prahy slzou smáčí
naříkají dětské hlásky na kůru.

Poběžím jí naproti, myslí si Holoubek, odlepil se od kamenného sloupku, roztáhl ručičky a zavolal ze všech sil: „Maminko! Maminko zlatá!“

—

Neznít varhany, celý kostel byl by výkřik slyšel, ale tak jen lidé klečící v nejbližším okolí obrátili po faráři hlavy, volá-li snad někoho.

Ale ne, už nevolá. Klečí dál, hlavu o ruce opřenu, ani se nehýbe a jen skulinou mezi palci upírá oči na betlémek. Hle, tam za ovčínem o hůlčičce vychází milá stařenka-smrt. Usmívá se pod plachetkou, kývá na Holoubka a povídá měkce: „Tentokrát jsem to opravdu já. Stroj se, hochu, stroj!“ — „Už jsem ustrojen,“ usmál se kněz na babičku a chtěl se zvednout, aby jí v ústřety vyšel a ruku podal.

Vtom sluneční paprsek na Holoubkově hlavě jako by se zachvěl, vybledl, sluníčko patrně skrylo se za mráček a v celém kostele se zešeřilo. Varhany hučí, děti zpívají, ale farář neslyší ani varhany, ani děti. Hučí divoký proud dravé řeky, která se prodírá hlubokým řečištěm života a unáší ho. Vine se a kroutí mezi skalami a lesy, mezi lukami a poli, přeskakuje balvany, protéká vesnicemi i městy, šumí a kypí kolem kopců, korunovaných zříceninami hradů a kaplí. Jako stříbro čistá voda místy se kalí, husy a kachny brodí se v jejích mělčinách, ale i racek smáčí v ní bílou hrud' a mečovitá křídla. Holoubkovo dětství, studium v Plzni, maturita, život v semináři, Markov s jemnostpánem, Katynkou, Franckem, Trousilkou, fara v Třešticích — všecko dohromady pevně houžvemi života spjato letí jako jediný vorový pramen a blíží se k mlýnskému jezu. Tam uprostřed na laťovém kříži se třepe červený praporeček a ukazuje vorovou propust'.

„Propust', Pane, služebníka svého v pokoji, propust'!“ zpívají prosebné hlasy neviditelných pěvců kolem.

Už slyší, jak hučí jez ... Vlny se tam tříští a lámou, rvou se a syčí, až bílá pěna vysoko stříká kolem...

Na předním voru stojí Holoubek, vesluje opačinou, pot na něm vystupuje, jen aby se celý pramen srovnal, šťastně projel, neroztříštil se v kamenném splavu, nemusil ho chytat a znova svazovat. Vtom se vor mírně naklonil, proud jej uchvátil a měkce, hladce celý pramen projel propustí...

V té chvíli smrt došla až k faráři, naklonila se k němu a kostnatými prsty zvolna, ale jistě modelovala jeho tvář. Nos se mu prodloužil, tváře propadly, rty zmodraly a kůže nezvykle se napnula.

Koledy dozpívány, už dohřmělo i Narodil se Kristus Pán, už je hlavní oltář rozsvícen, stojí tam kostelník s lodkou i kadidelnicí — co to, že Holoubek nevstává, aby šel otevřít svatostánek a požehnal lid božím tělem? Snad neusnul?

Ano, usnul na věky. Jeho duše stála v čekárně nebeské, až na ni dojde řada.

„Tak už jsem tu zas,“ praví svatému Petru, když se k ní přiblížil, „a doufám, že mě tentokrát nevyženete.“

„Uvidíme, uvidíme,“ usmíval se světec, „a jakpak? Poslechls? Získals přece nějaké poklady?“

„Tot‘,“ usmál se Holoubek, „podívej se,“ a otevřel dlaň. Ležela na ní perla neobyčejné velikosti, čistoty a krásy.

„Jaká krása!“ překvapením svatý klíčník až ruce sepjal — „Tot‘ láska!“

„Ano, láska dětí,“ přisvědčil Holoubek.

A dětská láska zůstala mu opravdu věrna až do hrobu. K pohřbu jeho na faře všecko schystali. Hrob vyzděn, rakev připravena, farář sám oblečen, pouze pluvíál mu sňali tehdy, když ho od betlímku odnášeli do fary. Taková krásná smrt to byla, že v posvátné bázni všichni stáli a ani neplakali. Baruška sama otevřela klíčkem rakev a teď teprve viděla, co tam v ní bratr choval. V jejím víku byl vlepen obrázek veraikon, na polštáři pod hlavou ležel odpustkový růženec s křížkem a na dně rakve bělala se obálka s nápisem: Moje poslední vůle. Byla stručná. Nařizovala, aby mrtvé tělo kněze Josefa Holoubka pochovali v hotovém už hrobě na hřbitově v Třešticích, co po něm zbude nábytku a šatstva, že patří Barušce, a zbudou-li hotové peníze, ty že jsou všecky spolku pro výchovu dětí-mrzáčků.

Ničím na faře se ani nehnulo, kaplan telegraficky oznámil konzistoři i panu vikáři: „Pan farář Holoubek určitě mrtev, pohřeb dne 5. února ráno v 10 hodin.“

Dojemné bylo jen shledání kanovníka Součka s mrtvým přítelem. Klekl si u něho na zem a rozplakal se tiše. „Pouze týden, týden, Josífku, alespoň měls počkat,“ šeptal mu a do sepjatých rukou mu tiskl arch tuhého, na osmerky přeloženého papíru, na kterém mu konzistoř oznamovala, že je dán na prozatímní odpočinek a v uznání zásluh získaných v duchovní správě jmenován papežským komořím s titulem monsignora. Ale ať tiskl jak chtěl, ruce se nepohnuly, nepřijaly ten dar, tiše zkřížené, růžencem ovinuté ležely na propadlé hrudi a tiskly dál jen malý bílý křížek kostěný.

Pan kanovník pokropil proto svého druha svěcenou vodou, požehnal ho svatým křížem, dekret mu položil k nohám a nařídil zavřít rakev a počít s obřady.

Na farském dvoře stály máry, kolem nich hasičský sbor, který měl

nebožtíka donést do kostela i spustit do hrobu, dvě řádky dětí a ohromný věnec lidských hlav. Obřady ve farském sále byly skončeny, učitelé, kteří se sešli z celého okolí, počali zpívat „Smiluj se nade mnou, Bože!“ a kněží v rochetkách vynášeli svého bratra z fary, kanovník s bílou mitrou na hlavě kráčí před nimi, drobní ministranti v černých komžičkách si stírají rukávem slzičky z tváří a toužebně hledí k vratům, kde se rozstupují lidé a dělají místo patrně nějakému vzácnému smutečnímu hostu.

„To asi jeho otec nebo matka, má prý oba rodiče ještě naživu,“ šeptají si zvědavě lidé, ale vtom všichni ztichli, ustal zpěv i šepot, jenom kolečka malého vozíku rachotila po dlážděném dvoře, jenom dětské nožky cupaly kolem a hrobníkovíc Petříček se rozkřikl velitelsky: „My si našeho velebného pána sami odvezem.“ A v té chvíli pukly ledy... Hlasitý pláč, srdcervoucí vzlykot se rozlehl živelnou mocí kolem, svou úžasnou silou a opravdovostí strhl kdekoho, „ano, ano, dovolte jim to,“ štkal pan starosta Boháč, který měl na starosti celé uspořádání pohřbu, a kněží místo na máry položili rakev do vozíku, na dvě lyžiny, jak to dětem mistr kolář upravil.

A tak vyjel Holoubek na poslední cestu. Sluníčko mu ji pozlacovalo, zpívali mu, věnce nesli, Jára Boháč, učitelovic Karlíček, Ferdáček kontrolorovic, všichni ministranti ho vezli a nic se nebáli. I Jínovic Mařka s několika děvčaty přiskočila ku pomoci.

Tak dovezly děti Holoubka až ke schůdkům hřbitovním — protože dál to už nešlo ... —

V Třešticích na hřbitově nad hrobem dávno propadlým stojí rezavý kříž, obrostlý trávou a kopřivami. Nikdo nad ním nezapláče, jen když padá rosa anebo prší, na tenkých stéblech trav třesou se nad ním vodní kapky jako démanty. Občas se zde zastaví vetchá babička nebo dědoušek k zemi sehnutý, poznamená hrob křížkem a řekne vnoučkovi: „Vidíš, tu leží ten pan farář, co jsem ti o něm vyprávěl, že jsme si ho vozili do školy i potom dovezli — do hrobu.“ A sáh pod zemi na prášek rozpadlé srdce Holoubkovo jistě se při tom nevýslovnou slastí zachvěje ...

VYSVĚTLIVKY

abalda — trafika

advocata nostra — orodovnice naše

akolytae — přísluhování při mši svaté

alumnus — chovanec

antifona — střídavý bohoslužebný zpěv

apertura — uprázdňení, uvolnění

approbatus — schválen

apud tumulum — u náhrobku, hrobu, zde u rakve

asperges me — pokrop mne

beneficium — církevní hodnost spojená s majetkovým nadáním

blasfémie — urážlivý nebo posměšný projev, znevažující něco, co je hodno velké úcty; rouhání

casus — případ

cingulum — šňůra k přepásání kněžského nebo řeholního roucha

corpus delicti — doličný předmět

cum applauso — s pochvalou

de lege — o pravidle, zákonu

de Trinitate — o nejsvětější Trojici

Der hat garstige Hände — Ten má ošklivé ruce

devocionálie — předměty sloužící k povznesení zbožnosti věřících (růženec, křížky, sošky aj.)

diecéze — správní obvod biskupa

dispens — osvobození

dormitář — ložnice

důkaz ontologický — důkaz vyvozující existenci boží z pojmu Boha jako nejvyšší dokonalosti; k dokonalosti patří i existence

důkaz kosmologický — důkaz o existenci boží vycházející z předpokladu bezpodmínečné nutnosti tzv. první příčiny, strůjce světa, prvního hybatele

důkaz teleologický — důkaz spatřující důvod pro víru v Boha v

existenci zákonitosti a řádu světa

Duplex primae classis cum octava — svátek první třídy, jehož připomínka se slaví osm dní, s dvojím čtením žalmu při vstupních modlitbách

eminenter — výborně

exercicie — duchovní cvičení

exhorta — kázání, promluva

exhumace — vyzdvižení mrtvého těla z hrobu

flagelantství — mrskačství

gloria — sláva

illustrissimus — velmi vážený

in camera caritatis — ve skrytu lásky

index — zde seznam vysokoškolských přednášek

insignie — odznak moci

instalace — uvedení do úřadu

intenční knížka — záznamy o mších a modlení, za něž kněz vzal zodpovědnost

iste confessor — onen vyznavač

jurisdikce — pravomoc

kalkant — kdo šlape měchy varhan

konduita — popis chování

kolár — kněžský límec

komže — kněžské mešní roucho

konsiderace — úvaha

kvadrátek — kněžský čtyřhranný biret

kvardián — představený františkánského kláštera

Kyrie eleison — Pane, smiluj se

landauer — kočár, jenž se začal vyrábět v městě Landau

lavatoř — umývárna

lavabo — umyji se

lokace — umístění

majstr — student katolického bohosloví

matutinum — ranní modlitba

meditace — rozjímání

mitra — vysoká biskupská čepice

monsignore — čestný titul katolických kněží

multos annos — mnohá léta

nehomiletický — nekazatelský

nešpory — odpolední, večerní pobožnost

nix pémiš (nichts böhmisch) — nic česky

nos — my

odr — patro na mlatě

officium defunctorum — modlitba za mrtvé

opačina, opačnice — zadní veslo u prámu

orace — modlitba

oratoř — vyhrazené místo v kostele

ordinace — svěcení

ordinariátní list — list z biskupského úřadu

parforse — štvánice zvíře tak dlouho, až zvíře klesne nebo je stavěno

psy

pastorálka — pastýřské bohosloví

pedum — berla

reverendissimi patres — nejctihodnější otcové

rubrum — záhlaví

sicut erat in principio et nunc et semper — jakož bylo na počátku i nyní

i vždycky

Sodoma s Komorou — staropalestinská města (Sodoma a Gomora) zničená Bohem pro nemravný život

šematismus, schematismus — seznam osob s osobními údaji

štóla — část liturgického roucha

tempus liberum — volný čas

totalizátor — zprostředkovatel při dostizích (podle celkové sumy sázek stanovil výhry)

tonzura — vyholené temeno hlavy

vélum — rouška, mešní roucho

veraikon — v křesťanském umění zobrazení hlavy Kristovy s trnovou

korunou, napodobující roušku Veroničinu, na níž se podle Nikodémova apokryfního evangelia otiskla Kristova tvář

vidi aquam — viděl jsem vodu (zde narážka na stejná slova v mešní liturgii)

Zadarmo tisíc kníh online

 na stiahnutie

eKnizky.sk sú poprednou digitálnou publikačnou platformou a prinášajú výnimočné zážitky z čítania elektronických kníh, časopisov, katalógov a novín. Umožnili sme veľmi ľahkou formou zdieľať a objavovať zábavné, informatívne a originálne písomné obsahy na webe. Našou víziou je oslobodiť písané slovo, spojiť ľudí s informáciami a nápadmi, ktoré sú pre nich najdôležitejšie.

Najjednoduchším spôsobom, ako túto stránku definovať, je pomenovať ju Youtube pre dokumenty. Ľudia si tu môžu nahrať textové dokumenty, knihy, časopisy a noviny vo formáte PDF, ktoré chcú a môžu ďalej ľahko zdieľať s ostatnými. Možno nimi listovať, zoomovať, vytlačiť ich na papier, alebo v nich fulltextovo vyhľadávať.

eKnizky.sk sú miestom, kde váš obsah nájde svoje publikum a kam prichádza množstvo ľudí každý deň čítať, diskutovať a hodnotiť. Dávame čitateľom ešte viac možností pre čítanie a zdieľanie.

Naším poslaním je posilniť jednotlivcov, firmy a inštitúcie zverejňovať svoje dokumenty v digitálnej platforme.

